

HÂRİKULÂDE OLAYLAR

(Mu'cize - irhâs - Kerâmet-Meûnet-İstidrac-ihânet/Hizlan)

Yrd. Doç. Dr. Durmuş ÖZBEK (*)

HÂRİKULÂDE : İki kelime "Hâriku'l-âde= خارق العادة

meydana gelen arapça bir terkib ve tamamlamadır. Terkibin ilk kelimesi olan "Hârik" arapça "h-r-k" fiilinin ismi faili (sıfatı) olup, manası: "İmkânların üstünde olup, insanda hayret uyandıran şey; her zaman rastlanmayan, olağanüstü vasıflar taşıyan ve hayranlık hissi uyandıran şey; mükemmel, fevkalade şey" demektir. Çoğulu "Hârikât (= İnsanda hayret uyandıran şeyler, şaşılıp kalınacak şeyler) veya Havârik (adete uymayan şey)"dir. (1)

"Hârika", arapçada 1. babdan : (Haraka-Yahruku (Yahrükü) -Harakan-Hurûkan) خرق يخرق خارقا خروقا olarak: Bozmak, Yırtmak, Yarmak, Delmek, Aşmak, Katedmek,... manalarına gelmektedir. 4. babtan ise: (Hârika-Yahraku-Harakan) : Dehşete düşmek, Şaşırmak, Hayret etmek, Hayrete düşmek, Ahmaklaşmak,... manalarına gelir. (2)

Terkibîn ikinci kelimesi el-Âdet (العادة), arapça bir isim olup çoğulu:

(*) S.Ü. İlahiyat Fakültesi, Kelam Anabilim Dalı.

- (1) Ebu'l Feyz M.b. Abdurrezzâk el-Vasitî ez-Zübeydî el-Hanefî: Şerhu'l-Kâmus el-müsemmâ Tacu'l-Arus min Cevâhiri'l-Kâmus, Dâru'l-Fikr, Beyrut, 1307/1890, c.VI,s.327-331; Ebû Mansur M.b. Ahmed el-Ezherî (h.282-370), Tahkik: Dr. Abdusselâm Serhan, Muraca: M.Ali en-Neccâr, Tehzibu'l-Lüga, Kahire, 1967, c. VII, s. 21-25; Ebu'l-Hüseyn Ahmed b. Fâris b. Zekeriyâ (h. 395-?), Tahkik ve zabt: Abdusselâm M. Hârûn: Mu'cemu Mekâyisu'l-Lüga, 2. baskı, (I-VI c., 1969-1972), Kahire, 1970, c.II.s. 172-173; el-Müncid fi'l-A'lâm, 15.baki, Lübnan, 1969.s. 175; Cüran Mesud, er-Râid, 2. baskı, Beyrut, 1967, s. 603; Ferid Develioğlu, Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat, Ankara, 1970. s. 395; D.Mehmet Doğan, Büyük Türkçe Sözlük, Ankara, 1981, s. 397; Mevlüt Sarı, el-Mevârid, Arapça-Türkçe Lügat, İstanbul, 1970, s. 397
- (2) İbn Manzur, Lisânu'l-Arab, 1.baskı, Bulak, Mısır, 1301/1883, c.XI, s.359-363; Ebu'l-Feyz, el-Hanefî, Şerhu'l-Kâmus (Tâcu'l-Arus), c.VI, s.VI, s. 327-331; el-Ezheri, Tehzibu'l-Lüga, c.VII, s. 21-25; Fâris b. Zekeriyâ, Mu'cemu Mekâyisu'l-Lüga, c.II, s.229; Ragıb el-İsfehânî, el-Müfredât fi Garib'il-Kur'an, Tahkik: M. S. Keylânî, Mısır, 1961, s. 146; Asım Efendi, Kâmus Tercemesi, İstanbul, 1886-1887, c. IV. s. 826; el-Müncid, s.175; er-Râid, s. 620, el-Mevârid, s. 396, Develioğlu, a.g.s. 395

Âdât= dır. Görenek, usûl, Tabiat, Âdet, Alışkanlık, Normal olarak, ... manalarına gelir (3).

"Hârikulâde" veya "Harkulâde" ise: Âdetin üstünde, haricinde; Olağanüstü, Fevkalâde; Sâlih ve Velf kişilere nisbet edilen olağandışı haller" demektir. (4)

İslâm inancında "Harikulade olaylar" Mu'cize, İrhâs, Kerâmet, Meûnet, İstidrac, İhânet (Hizlan) dır.

HÂRİKULÂDE OLAY (5)

Alimlere göre el-Hârik: Ortaya çıkışı sebebiyle âdeti değiştiren, bozan olaydır. Bu geçerli ifadeye ve tercih edilen bir görüşe göre, ortaya çıkışı itibariyle "Hârikâ" altı kısma ayrılır:

1- "Nübüvvet"davasında bulunan bir insanın "Nübüvvet"ini tasdik edip onu doğrulamak üzere onun elinde meydana gelen "Hârika"dır ki, bu "Mu'cize"dir.

2- Bir insanın "Peygamber" olmadan önce, "Peygamberlik dâvâsı ve iddiası" olmaksızın elinde meydana gelen "Hârika"dır ki bu İrhâs"tır.

3- Bir müslümanın elinde meydana gelen "Hârika"dır. Bu da irfan ve kemâle erişmemiş, marifeti olmayan bir müslüman kişi elinde meydana gelen "Hârika"dır ki, bu "Meûnet"tir.

4- İrfan ve kemâle erişmiş, marifet sahibi, mü'min ve Allah'ın sevgili, velf kullarının "peygamberlik" dâvâsı ve iddiası olmaksızın bir insanın elinde meydana gelen "Hârika"dır ki, bu "Kerâmet"tir.

5- Kâfir bir insanın elinde, dâvâsı ve iddiasına uygun olarak istediği doğrultuda meydana gelen "Hârika"dır ki, bu "istidrac"tır.

6- Kâfir bir insanın elinde, dâvâsı ve iddiasının zıddına olarak isteğinin tam aksine meydana gelen "Hârika"dır ki, bu "İhânettir. Buna "Hizlan" da denilmektedir.

(3) Râid, s. 991; Mu'cemu'l-Vesît, c. II, s. 635; Develioğlu, a.g.e.s. 11; M. Doğan, a.g.e.s. 7; Mevârid, s. 1062.

(4) Develioğlu, a.g.e.s. 395; Mevârid, s. 215, 353; M.Sait Şimşek-Tacettin Uzun, Arapça-Türkçe Deyimler, Kalıp İfadeler-Atasözleri Sözlüğü, İstanbul, 1991, s.133

(5) M.Ali b.Ali et-Tehâvî (v. 1158/1745), Kitabu Keşşâfî Istilâhâtü'l-Fün-un, Ofset baskı, İstanbul, 1984, c. I, s. 444.

Bazı alimler ise "Hârikayı şu şekilde dört kısma ayırmışlardır.

1- Mu'cize: Peygamberler elinde meydana gelen "Hârîka"dır.

2- Kerâmet-İrhas: "İrhas"ı, "Kerâmet'e dahil etmektir. Bu da Allah'ın velî kulları elinde meydana gelen "Hârîkalar"dır ki, iki şekildedir. a- İrhâs: Sonradan Peygamber olan velî kullarda meydana gelir, b- Peygamber olmayan velî kullarda meydana gelir. Çünkü Nebîlerin mertebesi, velîlerin mertebesinden daha aşağı değildir.

3- Meûnet: İrfan ve Kemâle erişmemiş, marifeti olmayan müslüman bir insanın elinde meydana gelir.

4- İstidrac: İhânet (Hizlan) : "İstidrac"ı, "İhânet'e dahil etmektir.

a- İstidrac: Bir insanı şeytanın fesada, kötülüğe derece derece, yavaş yavaş yaklaştırması sonucunda meydana gelen hârîkadır ki, bu o insanın isteği doğrultusunda arzusuna uygun olarak meydana gelir.

b- İhânet (Hizlan): Bir insanı, şeytanın fesada, kötülüğe derece derece, yavaş yavaş yaklaştırması sonucunda, o insanın isteğinin ve arzusunun tam tersinin meydana gelmesi neticesinde hasret (kavuşamama, üzüntü) ve nedâmet (pişmanlık) getirir, "ihânet'e dönüşür.

Bir de "Sihir" vardır. (6) es-Sihr, "Hârîka" değildir. Zira o, âdetin aksine ortaya çıkan bir şey ve olay değildir. Sihir, benzerlerinden ve benzerinin yerine getirilmesi mümkün olmayan bir olayın, bir işin ortaya konması, meydana getirilmesidir. Her hangi bir kimse özel sebepleri yerine getirip ortaya koyarsa; âdet olduğu şekil ve yolla tertipleyip, düzenlerse "Sihir" de meydana gelir. Görmez misin ki, hastaları dua ile tedavi etmek "Hârîka"dır. Fakat hastaları ilaçla tedavi etmek "Hârîka" değildir.

et-Tılsım: Üzerinde şekil veya harfler yazılmış, gizli ve sihirli kuvveti, sihir gücü olduğu kabul edilen şey; olağanüstü etkili şey'dir.

eş-Şa'beze: Gözbağcılık, Büyücülük, İllizyonistlik, Hokkabazlıktır. Gözbağcı (Hokkabaz-Büyücü, Sihirbaz) : İllizyonist, gözbağcı numaraları yapan kişidir. Gözbağcı: El çabukluğu ile bazı şeyleri oluyormuş gibi göstererek kandırma, sihir, büyüdür. Bunların hiç biri hârîka değildir.

(6) Tehânevî, a.g.e. c. I, s. 445

Bazıları ise, "Sihir", "Hârika"dandır. Zira Sih'r'in meydana gelmesi için bazı şartlar vardır ki, her insan bu şartları yerine getiremez, sebeplerini hazırlayamaz, vaktini ve yerini tayin edemez. Onun için de "Sihir", "Hârikadır" demişlerdir. Burada şöyle bir görüş de var: İnsanlar tarafından sadece şartlarının hazırlanabiliyor olması, fiilin(işi) "Hârika"dan olmamasını gerektirmez. Evet bütün şartların insanlar tarafından yerine getiriliyor olması "Hârika"lıktan çıkartmaz. Hatta sebeplerini hazırladıktan sonra bir sihirbazın bir sihri ortaya koyması yeterlidir, O "Hârika"dır. Başkaları tarafından da aynen o sihrin ortaya konulması, o sihrin "Hârika"dan sayılmasına zarar vermez. Çünkü o sihrin meydana gelmesi için gereken sebeplerini, şartlarını hazırlarken o sihirbazın, zor ve kuvvetli hareketlere, yani güçlü bir sihir sistemine sahip olması zaruridir. Yine aynı zamanda "Hârika"lardan olması için işi meydana getirenin sağlam sinirlere, pazılara ve sağlam bir bedene sahip olması şarttır ki, bu da Allah vergisidir. Bunlara sahip olmak o sihirbazın elinde değildir.

Başka bir görüşe göre ise: "Sihir"e, "Hârika" sıfatının verilmesi hakiki anlamda olmayıp mecazdır denilmiştir.

Fahreddin Râzî (V. 606/1210), et-Tefsîru'l-Kebîr'inde, bu konu ile ilgili olarak şöyle demiştir: (7) "Hârika", hârikulâde için bir insan elinde meydana gelmesidir. Bu da iki kısımdır. 1- Ya bir dâvâya bağlı, bir dâvâ ile ilgilidir 2- Veya bir dâvâya bağlı olmaz. Bunlardan her biri kısımlara ayrılmaktadır. 1- Bu dört kısımdır,

1- Bir insanın elinde meydana gelen hârikulâde işi ya ilahlık dâvâsı ile ilgili olarak meydana gelir ki, bu "Hârika" ilahlık iptila (ibtîlâ)sı, düşkünlüğü sebebiyle zuhur eder. Bu durum eş-Şemâilü'l - Muhammediyye" isimli eserde bildirilmiştir. (8). Râzî ve arkadaşları, münakaşasız olarak böyle bir insanın elinde "Hârika"nın meydana gelmesini caiz görmüşlerdir. Nitekim, Firavn'dan onun elinde, "Hârika"nın zuhur ettiği, nakledildiği gibi aynı şekilde "Deccâl"den de vuku bulacağı nakledilmiştir ki, bu "Hârika" caizdir. Çünkü o "Hârika"nın şekli ve meydana gelişi, onun yalancılığına delâlet etmesi ve

(7) Fahreddin Râzî, et-Tefsîru'l-Kebîr, 2. baskı, Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, Tahran, Tarihsiz, c. XXI, s. 85 bk. Kehf, 18/9-26; Râzî, a.g.e.c XXI, s. 84-107.

(8) Tirmizî, eş-Şemâilü'l-Muhammediyye.

bir insanın elinde "Hârikulâde bir olay"ın meydana gelmesi, o "Hârika"nın "Mu'cize" ile karışmasını gerektirmez.

2- Bir insanın elinde meydana gelen hârikulâde iş Nübüvvet Dâvâsı ile ilgili olarak meydana gelir. Nübüvvet ve Peygamberlik iddiası'nda bulunma da iki kısımdır. İddia sahibi dâvâsında ya doğru samimidir, ya da yalancıdır.:

a- Peygamberlik iddiasında bulunan kişi dâvâsında doğru ise, onun elinde "Hârika"sının meydana gelmesi gerekir. Peygamberlerin "Nübüvveti"nin doğruluğunu tasdik edip kabul eden her insan bu "Hârikâ" üzerinde ittifak etmiştir.

b- Şayet Peygamberlik iddiasında bulunan kişi dâvâsında yalancı ise, onun elinde "Hârika"nın meydana gelmesi caiz değildir. Bilakis o kişinin isteği doğrultusunun tam aksine bir olayın meydana gelmesi gerektiği takdir edilmiştir.

3- Bir insanın elinde meydana gelen bir "Hârikulâde iş", Velîlik dâvâsı ile ilgili olarak meydana gelir. Buna "Evliyânın Kerâmeti" denilmektedir. "Kerâmet gösterme iddiası" caiz olur mu? Sonrada "Bu Kerâmet velîlik dâvasına uygun olarak meydana gelebilir mi?" konusunda ihtilaf edilmiştir.

4- Bir insanın elinde meydana gelen bir "Hârikulâde iş", Sihir ve Şeytanlara itaat ile ilgili olarak meydana gelir.

Genel olarak, Râzî ve arkadaşlarına göre: Müslüman bir insanın elinde "Hârika"nın meydana gelmesi caiz; Mu'tezile Mezhebi'ne göre caiz değildir.

2- Bir dâvâyâ bağlı olmaksızın ve dâvâlardan her hangi bir şeyle ilgili olmaksızın bir insanın elinde meydana gelen "Hârika" ya gelince: Bu insan 1- Ya Allah'ın kendisinden razı olduğu iyi, sâlih bir kişi olur. 2- Ya da Allah'ın kendisinden râzı olmadığı kötü, suçlu ve günâhkar bir kişi olur.

1- Allah'ın kendisinden râzı olduğu sâlih kişinin elinde meydana gelen bu "Hârika", velîlerin Kerametlerindedir. Bu "Hârika"nın meydana gelmesinin caiz olmasında Râzî ve arkadaşları (Ehl-i Sünnet alimlerinden ba-

(9) Mahmud b. mes-Sâlihânî, Sa'du'd-Din Ebu Hamid (olsa gerek). Bu şahıs önce Hicaz'a, sonra Şiraz'a gitmiş: 542/1147 ile 612/1215 arasında yaşamış. Bk. Ömer Rıza Kehhâle, Mu'cemu'l-Müellifin, Beyrut, Tarihsiz c.XII, s. 196

zıları) ile Ebu'l-Hüseyn el-Basri (v.?) ve arkadaşı Mahmud el-harizmî (v. 612/1215) (9) ittifak etmiş; Mu'tezile Mezhebi "Veflilerin kerâmetleri"ni inkâr etmişlerdir.

2- Allah Teâlâ'ya itaat etmeyip, O'nun râzı olmadığı bazı insanların elinde bir "Hârîka"nın meydana gelmesi de caiz olur. Bu "Hârîka"ya "istidrac" ismi verilir.

Şurası iyi bilinmelidir ki (10) Bir insan bir şey ister, Allah Teâlâ da onun istediğini verir; bu insanın Allah indinde (yanında) güzel, hoş, iyi bir yerinin, iyi bir yönünün, makamının olduğuna delalet etmez. Allah Teâlâ'nın verdiği bu "ihسان": ister normal âdetlere (kanunlara) uygun olsun, isterse "Hârîka, Hârîkulâde" olsun, birdir, eşittir, farketmez. Belki Allah Teâlâ'nın bu insana verdiği "ikrâm", o insan için "istidrac" olur. "İstidrac"ın manası: Allah Teâlâ'nın bir insana istediğini vermesi; o insanın dünya ve âhirette, azgınlığını, sapıklığını, cehlîni (bilmezliğini), inadını artırmak suretiyle her gün Allah Teâlâ'dan uzaklaşmasını bir kat daha ziyâdeliştirmek içindir. Bu anlattığımız şundan dolayıdır: İlimlerde sabit olduğu gibi işlerin tekerrürü kökleşmiş melekelerin meydana gelmesi için bir sebeptir. Çünkü kulun kalbi, dünyaya meyleder. Sonra Allah, o kulun istediğini kendisine verirse bu takdirde o kul istediğine ulaşmış, erişmiş olur. Lezzet ve dünyaya meyli de artar. Bunların artması daha çok çalışmayı gerektirir. Bu iki halden her birine olan meyli de devamlı olur. Bu iki durum derece derece artar. Nihayet zirveye ulaşır ve kulun hedefi, amacı gerçekleştirmiş olur. Böylece "İstidrac" sahibi, buna yakınlık kazanır. Bu değeri, kerâmeti bulunca da onu hak ettiğini zanneder. Neticede başkasını hakir görür ve başkalarının başarısını küçümser. Nihayet Allah'ın hoşlanmayacağı bir konuma ve gaflete düşmüş olur. Kerâmet sahibinde bu gibi durumlar ortaya çıkınca; meydana gelen, ortaya çıkan şeyin "istidrac" olduğuna delil olur. Zira Kerâmet sahibi böyle şeylere yakınlık kazanmaz, yatkın ve alışkan olmaz. Bilakis böyle kişide, Allah korkusu kendisinde artar, Allah'ın kahrından, galebesinden daha çok sakınır. Şayet meydana gelen olayı kendisinin bir kerâmeti olarak görür ve zannederse durum başkadır. Bu nedenle muhakkikler; gerçeği araştıranlar, gerçeğe ulaşmış olanlar şöyle diyorlar: Alla Teâlâ'dan uzaklaşanların pek çoğu; Kerâmet ma-

(10) Tehânevî, a.g.e.c.l, s. 445

kamı ile karşı karşıya geldiklerinde daha çok korkuya kapılırlar. Kuşkusuz ve şüphesiz, muhakkiklerin en çetin musibetlerden korktukları gibi, "Kerâmet"ten korktuklarını görürsün. İşte "Kerâmet" ile "İstidrac" arasındaki fark budur.

Şimdi "Hârikulâde'nin Çeşitleri"ni önce kısa kısa sonra da detaylı olarak görelim:

Hârikulâde'nin Çeşitleri

"Hârikulâde Olaylar" altı çeşittir. (11) : Mu'cize, İrhâs, Meûnet, İstidrac, İhânet (Hizlan) dır.

I- Mu'cize : Peygamberlik iddiasında bulunan zatın iddiasının doğruluğunu tasdik etmek için Allah Teâlâ'nın onun elinde izhar ettiği, bilinen tabiat kanunları ve âdetleri üstünde meydana gelen "Hârikulâde"bir olaydır.

II- İrhâs: Peygamberliğe aday olan zatın, Peygamber olarak gönderileceğine delâlet eden "Hârikulâde" bir olaydır. Peygamberlik gelmeden önce meydana gelir. Hz. İsa'nın daha beşikte iken konuşması, Hz. Muhammed'e çocukluğunda ve gençliğinde bazı ağaçların ve taşların selâm vermesi, Hz. Muhammed'i peygamberliğinden önce daima bir bulutun gölgelemek için takip etmesi gibi.

III- Kerâmet : İlahi emirleri dikkatle yerine getiren, yasaklardan titizlikle kaçınan ve Allah'a ibadet ve taatla, zühd ve takvâ ile yaklaşan, bazı büyük zevattan sadır olan "Hârikulâde" bir olaydır.

IV- Meûnet : Halk arasında durumları gizli olan ve meczub (ilahî aşkla akli dengesi değişmiş kimse, deli) bilinen bazı kimselerden, bir iddiada bulunmadan meydana gelen "Hârikulâde" olaylar"dır. Bu hal o zatın, bazı belâ ve musibetlerden, eziyetlerden kurtulmasına ve geçiminin kolaylaşmasına yardımcı olur. Bazı saf mü'minlerin muhataplarının (kendisine söz söyleyeyen kişilerin) kalbinden geçen şeyleri keşfetmesi, açığa çıkarması bir çeşit "Meûnet" sayılır. "Kul bunalmayınca Hızır yetişmez" sözü "Meûnet"i hatırlatır.

(11) "Mu'cize", "Hârikulâde Olaylar'dan olmasına rağmen bir kısım alimler, "Mu'cize'yi ayrı tutarlar. "Hârikulâde Olaylar": İrhâs, Kerâmet, Meûnet, İstidrac, İhânet (Hizlan) olarak beş çeşit olarak kabul ederler.

V- İstidrac: Küfrü ve fıskı açık olan bazı şahıslar elinde arzularına uygun olarak meydana gelen "Hârikulâde" olaylara denir. Bu, Allah Teâlâ'nın, o şahsa bir çeşit fırsat vermesidir ki, dalâlet ve günahıta devam ederek, daha çok azaba müstehak (lâyık) olmasını temin hikmetine mâtuftur (dönüktür). Bu gibi zalim ve fâsık kimselerin dünyevî emellerine kavuşmaları, istek ve dualarının kabûlü, "İstidrac" nevindedir. Şeytan ve Firavn'ın dualarının kabul olması gibi.

VI- İhânet (Hizlan) : Küfrü ve fıskı açık olan bir takım şahıslar elinde arzularına aykırı olarak meydana gelen "Hârikulâde" olaylardır. Bu hale "Hizlan=Yardımsız kalma" adı da verilir. Bu tip şahıslar elinde meydana gelen menfî (olumsuz) "Hârikulâde" olaylar, Allah Teâlâ'nın o şahsı yalanlamak ve rezil etmek maksad ve hikmetine mebnidir, dayanandır. Müseylemetü'l-Kezzâb'ın (Yalancı Müseyleme'nin) isteklerinin tam aksinin meydana gelmesi ile rezil olması gibi.

Şimdi "Mu'cize"den başlayarak her birini açıklamaya çalışacağız.

A- MUCİZENİN TANIMI

I- MUCİZE'NİN LÜGAT VE İSTILAH MANALARI (1)

a) Lügate Mu'cize

Mu'cize (المعجزة) Arapça bir kelimedir. ACZ (عجز) kökünden türetilmiş olup A'ceze -Yu'cizü İ'câzen (عجزا يعجز أعجز) den (2) ismi faili "Mu'cize"= (معجزات) olarak gelir. Çoğulu Mu'cizât=معجزات"dır. ACZ : Kudreti olmama, gücü yetmeme manasınadır. (3) Mu'cize : "Aciz bırakan, güçsüz kılan" demektir. Bu kelime, "Meydana gelen hârikulâde (=âdet üstü) olay"

(1) Sadeddin Mes'ud b. Ömer Taftazânî, Şerhu'l-Makâsîd, I-II c., İstanbul, 1305/1887, c. II, s. 175

(2) Bkz. İ. Mustafa-A.H.ez-Zeyyât-H.A.M.a. en-Neccâr, el-Mu'cemu'l-Vesît, I-II c. Mısır 1961, c. II, s. 591; E bu'l-Kemal es-Seyyid Ahmed Asım Efendi, Okyanusu'l-Besit fi Tercemeti'l Kamûsu'l-Muhît ve Kabûsi'l-Vesît, Matbaa-i Bahriyye, İstanbul, 1305/1887, c.II, s. 819; Ebu'l Fadl İbn Manzûr, Linânü'l-Arab, Bulak, 1.baskı, Mısır, 1301/1883, c. VII, s. 236-237: "Zaaf" demek,; Ebu Mansur Abdulkâhir b. Tâhir b. M. el-Bağdâdi: Kitabu Usûli'd-Din, İstanbul, 1928, s. 170.

(3) Asım Efendi, Kamûs Tercemesi, c. II, s. 819

karşılığında kullanılmaktadır. Yine aynı babdan A'ceze (اعجز) den İ'câz= اعجاز) mastarı "Aciz bırakmak" manasına gelir. Fakat bu "İ'câz" kelimesini az sözle çok mana ifade etmek" manasına gelen "İ'câz" kelimesiyle karıştırmamak gerekir. zira bu manadaki sözlere "mu'cez, vecîz, vecîze" denir. (4) İ'caz'ın hakikatı, âcizliği ispat etmek, âcizliği açığa vurmaktır. Sonraları mecazî olarak âcizliğin sebebi olan şeye isnad edilmiş ve ona isim yapılmıştır. Buna göre "Mu'cize"nin sonundaki "te= ö" harfi, vasfietten ismiyyede yani sıfat olmaktan isim olmaya nakledilmiştir. (5) "ACZ" kelimesinin sonundaki "te= ö", "el-Allâme" kelimesinde olduğu gibi mubalağa içindir, müenneslik için değildir. (6)

Cüveynî (7), el-Eş'arî'nin görüşüne (8) binaen burada başka bir mecaz'ın olduğunu zikretmiştir. O da "ACZ" in , kudreti'nin yokluğunda kullanılmasıdır. Cehl'in, ilm'in yokluğu manasında kullanılması gibi. Halbuki "ACZ", hakikatte kudret'in zıddı olup ancak mevcut olana ve kudret dahilinde

-
- (4) İcâz: Kısa ve özlülük, veciz olma; özet, özet olma; Serdar Mutçalı, el-Mu'cemül-Arabiyyül-Hadîs-Arapça-Türkçe Sözlük, Dağarcık, Baskı yeri ve Tarihi yok, s. 963, VCZ" maddesi; İbrahim Mustafa-Ahmed Hasan ez-Zeyyât-Hamit Abdulkâdir-M. Ali en-Neccâr, el-Mu'cemu'l-Vesit, çağrı yayınları, İstanbul, 1989, s. 1014; Mehmet Talu, İ'câzu'l-Kur'an, Erciyes Üniv. İ.F.D. Kayseri, 1986, Sayı, 3,s, 313 dpn, 3.
- (5) Taftazânî, a.g.e., c, II, s. 176; es-Seyyid eş-Şerif Ali b. M. el-Cürcanî, Şerhu'l-Mevâkif (icî'nin Mevakıf'ına yapılan şerhdır), I-III c., İstanbul, 1311/1894, c.III, s. 177, (Haşiye: Mevlânâ Hasan Çelebi-Mes'ûd eş-Şirvânî); Ebû Bekir M.b. et-Tayib, Kitabu'l Beyân an Farkı Beyne'l-Mucizât ve'l-Kerâmât ve'l-Hiyel ve'l-Kehânet ve's-Sihr, Beyrut, 1958, s-13; Acz ve Kudret; İmamü'l-Haremeyn el-Cüveynî, Kitabül-irşâd ilâ Evatîğ'i'l-Edilleti fi Usûl'l-İtikâd, Matbaatu's-Seâde, Mısır, 1369/1950, s. 307-308; Şerafeddin Gölcük, Kelâm Açısından İnsan Ve Fiilleri, Kayıhan Yayınevi, İstanbul, 1979, s. 108-122.
- (6) Nureddin Ahmed b. Mahmud b. Ebî Bekr es-Sabûnî, el-Bidâye fi Usûl'd-Din, Ter-ceme eden: Bekir Topaloğlu: Matüridiyye Akâidi, İstanbul, 1979, s. 111; Asım Efendi, Kamûs Tercemesi, c.III, s. 821; Bağdâdî, Usûlû'd-Din, s. 169.
- (7) Cüveynî, el-Akîdetü'n-Nizâmîyye (Tahkik: M, Zâhid el-Kevserî), Matbaatu'l-Envâr, Mısır, 1367/1948, s. 49
- (8) Ebu'l-Hasan Ali b. İsmail el-Eş'arî, Kitabu'l-Luma'fi'r-Reddi alâ Ehli'z Zeyğ ve'l-Bida' (Tashih: Dr. Hamûde Gurabe), Kahire, 1955, Trc. Talat Koçyiğit (Haydarâbâd, 1344/1928 baskısından), A.Ü.İ.Fak.Der, Sayı, VIII, Ankara, 1960, s.100 ve Beyrut, 1952, s. 59; Gölcük a.g.e.s.104, dpn, 95 de: "Eş'arî, "Acz" in, "Kudret" in karşıtı olmadığını beyan ediyor: Birşeyden aciz olmak, o şeyi ve zıddını yaşamamaktır. Gitme ve gelme fiillerini yapma kudretine sahip olmamak âcizliktir. Bir işi yapamayan, o şeyden âciz olan kimsenin, aynı işi terketmesi veya terketme kudretine sahip olması imkânsızdır. Acizlik halinde insan nötr durumdadır, hiçbir şey yapmaya gücü yoktur. Fakat bu hal kudret sahibi olmakla kıyas edilemez." denilmektedir.

bulunana taalluk eder. Hatta, kötürüm kimsenin oturmaktan aciz olması demek, oturmamanın ihtiyarî değil de mecburî olarak kendisinden meydana geldiği manasındadır. Şayet muarazadan (karşı koymaktan) âcizlik gerçekleşseydi, mecbûrî olana karşı gelmek de mecbûrî olurdu. (9)

Bu duruma göre Mu'cize'nin kökü olan "ACEZE".

a) Acizlik, güçsüzlük, zayıflık, çaresizlik, başarısızlık, b) Bir işin neticesi, sonucu, manalarını ifade etmektedir. Sülâsinin (2.,4. ve 5.) bablarında kullanıldığı zaman; "Aciz olmak, güçsüz olmak, zayıf olmak, çaresiz olmak ve kalmak, ..." manalarında kullanılmıştır. (10)

Kur'ân-ı Kerim'de ise "ACZ" ve bu kökten gelen kelimeleri, manaları gözönüne alındığında şöyle zikredebiliriz. 1- Aciz bırakmak (11), 2- Aciz kılmak (12), 3- (Tartışarak) bozmak (13), 4- Hükümsüz bırakmak (14), 5- Kocakarı (aciz) (15), 6- Kökünden sökülmiş çıkarılmış hurma kütüğü (16).

"Mu'cize" sadece peygambere ait hârikulâde (tabiat üstü, olağan üstü) bir olaydır. Peygamberlerin dışındakilerin aynısını ortaya koymaları, benzerlerini yapmaları imkânsızdır, aklen düşünülemez. Zira aciz kalırlar.

Mu'cize kelimesinin Müterâdifleri (bir, tek manaya gelen, eş manalı ve anlamlı):

(9) Cüveynî, Kitabu'l-İrşâd, s. 228, bilhassa 308.

(10) İbn Manzûr, Lisânu'l-Arap, c.II, s. 236; Asım Efendi, Kamûs Tercemesi, c.II, s. 819-822; Ebu'l-Kâsım Hüseyin b. M.Ragıp el-İsfehânî, el-Müfredât fi Garibi'l-Kur'ân, Tahkik ve Zabt: M.Seyyid Keylânî, sonuncu baskı Kahire, 1961, s. 322-323; İsmail Hammâd el-Cevherî, es-Sihah Tâcu'l-Lüga Ve Sihahu'l-Arabiyye (Tahkik: Ahmed Abdulgafûr Attar), Dâru'l-kütübi'l-Arabî, Mısır, Tarihsiz, c.II, s. 880; Ebu'l-Hüseyin Ahmed Zekerîyya b. Faris, Mu'cemu Mekâyisi'l-Lüga (Tahkik: Abdusselelâm M. Harun), 2. baskı, Mısır, 1981, c.IV, 232.

11- Maide 5/31: Eaceztü; Cin 72/12: Nu'cizü, Nu'cizehu; Fatır 35/44: Liyü'cizehu; Enfâi 8/59: Yu'cizüne; Sebe 34/38: Muâcizîne; Ahkâf 46/32: Bimu'cizîn; Tevbe 9/2-3: Mu'cizi; Hüd 11/20: Mu'cizîne; Hüd 11/33: Bimu'cizîne; Nahl 16/46: Bimu'cizîne; Nûr 24/57: Mu'cizîne; Ankebût 29/22: Bimu'cizîne; Zümer 39/51: Bimu'cizîne; Şûrâ 42/31: Bimu'cizîne.

12- En'âm 6/134: Bimu'cizîne; Yunus 10/53: Bimu'cizîne.

13- Hac 22/51: Muâcizîne.

14- Sebe' 34/5: Muâcizîne.

15- Hüd 11/72: Acûz; Zâriyât 51/29: Acûz; Şuârâ 26/171: Acûzen; Saffât 37/135: Acûzen.

16- Kamer 54/20: E'câz; el-Hakka 69/7: E'câz.

Kur'an-ı Kerim'de "Mu'cize" terimi yerine "Ayet", "Burhan", "Beyyine", "Sultânü'l-Mübîn" terimleri de kullanıldığını görmekteyiz.

1-) AYET (آية): Ayet'in aslı Sibeveyh'e göre: Eveye'dir. İsm-i mensûbu "Aviyy" dir. Ferrâ'e göre: "Ayie"dir. İsm-i mensûbu "Ayiy" veya "Aiy" dir. Lügatteki manaları ise şöyledir: (17) 1- Açık, alâmet, nişân ve belli. 2- İbret ve İbret verici şey. 3- Katıyyet ve kesinlik ifade eden şey, hâl ve keyfiyyet (ilâhî âyet, mu'cizeler) 4- Cemâat, topluluk, Araplar. 5- Şahıs (Karlalı)

Ayet (آية) Cemisi "Ayât (آيات), "ây= آي "dir. Cemu'l- Cemîsi ise "âyâ= آيَا "dır" İslâm örtüne göre "âyet" şu manalarda kullanılmıştır:

1- Allah'ın varlığına, birliğine, kudretine delâlet eden belge, ders ibret delil (18).

2- Azâb ve ukûbet, delil (19).

3- Mu'cize (20)

4- Yüksek bina (alâmet) (21)

5- Kur'an-ı Kerîm'in ayetleri.

Bazıları "Mu'cize" ile bu manaya gelen "âyet" arasında fark görerek şöyle demişlerdir "Mu'cize, tahaddîye (mislini ve benzerini yapmak için meydan okumaya) mukarin (bitişik, uygun) ve binaenaleyh hususi; âyet ondan umûmîdir. Bununla beraber mu'cize manasına gelen "âyet" de "ilâhî âyetler" dendir. Çünkü onu peygamberlerinin eli ile açıklayan ve bu suretle kendilerini ve doğru söylediklerini destekleyen Cenâb-ı Hak'dır (22)

Kur'an-ı Kerim'de âyet ile bundan türetilmiş olanlar "âyet" olarak 29 surede: (84); âyetüke" iki surede: (2); "âyeteyni" bir surede (1); "âyat" 45 surede: (148); "âyâtüke" üç surede: (3); "âyâtinâ" 40 surede : (92); "âyâtihi" 20 surede : (37); "âyâtihâ" bir surede: (1); âyâtü" 11 surede: (14) defa olmak üzere

(17) Hasan Basri Çantay, kur'an-ı Hakîm ve Meâl-i Kerîm, I-III c. 6 baskı, İstanbl, 1969, c. I, s. 68 (bakara 2/248) dpn= 191 den naklen, özet olarak alınmıştır.

(18) Rûm 30/20,24,37; Zâriyât 51/20,21; Fussilet 41/53.

(19) Neml 27/93; İsrâ 17/101; Kamer 54/2

(20) Kamer 54/2.

(21) Şuarâ 26/128.

(22) Bkz. Çantay, a.g.e. C. I, s. 68 (Bakara 2/248) dpn. 191

toplam (231) yerde geçmektedir. Fakat bu 231 kelimedenden (58) inin "mu'cize" manasında zikredildiğini tesbit edebildik. (23)

2-) BURHAN (برهان) : Arapça "BERHENE"= برهن =İspat etmek, kanıtlamak, göstermek; mastarı: "Berhenet (برهنة)= İspat etme, kanıtlama"dan gelir ki, ispat kanıt, burhan, ... demektir. Çoğulu= Berâhin (برَاهين) dir. (24) Kelâm ilminde ise aklî, akla dayanan delillerden olup "Bildirilen bir şeyi kesin olarak ispat eden aklî delile Burhan, Yani Hücet denir. (25)

Kur'an-ı Kerim'de "Burhân" = Delil(26) , "Burhâneküm"= Delil (27) "Burhânâni" ise "Mu'cize" ve "Delil" olarak zikretilmiştir. (28)

3 -) BEYYİNE (بينة) : Arapça (Bâne - Yebînu - Beyânen= بيان - بين - بان) den isim olarak açık, vazih, şahit, tanık, delil, hücet ve burhân,... manalarına gelir. Çoğulu = Beyyinât (بينات) dir. Kur'an-ı Kerim'de tekili "Beyyine" olarak (19) ; çoğulu olan "Beyyinât" olarak ise (52) yerde zikredilmiştir. Bunlardan "Beyyine= Mu'cize" manasında on yerde (29) ; "Beyyinât" ise (25) yerde (30), "Mu'cize" manasında zikredilmiştir.

4 - "Sultânun mubîn (سلطان مبین) : Kur'an-ı Kerim'de "Sultân mubîn" 10 yerde; "Sultânen mubînen" olarak da 2 yerde zikredilmiştir. Bunlardan

(23) -âyet: Bakara 2/118, 145; Al-i İmrân 3/49, 50; Mâide 5/114; Enâm 6/25;35,37 (iki defa); Arâf 7/73, 106,132; Yunus 10/20; Hûd 164; Ra'd 13/7,27,38; Meryem 19/21; Tâhâ 20/22,47,133; Enbiya 21/5,91; Mü'minûn 23/50; Şuarâ 26/4, 26; Rûm 30/58; Sâffât 37/14; Ğâfir (= Mü'min) 40/78; Zuhruf 43/48; Kamer 54/2; Nâziât 79/20 Toplam=33; "âyât"= Bakara 2/118; En'âm 6/109, 158; A'râf 7/132; İbrahim 14/5; İsrâ 17/59; Neml 27/12; Ankebût 29/50; Ğâfir 40/35; Duhân 44/33 Toplam=10; "âyâtinâ =A'râf 7/103; Yunus 10/75; Hûd 11/96; İbrâhîm 14/5; Mü'minûn 23/45; Şuarâ 26/15; Kasas 28/36; Ğâfir 40/23; Fussilet 41/15; Zuhuf 43/46-47; Kamer 54/42 Taplam=12 âyâtihî= Bakara 2/73; Ğâfir 40/13; Tâhâ 20/42 Toplam=Genel Toplam=58 Yani (33+10+12+3=58).

(24) Mevîüt Sarı, el-Mevârid-Arapça-Türkçe Lügat, İstanbul, 1980, s. 93; Serdar Mutçalı, Arapça-Türkçe Sözlük, s. 52-53 (Berhene maddesi).

(25) Şerafeddin Gölcük-Süleyman Toprak, 2.baskı, Tekin Kitabevi, Konya, 1991, s. 81.

(26) Nisa 4/147= Delil; Yusuf 12/24 de= işâret; Mü'minûn 23/117 de= Delil.

(27) Bakara 2/111 delil; Enbiyâ 21/24 de delil; Neml 27/64 delil; Kasas 2/75 de ise delil= Hücet.

(28) Kasas 28/32.

(29) A'râf 7/73,85,105; Enfâl 8/42 (iki defa); Hûd 11/53,63; Tâhâ 20/133; Beyyine 98/1,4=Toplam= 10 defa zikredilmiştir.

(30) Bakara 2/87,92,253 (iki defa); Al-i İmrân 3/184; Mâide 5/32,110; A'râf 7/101 Tevbe 9/70; Yunus 22,28,34 (?),50,83; Zuhruf 43/63;Câsiye 45/17;Tegâbûn 64/6.

"Sultan mubîn": Aaçık delil, hüccetin dışında "Mu'cize" manasında sadece 2 yerde (31) zikredilmektedir. "Sultânen mubînen"de "Aaçık bir hüccet" olarak tefsir edilmiştir. (32)

b) Istılahta Mu'cize:

Nicelik, nitelik ve bazı özellikleri belirtilmek suretiyle "Mu'cize"nin bir çok tarifleri yapılmıştır. Faydalanılması ve bilinmesi bakımından bunlardan bir kaçını ve en önemlilerini zikretmeyi faydalı buluyoruz.

Cürcânî'ye göre Mu'cize : a- Allah tarafından gönderildiğini iddia eden bir zatın doğruluğunu tasdik etmek üzere nübüvvet davasıyla ilgili olarak sadet ve hayra davet edenin isteği doğrultusunda meydana gelen hârikulâde bir iş (olay, fiil) dir. (33). b- Mu'cize : Allah'ın resûlü olduğunun iddia eden bir zâtın iddiasının doğruluğunu tasdik etmek üzere, onun isteği doğrultusunda Allah'ın meydana getirdiği (hârikulâde bir iş) dir. (34)

Maturidî'ye göre mu'cize: Peygamberlerin, yaratılışlarındaki peygamberlik vasfı ile başkalarının bir benzerini meydana getirmeleri mümkün olmayan Allah Teâlâ tarafından kendilerine ikram edilen sihir dışında hârikulâde bir olaydır (35).

Bağdâdî'ye göre mu'cize: Peygamberlik iddiasında bulunan bir zâtın nübüvvet sahibi olduğunun doğruluğunu izar etmek için muarızlarına meydan okuyarak onları aciz bırakacak bir şekilde (onun elinde) Allah'ın yarattığı hılâfulâde (hârikulâde) bir olaydır. (36)

Şehristânî'ye göre mu'cize: Peygamberlik iddiasında bulunan bir zâtın davasına delil olmak ve onu tasdik etmek üzere hile ile dahi insanlar tarafından bir benzeri asla yapılamayan insan gücünün üstünde olduğu zarurî bir ilim olarak bilinen hârikulâde bir hâl, bir fiil ve haberlerdir, bazan tahaddîf (meydan okuma) olur bazan da olmaz (37).

(31) Duhân 44/19 (Aaçık burhân=mu'cize); Zâriyât 51/38.

(32) Bkz. Nisâ 4/91, 144.

(33) Cürcânî, Ta'rifât, Matbaat-ı Ahmed Kâmil, İstanbul, 1327/1909, s. 148.

(34) Cürcânî, Şerhu'l-Mevâkif, c.III, s. 177.

(35) Ebu Mansur M.b. Mahmûd el-Maturidî, Tahkik ve takdem eden: Dr. Fethullah Huleyf, Kitabu't-Tevhîd, ofset baskı, İstanbul, 1979, s. 189 (metinden alınışılan mana üzerine tarifi yapılmıştır.)

(36) Bağdâdî, Usûlü'd-Dîn, s. 169.

(37) Abdülkerim eş-Şehristânî, Kitabu Nihâyetü'l-İkdâm fi İlmi'l-Kelâm, Alfret Guillaume, London, 1934, (ofset baskısı),s.435 (434-438: tarif haline getirilmiştir).

Taftazânî'ye göre mu'cize : a) Hârikulâde olan, tahaddî (meydan okumak) ile beraber bulunan ve karşı geleni olmayan şeydir. (38)

b- Mu'cize : Münkirlerin meydan okumalarıyla, peygamberlik iddiasında bulunan zâtın elinde, onların benzerini getirmekten aciz kalacakları şekilde, Allah tarafından tabiat kanunlarına muhalif olarak yaratılan olaydır. (39)

Bakillânî'ye göre mu'cize: Allah Teâlâ'nın kudretinin tek olarak tecelli ettiği, mahlûkâtından insan, cin ve meleklerden her hangi birinin kudreti dahilinde olmayan bir hâdisedir. (40)

Gazzâlî'ye göre mu'cize: Yüce Allah'ın, nübüvvet ve risâlet davasında tahaddî ile beraber bulunan bir zâtın elinde, meydana getirdiği olağanüstü ve insanları hayrette bırakan bir fiildir. (41)

Eş'arî'ye göre mu'cize: Allah Teâlâ'dan gelen bir fiildir veya fiilin yerine geçen bir şeydir ki, onun benzeri ile tasdiki kastedilir. (42)

Râzî'ye göre mu'cize: Geleneği yırtan bir iş olup karşı çıkılamayacak bir meydan okumayla beraberdir. (43)

Nesefî'ye göre mu'cize : Nübüvvet ve risâlet davasında (Peygamberlik iddiasında) bulunan bir zâtın nübüvvetini ve risâletini doğrulayan (gerçekleştiren) bir iş (şey) dir. (44)

(38) Taftazânî, Şerhu'l-Makâsîd, c.II, s. 176.

(39) Taftazânî, Şerhu'l-Akâid, İstanbul, 1317/1899, s. 72, trc., Süleyman Uludağ. Dergah yayınları, 1.baskı, İstanbul, 1980, s. 295.

(40) Bakillânî, Kitabu'l-Beyân, s. 8-9.

(41) Ebû Hâmid M.b.M.b.M.el-Gazzâlî, el-iktisâd fi'l-i'tikâd, takdim edenler: Dr. İbrahim Agâh Çubukçu-Dr. Hüseyin Atay, A.Ü.İ.Fak. Yayınları: 34; Ankara, 1962,s. 201 ve ter.: Kemal Işık, İtikad'da Orta Yol, A,Ü,İ,Fak, Yay. 90, Ankara, 1971, s. 148. (ki-taptaki metinden elde edilen şu mana "nübüvvet ve risâlet davasında tahaddî ile beraber bulunan bir zâtın elinde" tarife konmuştur.) Bkz. Gazzâlî, Kavâidü'l-Akâid (İhyâu Ulûmi'd-Din, Zeyl: Ebu'l Fadl Abdirrahâm b. el-Hüseyn el-İrâkî, I-V c. Kahire, 1967, c. I,s. 123-169 arasındadır), s. 155. özellikle mu'cize'nin şartlarından bahsedilmektedir.

(42) Eş'arî, Kitabu'l-Lüma', Beyrut, 1952, s. 59.

(43) Fahreddin M.b.Ömer el-Hatîb er-Râzî, Kitabu Muhassal, s. 151, trc. Hüseyin Atay, Kelâm'a Giriş, el-Muhassal, Ankara, 1978, s. 207; Râzî, Usûlü'd-Din (=Meâlimu Usûlü'd-Din), takdim eden: Abdurraûf Sa'd, Mektebetü'l-Külliyâti'l-Ezheriyye, Kahire, ts., s. 98.

(44) el-Muîn Meymûn b.M.en-Nesefî, tahkik ve ta'lik: Klod Selâme, Tebsiratu'l-Edille, I-II c. Dimaşk, 1993, c.I,s. 468,473,475.

Bâcûrf'ye göre mu'cize: Nübüvvet ve risâlet davasında bulunan bir zâtın (bunu tasdik etmek için) tahaddî (meydan okumak) ile beraber bulunmak ve karşı geleni olmayan hârikulâde bir iş (şey) dir. (45)

Sabûnî'ye göre mu'cize: Benzerini getirmekten insanların aciz kaldığını isbat eden şeydir. Veya peygamber olduğunu söyleyen kimsenin gösterdiği ve herkesi âciz bırakan, tabiat kanunlarına aykırı hâdisedir. (46)

Girîdî'ye göre mu'cize: Vahy ile müşerref olan peygamberlerin nübüvvet davasında, sözlerinin doğruluğuna şehâdet etmek için, peygamberliğini ilân ettiği esnada, insann gücünün üstünde âdetullaha (sünnetullaha) muhâlif (tabiatta geçerli olan kanunlara, âdetlere aykırı, zıd) olarak ortaya çıkan garip ve acip (acîp = alışılmışın dışında olan) işlerdir. (47)

Harbutî (harputî)'ye göre mu'cize : Nübüvvet iddiasında sulunan bir kişinin davasının (iddiasının) doğruluğunu tasdit etmek üzere onun elinde (kesb ve iradesi dışında olmak üzere Alalh Teâlâ'nın, normal zarurî âdetlerin, kanunların hılafına izhar ettiği hârikulâde bir iştir. (48).

Salih Bağdadî'ye göre mu'cize: Nübüvvet veya risâlet davasında (iddiasında) tahaddî (meydan okumak) ile beraber bulunan ve karşı geleni olmayan hârikulâde bir iş (şey) dir. (49)

Bilmen'e göre Mu'cize : Peygamberlerin izhar ettikleri hârikaların bir benzerini meydana getirmekten insanları âciz bırakan harikalara denir. (50)...

Şu halde mu'cize: Allah'ın, peygamberler olarak seçtiği zâtı tasdik ve

(45) İbrahim el-Bâcûrî, (tertiplöyen ve hadisleri tahriç eden:M. Edîb el-Keylânî-Abdulkerîm Tettân) Takdim eden: Abdulkerîm er-Rufâî, Şerhu Cevhereti't-Tevhîd, Dımaşk, 1972, s. 297. Aynı tarif için bkz. Abdusselâm b. İbrahim el-Lakkânî, Şerhu Cevhereti't-Tevhîd (Hılâû'l-Mürâd bi Cevhereti't-Tevhîd-M. Muhyiddîn Abdilhâmid:en-Nizâmu'l-Ferid, Tahkiku Cevhereti't-Tevhîd) 1. baskı Matbaatu's-Seâde Mısır, 1949 s. 189,190; Kemaleddin M.b.Abdilvahîd b. Abdilhamîd İbn Hümâm, Kitabu'l-Müsâyere, İstanbul, 1979, s. 203-204.

(46) Sabûnî, trc. Mâturidiyye Akâldî, s. 111.

(47) Sırrı Paşa Girîdî, Nakdu'l-Kelâm fi Akâidi'l-İslâm (osmanlıca), Dersaadet, İstanbul, ts.s.30.

(48) Abdullatîf el-Harputî, Tenkîhu'l-Kelâm fî Akâidi'l-İslâm, 2. baskı, Dersaadet-Necm istikbâl matbaası İstanbul, 1330/1912, s. 273-274.

(49) Mahmûd Sâlih el-Bağdâdî, İrşâdu'l-Enâm fi Akâidi'l-İslâm, 1.baskı, Basıldığı yer yok, 1985, s. 152.

(50) Ömer Nasûhî Bilmen, Muvazzah İlm-i Kelâm, Bilmen Yayınevi ve Basımevi, İstanbul, 1972. s. 171.

peygamberlik iddiasını teyid için onun elinde fevkalâde olarak gösterdiği bir iştir. Başka bir ifade ile Mu'cize: Peygamberlik iddiasında bulunan bir zâun iddiasının doğruluğunu tasdik etmek için Allah'ın onun elinde izhar ettiği, bilinen tabiat kanunları ve âdelleri üstünde hârikulâde bir hâdise [söz, hâl, hareket, fiil] dir. (51) Arapça, "ACZ" kökünden türetilmiş bir kelime olup "Îcâz= Aciz bırakmak"dan ism-i fâildir." Güçsüzlük, kudretsizlik, takatsızlık, acz veren, aciz bırakan, güçsüz kılan, karşı konulmaz hârika olay, güçsüzlük sebebi olan,... manasıdır. (52)...

II - MUCİZENİN MAHİYETİ VE ŞARTLARI

a) Mu'cizenin Mahiyeti :

Mu'cize'nin mahiyeti, tarifinin ve onun analizinden daha iyi anlaşılır: Mu'cize Peygamberlik (nübüvvet-risâlet) iddiasında bulunan bir zâun iddiasının doğruluğunu tasdik etmek; tahaddî (meydan okuma) ile beraber bulunan ve karşı geleni olmamak üzere, Allah Teâlâ'nın onun elinde bilinen tabiat kanunları ve âdetleri üstünde meydana getirdiği hârikulâde bir şey (iş, söz, hareket) dir. (53) Bu tarifte geçen (54) "peygamberlik (nübüvvet-risâlet) iddiasında bulunan bir zâun iddiasının doğruluğunu tasdik etmek" kaydı ile peygamberlik iddiasında bulunmayan "peygamber olmadan, fakat büyüyünce peygamber olan zât'ların elinde meydana gelen "İrhaslar'ı (55); Evliyâ'dan zuhur eden "Kerâmetleri" (56) Salih müminlerden zuhur eden "Meûnetler"i

(51) M.b. Süleyman el-Fuzûlî, Matlau'l-i'tikâd fi Marifeti'l-Mebdei ve'l-Meâd, nşr. M.b. Tavit et-Tancı, trc. Esat Coşan-Kemal Işık (arapça metni ile), Ankara, 1962, s. 61: Mu'cize: Peygamberlerin Allah tarafından gönderildiğini isbat için, meydan okuma kabilinden gösterilen olağanüstü bir fiildir.

(52) Şerafeddin Gölcük, Kelâm Ders Notları, Erzurum, ts.s.28; Gölcük-Toprak, Kelâm, 2 baskı, Konya, 1991, s. 316; Cüveynî, el-Akîdetu'n-Nizâmîyye, (tahkik: M.Zâhid el-Kevserî) Matbaâtu'l-Envâr, Mısır, 1367/1948 s. 48-49; Ebu'l-Yusr M. Pezdevî, Usûlü'd-Din, trc. Şerafeddin Gölcük, Kayıhan Yayınları, 1. baskı, İstanbul, 1980, s. 139; Seyfuddin el-Amidî, Gayetü'l-Merâm fi İlmî'l-Kelâm, Kahire, 1391/1971, s. 333; Ebu'l-Muzaffer el-İsferâyînî, et-Tebşîr fi'd-Din ve Temyîzî'l-Fırkatî'n-Nâciye an Fırakî'l-Hâlikîn, Mısır, 1374/1955, s. 152.

(53) Bu tarif, yapılan diğer tariflerin özellikleri gözönüne alınarak yapılmıştır.

(54) harpûtî, a.g.e.es. 274 dpn, 1-2.

(55) Allah'ın, peygamberlik dönemlerinden önce, kendilerinde meydana getirdiği hârikulâde olaylar "İrhas" olarak kabul edilir.

(56) Allah'ın sevgili, Velî kullarında meydana getirdiği hârikulâde olaylar "Kerâmet" kabul edilir.

(57); Allah'ın "yalan ile peygamberlik iddiasında bulunan zâtlarda" iddialarını tasdik etmeyip tam zıddına meydana gelen, tekzib eden (yalanlayan) hârikulâde olaylardan "İhânet-Hızlân"ı (58), "mu'cize"nin tarifinden hariç tutmuştur. Yine tarifte geçen "Peygamberlik iddiasında bulunan zât" ifadesi ve kaydı ile "küfrü ve fıskı açık olan günahkâr" kişilere Allah'ın mühlet verip azaplarının şiddetini arttırmak üzere isteklerini yerine getirerek hârikulâde cinsinden işler "İstidraclar"ı (59); Yine tarifteki" karşı geleni olmamak üzere= muaraza olmaksızın" kaydı ile de "sihr" ve Şa'beze" vb.leri, mu'cize'nin dışında bırakılmıştır. (60).

"Mu'cize"nin tanımı genel olarak "... meydana gelen hârikulâde bir şey (iş, fiil, söz, hareket)dir" diye sona ermektedir. Tarifteki "bir şey", hem bir fiili içine alır: "Hz. Peygamber'in parmakları arasından suyun fışkırması gibi" Hem de tarifteki "bir şey" denilmesi fiilin yokluğunu da içine alır." Ateşin Hz. İbrahim'i yakmaması gibi". Mu'cize'nin tanımı sadece "fiil"i zikredenler, burada ateşin "serinlik ve selâmet" olduğunu benimsemişler veyahut "yanma olmaksızın cismin eski durumunda kalması" diye bir görüş belirtmişlerdir. (61) Yine "mu'cize"nin tanımıdaki "bir söz" kaydı ise, mu'cize'nin söz olarak ortaya çıkmasıdır ki, "Kur'an-ı Kerim" gibidir. O'nun "gayıptan haber vermesi, muarızlarına karşı meydan okuması" (62) birer mu'cizedir.

Taftazânî'nin bu konudaki görüşleri şöyledir. (63)

1- Yalancının, muasırı olduğu nebîlerden birinin mu'cizesini kendi nefsi için, delil ittihaz etmesini tarif dışında bırakmak için iddia sahibinin elinde ve

(57) Allah'ın, salih kullarında meydana getirdiği hârikulâde olaylar "Meûnet" kabul edilir.

(58) Allah'ın yalancı peygamberler elinde isteklerinin tam tersine meydana getirdiği hârikulâde olaylar "İhânet=Hızlân" kabul edilir.

(59) Allah'ın, kâfir ve fâsık olan, günahkâr kullarında kendilerine mühlet vererek azaplarının şiddetini arttırmak üzere istekleri doğrultusunda meydana getirdiği hârikulâde olaylar "İstidrac" kabul edilir.

(60) "Sihr, şa'beze (gözbağcılık, büyüçülük, ilizyonistlik, hokkabazlık=elçabukluk),... hârikulâde olaylardan değildir. Herhangi birine "harika" denilmesi hakiki anlamda değil ancak mecazi anlamdadır.

(61) Taftazânî, Şerhu'l-Makâsıd, c.II. s. 176; Râzî. Kitabu Muhassal, s. 151, trc. Kelâm'a Giriş, s. 207.

(62) Bkz. İsrâ, 17/88; Bakara, 2/23,24.

(63) Durmuş Özbek, Sa'du'd-Din Taftazânî Ve Nübüvvet Görüşü (Basılmamış Doktora Tezi), Konya, 1987, s.204.

kendisi tarafından o şeyhin zuhur etmek kaydı gerekir... İşte bunun içindir ki Eş'arî, Mu'cizeyi şöyle tarif etmiştir: Mu'cize: Allah'tan gelen bir fiildir veya fiilin yerine geçen bir şeydir ki, onun benzeri ile tasdiki kastedilir. (64) As-haptan bazıları da şöyle tarif etmiştir: Mu'cize: Kendisi ile peygamberlik iddia eden zâatın doğruluğunun açığa çıkması kastedilen bir şeydir.

2- Alimler: Meydan okumakla beraber olmayan, nübüvvetin önce meydana gelen ve kendisi ile nebî'nin sıdk'ı kastedilmeyen hâdiseleri de mu'cizelerden saymışlardır: "Bulut'un Hz. Muhammed'i gölgelemesi", "Taşın ve toprağın teslimiyet göstermesi (Allah'ı tesbih etmesi, zikretmesi)" ve benzerleri gibi.

3- Mu'cize, bazan meydan okumaktan sonra gelir. Meselâ: Nebî şöyle der: "Benim mu'cizem, falan gün benden zuhur edecek". Sonradan o gün gerçekten mu'cize zuhur eder.

b) Mu'cize'nin Şartları

Her mu'cize, harikulâdir. Fakat her hârikulâde mu'cize değildir. Mu'cize'nin mahiyetinde de işaret edip açıkladığımız üzere mu'cize'nin şartları, mu'cize'nin tarifi içindedir. Bu konuda Taftazânî'nin görüşleri önemli bir yer tutar: (65) Taftazânî, mu'cizenin tarif ve şartlarında Eş'arî (aynı görüşte olan Bakıllânî)'nin ve diğer bir kişinin tarifini ve ileri sürülen görüşü benimsemez. Onlara şöyle cevap verir. "Meydan okumayı" zikretmek yukarıda geçen her iki kayda da işarettir. Meydan okumakla davanın mu'cize ile irtibatı meydana gelir. Hatta bir şahıstan sustuğu halde hârikulâde bir şey zuhur ederse bu şey mu'cize olmaz. Kezâ bir şahıs "Nebîlik" iddiasında bulunur ve kendisinden "meydan okuma"yı bildirme olmaksızın hârikulâde bir şey zuhur ederse bu da mu'cize olmaz. Alimler, "meydan okuma" konusunda Nebî'nin "doğruluğumun mu'cizesi şöyle olacaktır" demesi kâfidir. Nebî'nin "işte bu benim mu'cizemdir, hiç bir kimse bunun benzerini meydana getiremez" demesine ihtiyaç yoktur. Binaenaleyh geçmiş bir nebînin veyahut muasır olan bir nebînin mu'cizesi, başkası için mu'cize olamaz.

Taftazânî, nübüvvetten önce meydana gelen hârikulâde olaylara

(64) Eş'arî, Kitabu'l-Luma', Beyrut, 1952, s. 59.

(65) Taftazânî, Şerhu'l-Makâsıd, c.II, s. 176; Durmuş Özbek, a.g.e.s. 205-207.

mu'cize, denilemeyeceği, çünkü meydan okuma olmadığı görüşünü doğru bulur. Fakat o hârikulâde olayları meydana getirenlerin peygamber olmaları sebebiyle ifade edildiğini bunların "irhâs" olduğunu, peygamber olmayanlardakilerin de "Kerâmet" olarak kabul edilmesinin gerektiğini bildirerek şöyle cevap verir: İrhâsât'ın, mu'cize sayılması teşbih (66) ve tağlib (67) metoduna binaendir. Muhakkik alimlere göre : Nebî'nin bi'set'ine taalluk eden hârikulâde olaylar "nübüvvet"ten önce ise, nebî'den zuhur etmişse, yayılmışsa kabul edilir. Hz. Muhammed hakkında bazı Ehl-i Kitap ile Kâhinlerin haber verdikleri hususlar gibi olaylar "irhâs"tır. Yani bi'set'in temelini atmak ve kurmaktır. Yoksa bu hârikulâde olaylar bu vasıfları taşııyorsa o zaman sırf "Kerâmet"tir. Yok böyle haber cinsinden değilse sadece "İrhâs"tır. (68) Hz. Muhammed'in babası Abdullah'ın alınında "Nûr"un zuhuru gibi (69) Veyahut o bir imtihan ve istidractır. Ulûhiyet davasında bulunanın elinde hârikulâde bir olayın meydana gelmesi gibi. Çünkü aksi halde kati deliller, böyle bir adamın yalancılığına delâlet eder. Halbuki, "Nebilik" davasında bulunan kimse için böyle değildir. İşte bunun için hârikulâde olayın ulûhiyyet davasında bulunan kimsenin elinde zuhur etmesini alimler caiz görmüşlerdir. Peygamberlik dâvâsında bulunan kimsenin elinde "Hârikulâde olaylar"ın zuhurunu caiz görmemişlerdir.

Taftazânî, mu'cizenin meydan okuma ile beraber meydana gelmesi şartına açıklık getiren; peygamberlerin ahkâmı açıklayıp ona sarılmayı mu'cizenin meydana gelmesine bağlanmasının cevazına dair olan; mu'cizenin mutlaka bu dünyada meydana gelmesi ile ilgili görüşleri açıklar: Geciken, şayet kısa bir zaman geçmişse örfen onun benzeri sayılır ve onunla beraberdir, demektir. Öyle ise problem yoktur. Şayet gecikme uzun bir zaman olmuşsa bu takdirde "mu'cize", beraberliği şart koşanların nezdinde bu beraberlik sözüdür. Zira mu'cize gaybı haber vermektir. Ancak onun mu'cizeliğini bilmek, o işin meydana geldiği zamana kadar gecikir. Mu'cizeyi gerçekleşecek olan şeyin bizâtihi

(66) Teşbih: Beyân tâbirlerindedir. "Aralarında ya hakikaten, yahut mecazen mü-nasebet bulunan şeyleri birbirine benzetmektir. Hakikî ve mecâzî olur." Tâhiru'l-Mevlevî, Edebîyât Lugatı, İstanbul, 1973 s, 168-169.

(67) Tağlib: Meânî tâbirlerindedir. "Bir şeyi başkalarına galip addederek onu cemi sigasıyla irad ve diğerlerini de irade eylemektir. "Mevlevî, a.g.e.e.s. 140-141.

(68) Taftazânî, a.g.e.c.II, s. 176.

(69) Taftazânî, a.g.e.c.II, s. 177.

kendisi olarak kabul edenler bu beraberliği şart koşmazlar. Her iki takdirde ve durumda da bu: peygamberden, insanları mu'cizeyi ortadan kaldıran veyahut mu'cizeyi bilmeyi reddeden şeriata sarılmayı teklifte bulunması sahih olmaz. Fakat; şayet peygamber Ahkâm'ı açıklasa ve Ahkâma sarılmayı harikulâde olayın meydana gelişine bağlasa İmâm'u'l-Haremeyn'e göre caiz olur. (70) Bakillânî'ye göre caiz olmaz. (71) Sonra muarazâ'nın olmayışından (karşı geleni olmayışından) maksat, o mu'cizenin benzerinin peygamber olmayandan zuhur etmesidir. Fakat başka bir peygamberden o mu'cizenin meydana gelmesinde bir sakınca yoktur. Ayrıca bunlara mu'cizenin tarifinde başka bir şart ilâve etmişlerdir. O da şudur: Mu'cize, teklif zamanında, bu dünyada olmalıdır. Çünkü Ahirette meydana gelecek olan hârikulâde olaylar, kıyâmetin büyük alâmetlerinin zuhuru sırasında ve tekliflerin son bulduğu anlardaki olaylar davanın doğruluğuna şahit olamazlar. Zira böyle zamanlar âdetlerin yıkımı ve peygamberlerin değişiklik zamanıdır (72).

Mu'cizenin tarifi ve şartları âlimlere göre değişiktir. Tafzâni, mu'cize'yi önce tarif etmiş, sonra diğer tariflerle mukayese yapmış; daha sonra da; mu'cize'nin şartlarını tek, tek ortaya koymuştur. Bu şartlar, Ehl-i Sünnet ve Ehl-i Bid'at'ın bütün görüşlerini içine almaktadır. Şimdi önce bu konudaki önemli görüp bilinmesini ve faydalanılmasını zarurî bulduğumuz bazı âlimlerin görüşlerini açıklayalım.

Ebû Hanîfe, Eş'ârî, Mâturîdî'ye göre: Mucilze haktır, son ikisine göre Mu'cize; 1- Allah'ın fiili olmalı, 2- Meydan okumalı, 3- Olağanüstü olmalıdır,....dır. (73)

İsferâyîni'ye göre mu'cize: Mu'cize'yi gösterenin 1- Doğu kişi olması,

(70) Cüveynî, el-Akîdetü'n-Nizâmiyye, s. 49-50.

(71) Bakillânî, Kitabu'l-Beyân, s. 32.

(72) Taftazânî, Şerhu'l-Makâsîd, c.II, s. 177.

(73) Ebû Hanîfe, Numan b. Sabit, el-Ealim ve'l-Müteallim, el-Fıkh'u'l-Ebsat, el-Fıkh'u'l-Ekber, Risâletü Ebî Hanîfe, el-Vasiyye: Çev. Mustafa Öz: İmam-ı Azam'ın Beş Eseri İstanbul, 1981, s. 61, trc. s.69; Eş'ârî, Kitabu'l-Luma', Beyrut, 1952, s. 59; Ebû Mansur el-Mâturîdî, Risâle fi'l-Akâid, s. 19, trc. s.30: (Kitabu't-Tevhîd ve Risâle fi'l-Akâid, Çev.Y.Z. Yörükân: İslâm Akâidine Dair Eski Metinler: Tevhîd Kitabı ve Akâid Risâlesi, İstanbul, 1953); Mâturîdî, Kitabu't-Tevhîd, İstanbul, 1979, s. 189;Trc. Hüseyin Sudî Erdoğan, İstanbul, 1981, s. 314-318; Mâturîdî, Te'vilât'u'l-Kur'an (=Te'vilât'u Ehli's-Sünne=Te'vilât'u'l-Mâturîdiyye fi Beyâni Usûli Ehli's-Sünne ve Usûli't-Tevhîd), İstanbul, Hacı Selim Ağa ktp. yzm. nr. 40: vrk, 20a, 52b, 429a, 530a, 894a (Kur'an-ı Kerim'in Mu'cizeliği).

2- Gösterdiği mu'cizenin kendisini tekzip etmemesi, 3. Allah'ın fiili olmalı 4- Olağanüstü olmalı, 5- Meydan okumalı, 6- Peygamberlerin elinde zuhur etmeli, 7- Dâvâ'ya uygun olmalı,... dır (74).

Pezdevî'ye göre mu'cize : Peygamberlerin risâlet dâvâlarının doğruluğunun bir delilidir. 1- Allah'ın fiili olmalı, 2- Davâda uygun olup onu tasdik etmeli, 3- İstenildiği zaman vuku bulmalı, 4- meydan okumalı, 5- Benzeri meydana getirilememeli, 6- Olağanüstü olmalı, 7- Peygamber elinde meydana gelmeli,... (75)

Cüveynî'ye göre mu'cize: Kitabu'l-İrşâd'da, Taftazânî'nin kinin aynıdır. Fakat el Akîdetü'n-Nizâmiyye'sinde: Beş maddede zikredilmiştir. (76)

Gazzâlî'ye göre mu'cize: 1- Allah'ın fiili olmalı, 2- Olağanüstü olmalı, 3- Nübüvvet davasına uygun olmalı, 4- Meydan okumalı, 5- Meydan okunduğu zaman meydana gelmeli, 6- Doğrulamalı, 7- Tekzip edilmemeli, (77)

Şehristânî'ye göre mu'cize: Taftazânî'nin görüşlerine paralellik arzeder: Aynı görüş, itiraz ve cevaplar,... uzun uzun açıklamalarda bulunur. (78)

Râzî'ye göre mu'cize: 1- Allah'ın fiili olmalı, 2- Peygamberini tasdik için meydana getirmiş olmalı, 3- Allah'ın tasdik ettiği kişi de mutlaka doğru olmalı, üç mertebe olarak beyân ettiği bu bölümde uzun açıklamalarda bulunur,... (79)

Amidî'ye göre mu'cize: Taftazânî'nin görüşlerine paralellik arzeder,... (80)

Cürçânî'ye göre mu'cize: Taftazânî'nin görüşlerine paralellik arzeder. (81)

İbn Hümâm'a göre mu'cize : Taftazânî'nin görüşüne paralellik arzeder (82).

(74) el İsrâiyînî, et-Tebîr fî'd-Dîn, s. 152-153.

(75) Pezdevî, a.g.e.e trc. s.139

(76) Cüveynî, Kitabu'l-İrşâd, s. 307-315; el-Akîdetü'n-Nizâmiyye, s. 48-49.

(77) Gazzâlî, el-İktisâd fî'l-İtikâd, trc. Kemal Işık, s. 147; Kitabu Kavâid'i Akâid (Ihyâu Ulûmî'd-Dîn, c.I, s.123-169 arasında), s. 155: Aynı şartlar zikredilmiştir.

(78) Şehristânî, Nihâyetü'l-İkdâm, s. 418-425.

(79) Râzî, Kitabu Muhassal, Efkaru'l Mütakaddimîn ve'l-Müteahhirîn Mine'l-Ulemâi ve'l-Hukemâi ve'l-Mütakallimîn, Mısır, 1323/1905, s.152; trc. Hüseyin Atay, Kelâm'a Giriş, Ankara, 1978, s. 210.

(80) Amidî, Gayetü'l-Merâm fi İlmî'l-Kelâm, s. 333-336 (333-340 ayrıntılı bilgi verip açıklamaktadır)

(81) Cürçânî şerhu'l-Mevâkif, c.III, s. 177-179.

(82) İbn Hümâm, Kitabu'l-Musâyere, İstanbul, 1979, s. 203-204.

Lakkânî'ye göre mu'cize: Taftazânî'nin görüşlerine benzer görüşler açıklar. (83)

Bâcûrî'ye göre mu'cize: Taftazânî'nin görüşlerine benzer görüşler açıklar (84).

İbn Kemâl Paşa'ya göre mu'cize: Amidî başta olmak üzere Taftazânî ve daha çok Cürcânî'nin görüşlerinin paralelinde, Fârâbî ve İbn Sînâ'nın görüşlerini açıklar. (85)

Meydânî'ye göre Mu'cize: Cürcânî'nin görüşlerine paralellik arzeder. (86)

Ebu'l-Muîn en-Neseffî'ye göre mu'cize : 1- Allah'ın fiili olmalı, 2- Peygamber elinde meydana gelmeli, 3- Hârikulâde olmalı, 4- Karşı gelinememeli, 5- Tahaddî (meydan okuma) olmalı, 6- Davaya uygun olmalı, 7- Daha önce ve daha sonra meydana gelmeyip istenildiği zaman meydana gelmelidir. (87)

Sabûnî'ye göre mu'cize : 1- Peygamber elinde meydana gelmeli, 2- Hârikulâde olmalı 3- Meydan okumalı, 4- Allah'ın fiili fiili olmalı, 5- Davaya uygun olmalı, 6- Dava sahibini tasdik etmeli, 7- Dâvâ sahibini yalanlamamalı, 8- İstenildiği anda meydana gelmeli (88)

Sâlih el-Bâğdâdî'ye göre mu'cize: 1- Bir söz, bir fiil, bir terk olmalı, 2- Hârikulâde olmalı, 3- Nübüvvet veya risâlet iddiasında bulunanın elinde meydana gelmeli, daha önce meydana gelmemeli, 5- Davaya uygun olarak meydana gelmeli, 6- İddia sahibini tasdik etmeli, yalanlamamalı, 7- Muâraza (karşı koyma) olunamamalı, 8- Gelecekte olacaklarla ilgili (ilerde yağmur yağacak, bitkiler çıkacak, vb.) olmamalı. (89)

(83) Lakkânî, Şerhu Cevhereti't-Tavhîd, s. 189.

(84) Bâcûrî, Şerhu Cevhereti't-Tevhîd, s. 299-300.

(85) Şemsü'd-Din Ahmed b. Süleymân İbn Kemâl Pâşâ, Resâilü İbn Kemâl, nşr. Ahmet Cevhed, İkdâm Matbaası, 1316/1898, s. 135-148.

(86) Abdurrahmân Habneki'l-Meydânî, el-Akîdetü'l-İslâmîyye ve Üssüsühâ, Dimaşk, 1966, c. II, s. 76.

(87) Ebu'l-Muîn Meymûn b. M.en-Neseffî, Tabsıratu'l-Edille fi Usûli'd-Dîn, Tahkîk ve Ta'lîk: Klod Selâme I-II c., Dimaşk, 1993, c.II, s. 475-480: Metindeki açıklamalardan, anlaşılan manalardan çıkarılmıştır.

(88) Nureddin es-Sâbûnî, trc. a.g.e.s.111: Metindeki tarif ve açıklamalardan çıkarılmıştır.

İbn Hazm'a göre mu'cize : 1- Allah'ın fiili olmalı, 2- Peygamberlik iddiasında bulunanın elinde meydana gelmesi, 3- Tahaddî (meydan okuma) eya beraber bulunmalı 4- Dâvâya uygun olmalı, 5- Peygamberlik iddiasında bulunana tasdik etmeli, 6- Peygamberlik iddiasında bulunana tezip etmemeli, yalanlamamalı, 7- Olağanüstü olmalı 8- Kıyamette vuku bulmamalı; Yağmur yağacak, Deccâl çıkacak... Cinsinden olmamalı (90). Bu açıklamalarda dört temel vardır. 1- Meydan okuma 2- Allah'ın fiili olması, 3- Hârikulâde olmalı, 4- Allah'ın kudreti dahilinde, peygamber elinde meydana gelmesidir. Bakillânî'nin, mu'cizedeki temel görüşü: Mu'cize'nin tarifinden de anlaşıldığı gibi iki şart görülmektedir. 1- İnsanların (melek ve cin dahil hepsinin) gücünü aşması, 2- Muarızların gücünü aşması, meydan okumasıdır. Bunun en açık misali de Kur'an-ı Kerim'dir. Kur'an-ı Kerim, mu'cizedir, i'câzdır. Mu'cize ise Allah'ın irade ve kudretiyle meydana gelir. "İ'câz", olağanüstü olup sahibi ise Allah'tır. Dilediğinde peygamberine verir. Onlar da bu fiili yaparlar ki; bu harikulâ'de (olağanüstü) olup, mu'cizedir. (91)

Görüldüğü üzere Bakillânî ile İbn Hazm'ın "Mu'cize" konusundaki görüşleri büyük bir paralellik arzeder.

Taftazânî'ye göre mu'cize: 1- Peygamberlik iddiasında bulunana tasdik etmeli: "Benim mu'cizem, şu cansızın konuşmasıdır". O da : bu müfteridir, yalancıdır, diye konuşur. Bu konuda Eş'arî, Bu Allah'ın fiilidir. Bazı arkadaşlarım mu'cize: Risâlet davâsında bulunanın doğruluğunu tasdik etmek için yapılan bir iştir. " dedi. 2- Hârikulâde olmalı, 3- Tahaddî (meydan okuma) ile beraber olmalı, 4- Allah'ın fiili olmalı, 5- Dâvâya uygun olarak meydana gelmeli, onu yalanlamamalı, 6- İstenildiği zaman meydana gelmeli, 7- Peygamberlik iddiasında bulunanın elinde meydana gelmeli, 8- Geçmişte ve uzak gelecekte meydana gelmemeli, (92)

Görüldüğü üzere "Mu'cize'nin Şartları'nı, islâm bilginlerinden; Ebû

(89) Mahmûd Sâlih el-Bağdâdî, İrşâdu'l-En'âm fi Akâidi'l-İslâm, I.baskı, yer yok, 1985, s. 152-155.

(90) Ebu M.b. Hazm el-Endülûsî ez-Zâhiri: Kitabu'l-Milel ve'l-Ehvâi ve'n Nihal (Hâmişî: Abdülkerim eş-Şehristânî: Kitabu'l-Milel ve'n-Nihal-ilk üç cildin kenarlarındadır), I-V c, Mısır, 1321/1903, c. V, s. 2-12: Metindeki açıklamalardan anlaşılan manalar, maddeler halinde verilmiştir.

(91) Bakillânî, Kitabu'l-Beyân, s, 8-9, 16-17,20,22; l'câzu'l-Kur'an, kahire, 1963, s. 10-17 ve 251.

(92) Taftazânî, Şerhu'l-Makâsîd, I-II c. (bir arada), el-Hacı Muharrem Efendi Matbaası, İstanbul, 1305/1887, c.II, s. 176-179. Metinden anlaşılan manaya göre maddeler haline getirilmiştir.

hanîfe, "Haktır demiş: Eş'arî, Mâtürîdî, Râzî (üç); Bâkılânî (iki, dört) Cüveynî, (beş ve yedi); İsferyâfî, Pezdevî, Gazzâlî, Şehristânî, Ebu'l-Muîn en-Nesefî, İbn Hazm, Sâbû'nî, Amidî, Bâcûrî, İbn Kemâl Pâşâ, İbn Hümâm, Lakkânî, Taftazânî, Cürcânî, Salih el-Bağdâdî, Abdurrahmân el-Meydanî, (yedi veya sekiz) maddeler halinde açıklamışlar.

Bunların içinde müteahhirin kelâm âlimlerinden sadece Seyyid Şerif Cürcânî: Mu'cize'yi tarif etmiş ve şartlarını da yedi (son bir ilâve ile sekiz) madde halinde zikretmiştir. Şimdi Taftazânî ve Cürcânî'nin görüş ve açıklamalarını esas alarak Mu'cize'nin şartlarını açıklamalarıyla birlikte maddeler halinde sunalım.

Mu'cize'nin Şartları:

1- mu'cize, nübüvvet ve risâlet iddiasında bulunan bir zâtın fiili olmamalı; Allah'ın fiili (bir söz, bir fiil, bir hareket) olmalıdır.

Mu'cize, hârikulâde bir olaydır. Peygamberlik iddiasında bulunan bir zâtın iddiasının doğruluğunu tasdik etmek için ondan hârikulâde bir şey istenince Allah Teâlâ da istenen o şeyi onu tasdik etmek üzere yaratır. Meydana gelen bu hârikulâde yani mu'cize sadece ve sadece Allah'ın fiilidir. Bunu da şu ayeti ile bildirmiştir. : "Ona, Rabbinden (başkaca) ayetler (Salih (A) ın Dişi devesi, Mûsâ (A) nın Maidesi gibi mu'cizeler) indirilmeli değilmişdi?" dediler. De ki: O mu'cizeler ancak Allah'ın katındadır. Doğrusu ben sadece apaçık bir uyarıcıyım (haber verenim) (93)

Daha önce de belirttiğimiz gibi buradaki mu'cize" a-Bir söz, b-bir fiil, c-bir şeyi terk" olabilmektedir. (94) Bunları kısaca açıklayalım:

a-) Mu'cize'nin söz olarak ortaya çıkmasıdır. Misal: Kur'an-ı Kerim'dir. O başlı başına bir mucizedir: 1- Gaybdan haber vermesi, 2- Meydan okuması,... mu'cize oluşun sadece iki misaldir. 1- Gaybdan haber vermesi mu'cizesi: a) Geçmişten verdiği haberler : Hz. Adem (95), Hz. Nûh, (96), Hz.

(93) Ankebût, 29/50-51, (Çantay, a.g.ö., C. II, s. 714, dpn. 72).

(94) İbrâhîm el-Bâcûrî, Şerhu Cevheret'it-Tevhîd, s. 298; Sâlih el-Bağdâdî, İrşâdül-En'âm fi Akâidil-İslâm, s. 152.

(95) Bkz. Sâd, 38/71, 72,82,83; Bakara, 2/30,34,36,38; Tâhâ, 20/116; İsrâ, 17/61; Mâide, 5/27-31.

(96) Hûd, 11/25-45; Şuarâ, 26/105-120.

Musâ (97), Hz Meryem (98), Hz İbrahim (99) ile ilgili haber gibi. b) Gelecekte verdiği haberler: Putperest İranlılar'a, Kitaplı Rumlar (Bizanslılar)'ın galip geleceği (100), Kur'an-ı Kerim'in Allah Teâlâ tarafından korunacağı (101) haberleri gibi. 2- Muarızlarına (karşı koyanlarına) meydan okuması mu'cizesi: İnsan ve cinlerin biraraya gelip birbirlerine yardım etseler dahi Kur'an-ı Kerim'in bir benzerini ortaya koyamayacakları (102), hatta muarızların hepsinin birleşmeleriyle dahi O'nun bir tek suresinin bile benzerini meydana getiremeyecekleri (103) konusunda meydan okunmuştur.

b-) Mu'cize'nin fiili olarak ortaya çıkmasıdır. Misal 1-) "Ayın ikiye ayrılması" (104), 2-) Hz. Peygamber'in parmaklarından suyun çıkması (az suyun çoğalması (105),... gibi.

c-) Mu'cize'nin bir şeyi terk olarak ortaya çıkmasıdır. Misal: Hz. İbrâhim'in ateşe atılması (106) ile Yüce Allah'ın emretmesi üzerine anında ateşin yakma özelliğini terketmesi,... gibi Gerçekten de Allah Teâlâ'nın (Kudret sıfatı) vardır, onunla muttasıftır, "mu'cize" ile değil. (107)

2- Mu'cize, nübüvvet ve risâlet iddiasında bulunan bir zâtta meydana gelmeli, yalancı olmayıp sâlih bir zât olmalıdır. Zira mu'cize onun nübüvvet ve risâletini tasdik etmek içindir.

Mu'cize, peygamberlik iddiasında bulunan sâlih bir zâtta olmalıdır. Zira Allah Teâlâ, peygamberlerin, peygamberliklerinden önce ellerinde, bir

-
- (97) Bakara, 2/49,65-66; İbrahim, 14/6; A'râf, 7/130,136,141-143,148,152; Kassas, 28/21,23,26,28-29,39; Nemi, 27/7, 14; Tâhâ, 20/43-44,77-78,85,97; Şuarâ, 26/52,66; Mâide, 5/21, 24,26.
- (98) Meryem, 19/20,22,27,33; Enbiyâ, 21/91; Tahrim, 66/12; Al-i İmrân, 3/45-49; Mâide, 5/10.
- (99) Enbiyâ, 21/21,51,71; En'âm, 6/74,87; Şuarâ, 26/69, 102,105,189.
- (100) Rûm/30/2-6.
- (101) Hicr, 15/9.
- (102) İsrâ, 17/88.
- (103) Bakara, 2/23.
- (104) Kamer, 54/2; Ebu Abdillâh M.b.İsmâil el-Buhârî, Sahîhu'l-Buhârî, I-VIII c., İstanbul, 1310-1315/1892-1897, c.IV, s. 186; Ebu'l-Hüseyn Müslim b. Haccâc el-Kuşeyrî Müslim, Sahîhu Müslim (Câmiu's-Sahîh) nşr., M. Fuad Abdalbâkî, I-IV c., Kahire, 1955-1956, c. IV, s. 50-51, hadis no: 2800-2802.
- (105) Buhârî, a.g.e.c.III, s. 50,57-58,89; c.IV, s. 169-171; c.V,s. 62-63; c. VI, s. 253; Müslim, a.g.e.c. III, s. 1354-1355, hadis no: 1729; c. IV, s. 1784, hadis no: 706 (k. Fedâil).
- (106) Enbiyâ, 21/69.
- (107) Bâcûrî, a.g.e., s. 298; Sâlih el-Bağdâdî, a.g.e.s. 152.

hârika meydana getirirse, o, "İRHAS"; Velf kullarının elinde meydana getirirse o, "KERÂMET"; sadece sâlih kullarının ellerinde (geçimlerini temin etmelerinde sebep olması için) meydana getirirse o, "MEÛNET" ; Kâfir ve fâsık olan günahkâr kullarının ellerinde (onlara mühlet verip azâplarının şiddetini artırmak için) istekleri doğrultuda meydana getirirse o, "İSTİDRAC"; yine küfrü ve fıskı açık olan günahkar kullarının ellerinde (onları zelîl ve perişan etmek için) isteklerinin tam tersine olarak meydana getirirse o, "İHÂNET"=HIZLAN"dır.

Kâfir veya günahkar kullarının ellerinde Allah Teâlâ'nın yasaklayıp menettiği fiillerden "SİHİR" ve "ŞA'BEZE" (hokkabazlık, gözbağcılık, elçabukluğu vb. gibi şeyler) meydana gelirse bunlar mu'cize ve hârikulâde değildir. Bunlara "Hârikulâde" denilmesi, denmesi mecâzî anlamdadır, hakiki anlamda değildir. (108)

3- Mu'cize, hârikulâde (olağanüstü) olmalıdır.

Normal şeyler, mu'cize sayılmaz. Mu'cize'yi ancak Allah'ın izni ile bir peygamber meydana getirebilir. Zira normal, olağan şeyler, işler, sözler, hareketler, mu'cize kabul edilmez Mu'cize olabilmesi için; Allah Teâlâ'nın bu kâinatta koymuş olduğu kanunlar vardır ki, "tabiat kanunları" adı da verilen bu kanunlara, İslâm'da "Sünnetullah, âdetullah" denir. Bunlar, Allah dilemedikçe değişmez, sabittir. İşte tabiat kanunları dediğimiz bu kanunların, Allah'ın dilemesiyle belirli bir süre durması, kesintiye uğraması, hareketinin bozulması, işlememesi, görevini yerine ggetirmemesi, ile meydana gelen olaylar birer "harika" olur. Bunlar peygamberlik iddiasında bulunan bir zâtta olursa "Mu'cize", peygamberliğinden önce olursa, "İrhâs", Sâlih bir zâtta olursa ""Meûnet"; Kâfir ve fâsık günahkâr bir zâtta isteğinin tam tersine olursa ""İhânet=Hızlân" olur. Bunların hepsi "Hârika, Hârikulâde olaylar"dır. Fakat "Sihir" ve "Şa'beze" cinsinden olursa bu olaylar; göz boyamadan, aldatmacadan, elçabukluğundan, his ve duyu organlarımızı aldatarak meydana gelmekte olduğundan, fakat Allah'ın kanunlarını âdetlerini sekteye uğratmadığından, bir süre durdurmadığından "Hârika, Hârikulâde olaylar"dan sayılmaz, kabul edilmez. Peygamberlik iddiasında bulunan bir zât : "Ben bugün güneşi doğudan doğdurup, batıdan batıracağım" dese bu olay, olağan

ve tabii şeylerden olduğu için "Hârika, Hârikulâde" olmadığından "Mu'cize" olarak da kabul edilemez. (109)

4- Mu'cize, meydan okumalıdır.

Peygamberlik iddiasında bulunan zât tarafından meydana getirdiği hârikulâde olay için: "Haydi siz de bir mislini, bir benzerini meydana getirin" diye meydan okunmalı fakat muarızlarının gücü buna yetmemelidir. Bakillânî ve bazı âlimler: Bir olayın mu'cize olabilmesi, sayılabilmesi için, "Tahaddî (meydan okuma); bir istek ve devamlılık olmazsa, bulunmazsa ona mu'cize denilemez, demişler. İrhâs, Kerâmet, Meûnet, İstidrac, İhânet=Hızlân ile Sihir, Şa'beze, Tılsım vb. gibi olaylarda "tahaddî" bulunmadığından mu'cize değildir. Mu'cize'ye en büyük misal, Kur'an-ı Kerim'dir. Zira O, halen meydan okumaktadır. Bakillânî, mu'cize'nin sadece Allah'a mahsus bir fiil olduğunu, insanların buna asla gücünün yetmeyeceğini, acz'in karşıtı olarak da ifade edilemeyeceği, zira insanların bazan aciz olup bazan da kadir olduklarını bu sebeple de tek kadir ve gücü yeten'in Allah olduğunu; zamanla bazı hârikulâde gibi görünenlerin, sihir vb. nin normal olaylar haline gelebileceğini, halbuki Kur'an-ı Kerim'in asırlardır meydan okuduğunu fakat mu'cize'nin "tasdik etmek" anlamında olamayacağını bildirmektedir. İbn Hazm'ın da bu konuda bazan aynı görüşlere yer verdiğini görmekteyiz..... (110)

5- Mu'cize'yi meydan okunanlar (Peygamberler hariç), bir benzerini meydana getirememelidir.

Mu'cize'nin bir benzerini peygamberlerden başkasının ; Sâlih, velî, kâfir, mümin, sâhir, kâhin, vb. nin ortaya koyması imkânsız olmalıdır. Zaten sâhir, kâhin, büyücü, hokkabaz, gözbağcı, şa'beze'ci,.... gibi zâtların yaptıkları şeyler hârikulâde ve mu'cize değildir. Bunlar, hârikulâde ve mu'cize'nin dışında kalan şeylerdir. Halbuki, peygamberlerin Allah'ın izni ile yaptıkları şeyler hârikulâde ve mu'cize'dir. Meselâ: Hz. Mûsâ'nın Asa'sının, büyük bir yılan olması ve Firavun'un sihirbazlarının ortaya koydukları ve yaptıkları bütün sihir ve âletlerini yutması gibi. Bu durumu Yüce Allah şöyle beyan etmektedir. "Firavun şöyle dedi: Eğer sen bir mu'cize getirdiyse göster onu,

(109) Bâcûrî, a.g.e.s. 298-299; Sâlih el-Bağdâdî, a.g.e.s. 152-153; Abdurrahman el-Meydânî, a.g.e.s. 76; Dr. M. Ahmed el-Hatîb-M.'vaz el-Hezâyime, Dirâsât fil-Akîdeti'l-İslâmiyye, 1. baskı, Ammân, 1990, s. 159-163.

(110) Bakillânî, Kitabu'l-Beyân, s. 6-8, 15-17, 18-24, 25-27 ve Kur'an ile ilgili kısım s. 28-31; İbn Hazm, Kitabu'l-Fasl, s. 2-5, 6-8 ve 9-12.

eğer sadıklardan isen" -Bunun üzerine Mûsâ, Asa'sını bıraktı, bir de ne gör-sünler; O, apaçık bir ejderhadır." (111) Yine Kur'an-ı Kerim'in meydan oku-ması da buna en açık bir misaldir. (112)

6- Mu'cize, Peygamberlik iddiasında bulunan zâtın, iddiasının uygun olarak meydana gelmelidir.

Peygamberlik iddiasında bulunan bir zât: "benim mu'cizem şu ölüyü diriltmektir" dese, bunun üzerine: "oradaki bir dağ da konuşmuş olsa" bile, bu olay, o zâtın doğruluğuna delâlet etmez, onun peygamberliğine tasdik etmiş olmaz. Zira "dağın konuşması", hârikulâde bir olay ise de; iddia edilen ve istenilen şey, yani "ölüyü diriltme" gerçekleşmemiş olduğundan dâvâya uygun olarak meydana gelmemiş; "dağ konuşmuş", böylece Allah'ın O'nu tasdik etmemesiyle, peygamberlik iddiasında bulunan zâtın yalancı olduğu ortaya çıkmıştır. (113) Yine: Peygamberlik iddiasında bulunan bir zât: "Benim mu'cize'm, şu dağın konuşması olacaktır" dese; hakikaten "dağ konuşsa ve şöyle dese: Bu zât, yalancıdır" dese; bu durumda: "dağın ko-nuşmuş olması", her ne kadar "hârikulâde olaylar"dan olsa dahi, iddia sa-hibini yalanlamış olduğundan; bu iş, o zâtın yalancı olduğuna delâlet eder. Fakat bu hal ve hâdise, bu şekilde "bir dağın konuşması" şeklinde değil de "ölü olan bir insanın konuşması" şeklinde olmuş ise; o takdirde konuşan ölü: "O Kimse yalancıdır" dedikten hemen sonra tekrar ölürse; bu halde, yine o peygamberlik iddiasında bulunan zâtın da "yalancı olduğu"na hüküm verilir. Fakat konuşan ölü, iddia sahibini yalanlamasından sonra hayatına yani yaşamaya devam ederse, bu şekilde dâvâ sahibinin yalancı olduğuna hüküm verilemez ve bu "Hârika"nın (mu'cize'nin), mu'cize oluşuna zarar vermez. Çünkü "dirilen insan" irade sahibidir ve dirildikten sonra da kendi isteği ve iradesiyle öyle söylemiştir. Bundan dolayı da peygamberlik iddiasında bu-lunan zâtı yalanlamış olabilir. (114)

7- Mu'cize, peygamberlik iddiasında bulunan zâtın istenildiği zamanda olmalı, daha önce ve daha sonra olmamalıdır.

(111) A'râf, 7/106-107; Hüd, 11/96-97.

(112) İsrâ, 17/88; Bakara, 2/23; Ayrıca bkz. Bâcûrî, a.g.e.s. 298-300; Taftazânî, Şerhu'l-Makâsîd, c. II, s. 178-179; Abdurrahman el-Meydhanî, a.g.e.c.II, s. 81-82.

(113) Cürcân, Şerhu'l-Mevâkîf, c.III, s. 178; Bâcûrî, Şerhu Cevhereti't- Tevhîd, s. 300;

(114) Bâcûrî, a.g.e., s. 300; Cürcânî, Şerhu'l-Mevâkîf, c.III, s. 178.

Mu'cize, "Peygamberlik iddiasında bulunan zâtın iddiasının doğruluğunu tasdik etmek üzere onun elinde meydana gelen hârikulâde bir olay" olduğuna göre ne daha önce, ne de daha sonra olmalı; tam istenildiği anda meydana gelmelidir. İddia edilen davadan önce olursa o zaman "İrhâs" olur ki, bu mu'cize olmaz. Zira tasdikin davadan önce olması muhaldir, düşünülemez. Böyle bir durumda; "benim mu'cizem daha önce meydana gelmişti" denilse doğru olur mu? Bunu söyleyen zâtın doğruluğuna delâlet eder mi? Elbette etmez. Peygamberlik iddiasında bulunan zâtın meydana getirdiği hârika, istenildiği andan daha sonra meydana gelirse yine "mu'cize" kabul edilmez. Zira istenildiği anda meydana gelmelidir. Fakat daha sonraki bir zaman için, önceden haber verirse, haber verilen zamanda meydana gelirse, o zaman "O harikulade olay" elbette "mu'cize" olur. (115)

8- Mu'cize, istenildiği zamanda gösterilmelidir. Kıyamete kalmamalıdır: O gün için söz verilmemeli." güneş batıdan doğacak, doğudan batacak", "Deccâl çıkacak" veya "Yağmur Yağacak" dese ve bunlar da nasıl olsa vuku bulacağı için söylese; bunlar "mu'cize" olarak kabul edilmez. (116)

Bu açıklamalardan sonra "Mu'cize'nin Şartları" nı kısaca şöyle özetleyebiliriz.

1- Mu'cize bir fiil (bir söz, bir fiil, bir terk veya unutturma) olmalıdır.

2- Hârikulâde olmalıdır.

3- Meydana geldiği şekliyle, kendisine karşı gelinemez olmalı, karşı çıkılamamalıdır.

4- Peygamber (nebî veya resul) olduğunu iddia eden birisi tarafından meydana getirilmelidir.

5- Peygamberlik iddiasında bulunan zâtın, iddiasına uygun olarak meydana gelmeli, gerçekleşmeli, aksi meydana gelmemelidir.

6- Peygamberlik iddiasında bulunanın iddiasını yalanlamamalı, yalancı olduğunu ortaya koymamalıdır.

7- Peygamberlik iddiasında bulunan zâtın istenildiği anda, ilanıyla birlikte meydana gelmeli, daha önce meydana gelmemelidir.

(115) Bâcûrî, a.g.e.s. 300; Cürcânî, Şerhu'l-Mavâkıf, c.III, s. 178; Abdurrahman el-Meydânî, a.g.e.c.II, s. 76; Cürcânî, Şerhu'l-Mevâkıf, c.III, s. 179.: Bâcûrî, a.g.e.s. 300: madde: 5-6.

(116) Cürcânî, Şerhu'l-Mevâkıf, c.III, s. 179; Bâcûrî, a.g.e.s. 300: madde: 8.

8- Peygamberlik iddiasında bulunan zât, iddiasının doğruluğunu tasdik etmek üzere sonradan, kıyamette ve gelecekte istenen veya meydana gelecek cinsinden bir şeyin meydana geleceğini iddia etmemelidir. Meselâ: "İlerde: güneşin batıdan doğup, doğudan batacağı; Deccâl'in çıkacağı; bir müddet sonrada yağmurun yaşayacağı,"İddia edilmemelidir. Zira bunlar zaten meydana gelecektir. (117)

B-MUCİZE'NİN KABULÜ (VUKUU-İMKANI-İSBAT DEĞERİ) VE KISIMLARI

1. MUCİZE'NİN KABULÜ (VUKUU-İMKANI-İSBAT DEĞERİ)

Allah Teâlâ insanlara dünya ve ahirette saadete ermeleri için akıl vermiş, peygamberler göndermiştir. İnsanlar nübüvvet ve risâlet nûrundan, uzaklaşınca akıllarını iyi kullanmayıp yaratanını unutup terkederek O'nun emir ve nehiyelerini bir tarafa bırakarak; kendi (kötü) nefs ve arzularına uyup esiri olunca; sapıtıp dalâlete (sapıklığa) düşmüşlerdir. Fakat çok geçmeden çok merhametli ve bağışlayıcı olan Allah Teâlâ onları hidâyete erdirmek için salih kulları arasından peygamberler göndermiştir. Bunun üzerine, bu insanlardan bir kısmı hemen kabul ederek hidâyete ermiş; diğer bir kısmı ise peygamberlik iddiasında bulunan bu zattân peygamber (nebi veya resûl) olduğunu isbat etmesini ve bunun için hârikulâde bir şey göstermesini istemişlerdir. Onlar da, Allah'ın kudreti ve izni ile öyle hârika ve akıllara durgunluk veren şeyler göstermişlerdir ki, bir kısmı anında onu tasdik etmiş; bir kısmı ise kabul etmemiş, tasdik etmemiştir. Bunlara; haydi siz de bir mislini bir benzerini ortaya koyun diye meydan okunulunca, yapamamışlardır. Bunlardan bir kısmı onun mu'cize, dâvâ sahibinin de peygamber olduğunu kabul etmişlerdir. Diğer bir kısmı ise bir takım mazeretler ileri sürerek kabul etmemişlerdir.

Mu'cize'nin varlığı ve kabulü hem nakil ile hem de akıl ile isbat edilebilir.

(117) Cürçânî, Şerhu'l-Mevâkıf, c.III, 177-178; Taftazânî, Şerhu'l-Makâsıd, c.II, s. 176-179; Lakkânî, Şerhu Cevhereti't-Tevhîd, s. 189; İbn Hümâm, Kitabu'l-Müsâyere, s. 203-204; Bâcûrî, Şerhu Cevhereti't-Tevhîd, s. 299-300; Sâhil el-Bağdâdî, İrşâdu'l-En'âm fi Akâidi'l-İslâm, s. 152-153; Şerafeddin Gölcük, İslâm Akâidi, Esrâ Yayınları, Konya, 1989, s. 139-140; Şerafeddin Gölcük-Süleyman Toprak, Kelâm, Tekin Kitabevi, Konya, 1991, s. 317.

a) Mu'cize'nin Nakil Yolu ile İsbatı:

Her peygamber kendisinin peygamberliğini kabul ettirebilmek için halkına, kavmine mu'cizeler göstermek zorunda kaldığını Hadis-i Şerif ve Kur'an-ı Kerim'den öğreniyoruz.

1- Hadis-i şerif'de mu'cize: Hadis-i Şerif'e göre her peygamber'in bir mu'cizesi vardır: "Ebû Hureyre (R.A), Nebî (S.A.V)'in şöyle dediğini rivayet etmiştir. Nebîlerden hiç biri yoktur ki, ona insanların benzerlerine iman etmiş olduğu mu'cizelerin bir misli verilmemiş olsun. Bana verilen (mu'cize) ise, Allah'ın bana vahyettiği (Kur'an) dır. Kıyamet gününde ben velîlerin en çok tâbi bulunanı olmayı ümid ederim" (118)

Ayrıca bir çok hadis'i şeriflerde, geçmiş peygamberlerin gösterdikleri mu'cizelere dair pek çok rivayetler bulunmaktadır.

2- Kur'an-ı Kerim'de mu'cize: Kur'an-ı Kerim'de geçmiş peygamberlerden, gösterdikleri mu'cizelerden bahsedilmiştir. Meselâ: a-) Hz. Mûsa: Peygamberliğini kabul etmeyen kavmine; Firavun'a ona uyanlara, sihirbazlarına ve onların meydana attıkları ip ve odun parçaları cıva yardımıyla hareket ederek halka yılanlar gibi gözükmeleri (sihir) olayına karşı: Allah'ın emriyle âsasını bırakınca ejderha olmuş ve hepsini yutuvermişti... Bu mu'cizeyi gören sihirbazlardan tümü ile kavimden bazıları derhal onun peygamberliğini kabul ederek Allah'a iman etmişler; Firavun ve ona uyanlar ise; gerçeği bildikleri halde, mu'cizeyi kabul etmeyerek Allah'a iman etmemişlerdir. (119). b-) Hz. İsmâ: Allah'ın izni ile "çamurları kuş yaparak onu üfürüp diriltmiş; "Anadan doğma körün gözlerini açmış"; "Ölüleri diriltmiş"tir... Mu'cizeleri kabul edip iman eden ve etmeyenler olmuştur. (120) c-) Hz. Muhammed: Allah'ın izni ile pek çok mu'cizeler göstermiştir. Meselâ: "Ayın ikiye bölünmesi" (121), "Kur'an" (122) Mu'cizeleri gibi. Geçmiş pey-

(118) Ebû Abdillâh M.b. İsmâil el-Buhârî, Sahihu'l-Buhârî, I-VIII c. İstanbul, 1310-1315/1892-1897, Kitabu'l-İtisâm ve's-sünne, Bab: 1 (c.VIII, s. 138-139); Ebu'l-Hüseyn Müslim b. Haccâc el-Kuşeyrî, Sahihu Müslim (Câmiu's-Sahîh), nşr. M.Fuad Abdulbaki, I-V c. Kahire, 1955-1956, Kitabu'l-İman, bab: 70, hadis no: 239 (c.I, s.134), Çağrı Yayınları, İstanbul, 1972, Kitabu'l-İman, bab: 70, hadis no: 239 (c.I, s. 69).

(119) A'râf, 7/103-126; Hûd, 11/96-97; Tâhâ, 20/9-73.

(120) Al-i İmrân, 3/49; Mâide, 5/110.

(121) Kamer, 54/1-2.

(122) İsrâ, 17/88; En'âm, 6/115; Hicr, 15/19; Kasas, 28/50; Tûr, 52/34.

gamberler ait mu'cizeler çoktur. Bunlardan bilhassa "Kur'an mu'cizesi" dışındakiler geçmişte, sadece o devirlerde, o asırlarda yaşayanlar ve o esnada orada bulunanlar tarafından görüldüğü için geçicidir, hissidir, sürekli değildir. Fakat dün olduğu kadar bugün de geçerliliğini kaybetmeyen ve kıyâmete kadar da kaybetmeyecek olan "Kur'an-ı Kerim" hâlâ meydan okumakta: "Bir mislini ve benzerini" (123) veya "On sûresini" (124) veyahut sadece "Bir sûresini" (125) meydana getiriniz diyerek meydan okumaktadır. Fakat bugüne kadar bir misli veya benzeri meydana getirilememiştir, getirilemeyecektir. Zira Allah Teâlâ: "Kur'an-ı Kerim"i biz indirdik, biz Onun koruyucuları da, şüphesiz ki, biziz." (126)

b) Mu'cize'nin Akıl Yolu ile İsbatı:

Hârikulâde olaylar ve bunlardan biri olan mu'cize'nin vukuu ve imkânı akıl yolu ile de sabittir. Kâinât ve içindekiler dahil her şeyi yoktan var edip yaratan Allah Teâlâ, Kâinatta bir takım kanunlar koymuştur. Bunlara "Sünnetullah", "Adetullah" ve "Tabiat Kanunları" adı verilmektedir. Bunları koyan, yaratan Allah olduğuna göre elbette hepsini, bir kısmını dâimî, veya geçici bir süre için durdurabilir, değiştirebilir. Bunu akıllı, akıl sahibi her insan kabul eder. Yarattığı her şey, bir takım özelliklerle yaratılmıştır. Meselâ: Ateşe, yakma; yanıcı olanlara da yanma özellikleri verilmiştir. Allah Teâlâ, dilediği zaman eşyaya verdiği ve özellikleri dâimî veya geçici bir süre için kaldırabilir. Nitekim, Hz. İbrahim'i attıkları ateşten "yakma özelliğini"; Hz. İbrahim'den de "yanma özelliğini"ni kaldırmıştır. Bu durum Kur'an-ı Kerim'de açık bir şekilde bildirilmiştir. (127) İşte bu olay, hârikulâde bir olay ve bir mu'cizedir. Gerçekten hârikulâde bir olayı, bir mu'cizeyi yaratmak, kâinâtı, eşi ve benzeri ve örneği olmadan yoktan var etmekten daha kolay olduğunu her akıl sahibi kolayca kabul edebilir. Kâinattâki hâdiseler, arka arkaya geldiği için biz onları sebep-sonuç olarak görmekteyiz. Meselâ gece-gündüz olayları; her gün güneşin doğuşu ve batışı gibi, Tabiat kanunları da aynıdır. Acaba "Güneş doğudan doğup batıdan battığı" için mi? normaldir, yoksa tersi olsaydı

(123) İsrâ, 17/88; Hûd, 11/13-14; Bakara, 2/23.

(124) Hûd 11/13-14.

(125) Bakara, 2/23; Yunus, 10/38.

(126) Hucr, /9.

(127) Enbiyâ, 21/39.

yine bizim için normal olmayacak mıydı? Elbette normal olurdu. Şu halde bunların değişmesi de normaldir, normal de olmalıdır. Bunları insanın aklı almaz, kabul etmez diye mu'cize'nin reddi, inkârı gerekmez, Bundan ikiyüz, yüz hatta elli yıl önce insanların aya çıkacağı söylense kabul edilir miydi? Elbette ki hayır, kabul edilmezdi. O gün, o yıllar için imkânsız görünen ve akılcı asla kabul edilemeyenler bugün ve bu yıllarda hemen kabul edilivermesi; mu'cize'nin hem vukuu, hem imkânı ve kabulü gayet kolay olsa gerekir. Şu halde Allah Teâlâ'nın, insanlar arasından seçtiği peygamberlik iddiasında bulunan bir zâtın isteğini yerine getirerek olağanüstü; tabiatüstü bir olayı, mu'cize'yi yaratması ve meydana getirmesi gerçek akıl sahibi olan insanlar tarafından kabul edilmesi imkânsız değildir. Bilâkis Allah'ın peygamberlerini teyid için de onların elinde bir takım hârikulâde olaylar, mu'cize göstermesi gayet kolaydır. Her akıl sahibi de bu durumu kolayca kabul eder ve benimser. (128) Allah'ın fiili olan mu'cize'nin vukuu, aklen imkânsız değildir. Her akıl sahibi tarafından kolayca kabul edilebilir.

Taftazânî'nin bu konudaki görüşleri ise şöyledir. (129)

Mu'cize mümkün ve delil olur. Nübüvvetin mümkün olması zaruridir. Nübüvveti inkâr edenlerin bazıları sadece mu'cizeler konusunda da inkârcı bir tavır takınmışlar ve şöyle demişlerdir: a) Hârikulâde olayları caiz görmek bir safsatadır. Çünkü hârikulâde olayların meydana gelmesi caiz olsaydı "dağın altına; denizin yağa; şu şahsın da başka bir şahsa döneşmesi" caiz olsaydı" dağın altına; denizin yağa; şu şahsın da başka bir şahsa dönüşmesi" caiz olurdu, mümkün olurdu. b) Mu'cizenin var olduğunu kabul etsek bile mu'cizenin zuhuru sırasında hazır olmayanları bağlayıcı olmaz. Çünkü mu'cizelerin aktarılmasının en kuvvetli yolu "tevâtür"dür. ki o da yakîn ifade etmez. Zira bir kişinin yalancı olmasının caiz olması, hepsinin yalancı olmasının caiz olduğunu gerektirir. Çünkü hepsi o "Tek"lerden meydana gel-

(128) Geniş bilgi için bkz. Ebû Hafs Necmüddin Ömer Nesefî, Metnü'l-Akâid, trc. Seyid Ahsen, İslâm İnancını Temelleri Akâid, Otağ Yayınları, 6. baskı, İstanbul, 1980, s. 163; Ömer Nasûhî Bilmen, Muvazzah ilm-i Kelâm, Bilmen Yayınevi İstanbul, 1977, s. 171; Seyyid Kutup, Fi Zilâli'l-Kur'an, trc. Bekir Karlığa-M.Emin Saraç-l.Hakkı Şengüler, Hikmet Yayınevi, İstanbul, 1972, c.I, s.202; Mevlânâ Şiblî, Asr-ı Saâdet, trc. Ömer Rızâ Doğrul, Toker Matbaası, İstanbul, 1974, s. 232.

(129) Taftazânî, Şerhu'l-Makâsıd, c.II, s. 177; Durmuş Özbek, Bsılmamış doktora Tezi, s. 221 (Naklen).

miştir. Yine şayet "Tevâtür" yakîn ifade etseydi "haber-i vâhid" de bunu ifade eder ki her tabaka, "Tevâtür sayısı" farz edilir ve kabul edilirdi. Bunlardan birisinin noksan oluşu sırasında yine o tabaka yakîn ifade etmeye devam ediyorsa bu açıktır. Yok eğer yakîn olmaya devam etmiyorsa, o takdir yakîn ifade eden o fazladan olan "O" birdir. Çünkü "Tevâtür", bir sayı ile tesbit edilmiş değildir. Bilakis "Tevâtür"ün kaidesi yakîn'in meydana gelmesidir. Bundan dolayı yakîn'in "Tevâtür" ile isbatı devir olur yani fasid devir; devr-i teselsül olur.

Taftazânî, bu itirazlara şöyle cevap verir. a-) Hârikulâde olaylardan maksat, esasen mümkün olan ve âdeten mümtenî olan yani olması aklen kabul edilmeyen işlerdir. Bunun manası şudur. Adet (Görenek, usûl, tabii kanunlar), bu işlerin meydana gelmesine cevaz vermemiştir: Asâ'nın yılana dönüşmesi" gibi. Dolayısıyla bu gibi işlerin mümkün olması zaruridir. Bu işlerin yaratılması; arz, semâ ve ikisi arasındaki varlıkların yaratılmasından daha zor değildir. Bu işlerden, bazılarının meydana gelmediğini kesinlikle hükmetmek, meselâ: dağın, denizin ve şu şahsın değişmesi ve bunların daha önce geçtiği gibi aslında mümkün olmalarına ters düşmektedir. (Yani, dağın, denizin... değişmesi, mu'cize olarak istenmiş olsaydı, değişirdi; Allah'ın bu değiştirmesi de peygamber için mu'cize olarak kabul edilirdi. Çünkü bu değişmeler hârikulâdedir.) Şu halde hârikulâde olayların meydana gelmesi caizdir, asla saf-sata değildir. (130)

b-) Mütevâtirler zaruri olan kısımların birini teşkil etmektedir. Bu sebeple mütevâtirler konusunda mezkur olan itirazı ileri sürmenin reddedilmesi açıktır. Cevap vermeye bile ihtiyaç yoktur. Mu'cizenin, risâletin doğruluğuna delâlet etmesi yönüne gelince: Mu'cize, gerçekten sarîh tasdikini yerini tutmaktadır. (131). Çünkü âdet olduğu üzere Allah Teâlâ, mu'cize'nin akabinde onun doğruluğuna zaruri bir ilmi vardır. (132) Mesela bir adam bir Melik'in meclisinde ve bir cemaatin huzurunda kalkıp da kendisinin bu melikin elçisi olduğunu bu cemaata gönderildiğini iddia etse, cemaât da ondan bu iddiasında doğru söylediğine dair bir delil getirmesini istese ve adam da benim delilim şudur: Bu Melik, her zamanki âdetine aykırı olarak tahtından üç defa kalkacak ve oturacak dese, Melik de onun bu sözünden dolayı tahtında üç defa oturup kalksa, Melik'in hareketleri, adam için bir tasdik olur ve şüphe olmaksızın adamın doğruluğuna dair zaruri bir ilmi ifade eder. Yani Melik'in bu ha-

(130) Taftazânî, a.g.e.c.ii, s. 177; Ayrıca bk. Cüveynî, kitabul-İrşâd, s. 308.

(131) Taftazânî, şerhu'l-Makâsîd, c.ii, s. 177.

(132) Taftazânî, a.g.e.c.ii, s. 178.

reketleri, cemaata, o adamın, Melik'in elçisi olduğuna şüpheden uzak bir bilgi ifade etmiş olur. (133)

Taftazânî, bu açıklama ve misâlini daha fazla açıklığa kavuşturmak için şu iddiayı söyler ve cevabını verir. Denilse ki: "Bu söyledikleriniz bir temsildir ve görülmeyeni görülene bir kıyastır. Dolayısıyla ikisi arasında birleştirici bir yönün açıkladığını kabul etsek bile; bu husus zan ifade etmek için ancak pratikte muteberdir. Oysa ki siz bunu şeriatların subutunun esası olan ilmiyatta (nazariyatta) yakîn ifade etmek için birleştirici bir yön olmaksızın nazar-ı itibara aldınız. Kaldı ki, sizin zikrettiğinizden (belirtilerinden, imarelerinden) teşekkül eden şahitlerle olur." cevabı şöyledir: Verilen misâl ancak, izah etmek ve zihne yaklaştırmak, iyice koymak ve yerleştirmek içindir, istidlâl için değildir. Zaruri ilmin ifadesi hususunda karinelerin müşahedesi için bir müdâhale söz konusu değildir. Zira zaruri ilim, o meclisin dışında olan kimseler için hasıl olur. Kaziyenin(önermenin) kendilerine tevâtüren ulaştığında mecliste hazır olanlar için de meydana gelir. Meselâ: Melik'i kendisinden başka kimsenin bulunmadığı bir evde olduğunu düşündüğümüzde ve evde de Melik'i kendisinden başka kimsenin bulunmadığı bir evde olduğunu düşündüğümüzde ve evde ve Melik'ten başka evin içinde bulunan perdeleri oynatmaya hiç kimsenin gücünün yetmediğini farz edelim (kabul edelim). Risâlet iddiasında bulunan kişi şöyle bir delil ileri sürse ve : "Melik, şu saatte şu perdeleri oynatacak" dese, Melik de aynı şeyi yapsa bahis konusu olan bu ilim meydana gelir. (134) Cüveynî'nin misâli şöyledir." İçinde Melik'ten başka hiç kimsenin bulunmadığı bir ev ve evde de bu Melik'ten başka hiç kimsenin oynatamayacağı perdeler var. Evin önünde bulunan insanlara kendisinin, bu evin içindeki Melik'in elçisi olduğunu söyleyen adam şöyle bir delil ileri sürse: Sözümün doğruluğuna ait delilim şudur: Melik, perdelerden birini oynatacak dese, Melik de aynı şeyi yapsa, her ne kadar Melik görünmüyorsa da, bu iş: O adamın Melik'in elçisi olduğunu ve Melik'in elçisinin sözünün tasdiki sayılır. (135) Taftazânî'nin, mu'cizenin pey-

(133) Taftazânî, a.g.e.c.II, s. 178; Şerhu'l-Akâid, İstanbul, 1317-1899, s. 72-73; trc. Süleyman Uludağ, Kelâm İlimi ve İslâm Akâidi, İstanbul, 1980, s. 295; Aynı görüş ve misâl için bkz. Cüveynî, Kitabu'l-İrşâd, s. 313,325 Gazzâlî, el-İktisâd fi'l-İtikad, Hazırlayanlar: İ. Agâh ubukçu ve Hüseyin Atay, Nur Matbaası, Ankara, 1962, s. 199; trc. Kemal Işık, İtikad'da Orta Yol, Ankara, 1971, s. 146.

(134) Taftazânî, Şerhu'l-Makâsıd, c.II, s. 178.

(135) Cüveynî, Kitabu'l-İrşâd, s. 329. Görüldüğü gibi görüş ve verdikleri misâller aynıdır. Daha sonraki gelen âlimler de bunlara istinad etmekte aynı misâlleri vermekte oldukları eserlerinden anlaşılmaktadır.

gamberlik iddiasında bulunan kişinin doğruluğuna kesinlikle delâlet ettiğini söyler. Konunun iyice anlaşılması için de bir takım ihtimalleri zikreder, şöyle der: Şayet şöyle denirse: Burada kesinlik kazanan doğruluğa delâleti ortadan kaldıran bir kaç ihtimal vardır. Bu ihtimaller şunlardır:

1-) O işin Allah Teâlâ'dan olmadığı, bilakis iddia edenin ruhundaki bir özellikten veyahut bedenindeki bir mizaçtan dolayı o işin bizâtihi (kendisi) iddia edene ait olduğu veya iddia eden şahsın bazı cisimlerde mevcut olan bir takım özelliklerinden hareketle onların buna bir vesile ittihaz ettiği veyahut da iddia edenin bazı Meleklerden ve Cinlerden veyahut Yıldızlarla olan bir takım ilişkilerden veyahut kendisinden başkasının muttali olmadığı bir kısım astronomik durumlardan dolayı bu işin kendisinin elinde meydana geldiği ihtimali olduğudur.

2-) O şeyin hârikulâde olmayışı belki Allah Teâlâ'nın icrâsının kastedildiği bir âdetin başlangıcı veyahut ancak uzun zamanlar meydana gelebilen bir âdetin tekrarı olduğu ihtimalidir. Meselâ: Sabit olan varlıkların muayyen bir noktaya düşmeleri gibi.

3-) O şeyin muaraza (kavga, çekişme) edilebilen bir şey olması fakat muarazaya gücü yetene ulaşmadığı için muaraza edilmemiş veya korkudan dolayı, hakarete uğramaktan ötürü, aldırış etmemekten dolayı veya muaraza yapabilecek adamın daha önemli şeylerle meşgul olduğu için muarazada bulunmadığı veyahutta muaraza edildiği fakat her hangi bir maniden dolayı bu muaraza açığa vurulmadığı ihtimali olduğudur.

4-) Onun yani mu'cize'nin tasdik gayesiyle olmayıp; ya fiilinde bir gayenin olmayışından dolayı meydana gelmesi (136) veya başka bir gayenin meydana gelmesi için olur. Meselâ: Bir mükellefe lûtufl olması veya davetine icabet olması veyahut başka bir nebî'nin mu'cizesi olması veyahutta kulun, ondan geri durmasıyla sevaba nail olması veya onu reddetmek hususunda düşünmesi ve çaba göstermesi için kulun tecrübe edilmesi. Meselâ: Müteşâbih âyetlerin inzâlinde olduğu gibi. Veyahutta halkın saptırılması gibi. Bu sizin görüşünüzdür ki; Allah Teâlâ kullarından dilediğini dalâlete sürükler. (137)

(136) Ebu'l-Velid M.b. Ahmet İbn Rüşd, Kitabu'l-Keşf an Menâhici'l-Edille fi Akâidi'l-Mille, 2. baskı, Mısır, 1328/1910 (Baş tarafında Faslu'l-makal Fimâ Beyne'l-Hikmeti ve Ş-Şeriati Mine'l-İttisâl var), s. 96, trc. s. 112: Mu'cize risâlete delil değildir. Çünkü, akıl; risâletle mu'cize arasındaki irtibatı idrâk edememektedir.

(137) Gazzhalî, el-İktisâd fi'l-İ'tikâd, s. 197; trc. s. 144; "Allah, Nebî'yi tasdik etmekle bizi sapıklığa düşürmeyi ve aldatmayı kastedmiştir." görüşüne cevap verir. yine, muarazaya meşguliyetten cevap verememe için bkz. Gazzâlî, a.g.e.s. 208; trc. s. 154-155; İhtimaller için bk. Râzî, Kitabu Muhassal, s. 152-153; trc. s. 210.

Bu ihtimallere Taftazânî'nin cevabı şöyle olmuştur: Önce bu ihtimallerin olmayışı teslim ettikten (kabul ettikten) ve mu'cizenin Allah Teâlâ'dan gelen açık bir söz yerini tuttuğunu, iddia sahibinin doğruluğunu, Allah'ın haberlerinde yalanın muhal olduğunu,... kabul ettikten sonra; ancak O'nun doğruluğu sabit olur. "Nakli delil ile buna başka hiç bir yol yoktur. Çünkü devir yani teselsül lazım gelir. Yine aynı şekilde akli delil ile de buna imkân yoktur. Çünkü bunun gayesi yalanın çirkin olması ve Allah Teâlâ için muhal bulunmasıdır." görüşüne gelince; icmali ve tafsili cevabı şöyledir:

a-) İcmali olarak şöyle denir: Akli olan ihtimaller ve caiz görmeler kati olan ve zaruri bulunan normal bilgilere ters düşmez. Bunun için zikredilen bu ihtimallere aldırış etmeksizin menfi ve müsbet göstermeksizin mu'cizenin zuhurundan sonra doğruluğa dair bir bilginin meydana geldiğine kesin olarak hükmederiz. Yukarıda zikredilen misalde bu bilginin meydana gelmesi gibi, Halbuki Melik, zâlim, gaddar ve yalancı da olsa tebasını (halkını) sapıtmaya ve elçilerle alay etmeye aldırış etmez.

b-) Tafsili olarak şunlar söylenebilir.

1-) Biz varlık âleminde Allah'tan başka hiç bir müessirin olmadığını özellikle; (138) ölüleri diriltmek, Asâ'yı yılanı döndürmek, Ay'ı ikiye bölmek, Taş ve toprağın selam vermesi... gibi, (139) hususlarda elbette ki tek müessir sadece ve sadece Allah Teâlâ'dır. Kaldı ki, hikmet sahibi olan kâdir ve muhtar olan Allah tarafından mücerred bir güç verme ve manileri ortadan kaldırmak matlup olanı (istenileni) ortaya koymada yeterlidir. İşte bunun için Mu'tezile'ye göre mu'cize, Allah Teâlâ'nın bizâtihi fiilidir. O'nun emri ile ve güç vermesi ile meydana gelir. (140)

2-) Bizim sözüümüz hârikulâde olduğu kesinlik kazanan ve karşı koyanların mu'cizeyi muaraza etmekten aciz olduğu kesinlik kazanan ve karşı koyanların mu'cizeyi muaraza etmekten aciz oldukları ve güç gösteremedikleri

(138) Taftazânî, Şerhu'l-Makâsıd, c.II, s. 178.

(139) Taftazânî, Şerhu'l-Makâsıd, c.II, s. 179.

(140) Ahmed Ebu'l-Huseyn el-Mu'tezilî el-Kâdî Abdulcebbar, Şerhu'l-Usûli'l-Hamse (Tahkik ve neşr: Dr. Abdülkerim Osman), Beyrut, 1384/1965; Kahire, 1965; el-Muğni fi Ebvâbi't-Tevhîd ve'l-Adl, en-Nübüvvet ve'l-Mucizât (Tahkik: Dr. Mahmûd el-Hudeyrî-Dr. Mahmûd M. Kâsım-Dr. İbrâhim Medkûr-Dr. Tâhâ Hüseyin), I-XV c. kahire, 1965, c.XV, s. 200.

için muarazadan aciz kalırlar. Bundan dolayıdır ki, her nebî'nin mu'cizesi, zamanındaki insanların en fazla ilgi duydukları ve iftihar ettikleri şeyler cinsindendi: Hz. Mûsâ zamanında "Sihir", Hz. İsâ zamanında "Tıp", Hz. Dâvud zamanında "Mûsiki", Hz. Muhammed (S) zamanında "Fesâhat",... gibi (141).

3-) Gayelerin ve eserlerin kendisine gaye edinmezse de bazı fiillerine terettüb ettiği (sorumluluk düştüğü) hususunda hiç bir gizlilik ve yalan yoktur. Kaldı ki biz Nebî'nin tasdik gayesiyle mu'cize gösterdiğini söylemiyoruz. Bilâkis mu'cize Allah Teâlâ'dan gelen ve Allah Teâlâ'nın zâtı ile Kâim olan bir tasdike delâlet eder. Bu tasdik ister ilim cinsinden olsun, ister "Kelam-ı Nefsi" cinsinden olsun, isterse bunların dışında olsun. (142)

4-) Mu'cize'nin düşünülen her hangi bir gaye için yalancı bir kimsenin elinde zuhur etmesi; ilâhî kudretin şumûlüne (kapsamına) binâen aklen caiz ise de âdeten mümtenî (var olması aklen düşünülemeyen) dir ve kesinlikle yoktur. Diğer âdi olanların hükmü de böyledir. Bu görüş Bâkılânî'nin söylediği görüşün tâ kendisidir. Bâkılânî şöyle der: "Mu'cize'nin sıdk ile beraber zuhur etmesi âdi olan bir şeydir. Bunun için biz onların normal hareketinden döndüklerini caiz gördüğümüz zaman, mu'cizenin de doğruluk itikadından boş kalmasa caiz olur. O zaman mu'cizenin yalancı birinin elinde zuhuru da ister istemez caiz olur. Lâkin bu olmazsa öbürü de olmaz. Çünkü yalancının doğruluğuna dair bilgi muhal (gerçekleşmesi aklen düşünülemeyen) dir." (143) Bizden bazıları bunun aklen muhal olduğuna hükmetmişlerdir. Risâlet davasının doğruluğuna dair delil getirmekten aciz olmayı gerektirdiği için Ebu'l-Hasan el-eş'arî, İmam er-Râzî ve birçok mütekellim bu görüştedirler. (144) Çünkü doğruluk (sıdk), kendisi ile delil getiriliyor. Fiilin sağlamlığı için ilim gibi lâzım yani gerekli bir şey düşünülüyor. Bundan dolayı mu'cize, yalancıdan zuhur ederse; o yalancının aynı zamanda hem doğru ve hem de yalancı olması gerekir ki bu muhaldir. el-Mâturîdiyye (Mâturîdîler) ise, yalan

(141) Taftazâni, Şerhu'l-Makâsıd, c.II, s. 178; Kâdî Abdulcebbar, el-Muğnî, c. XV, s. 204.

(142) Taftazâni a.g.e.c.II, s. 179; Gazzâlî, el-iktisâd fi'l'itikâd, s. 196; trc. s. 144.

(143) Bakılânî, Kitabu'l-Beyân, s. 37-38, 47-48.

(144) Râzî, Kitabu Muhassal, s. 152-153; trc. Kelâm'a Giriş, s. 210-211; İbn Rüşd, Kitabu'l-Keşf an Menâhicil'-Edille fi Akâidil'-mille, s. 96; trc. s. 112; Bakılânî, Kitabu'l-Beyhan, s. 37-38.

söyleyen ile doğru söyleyen arasında bir eşitliği gerektirdiği; Nebî ile Yalancı Peygamber'i birbirinden ayırmak bahis konusu olmadığı için mu'cizenin yalancının elinde zuhurunu aklen muhal görmüşler. Bu husus Hâkim olan Allah'a, lâıyk olmayan bir 'sefeh' (145) dir. (146)

5-) Nebî'nin elinde mu'cizenin mücerred ızharı: O'nun doğruluğuna dair ve Allah Teâlâ'nın O'nu tasdik ettiğine dair bir bilgi bize kazandırır ki; bunun başka bir sözü ve haberleri nazar-ı itibara alınmasına ihtiyacı yoktur. Bundan dolayı daha evvelce de geçtiği gibi, sözün isbatı ve yalancının mümtenî olması hususunda Nebî'nin verdiği habere sımsıkı bağlanmak sahihtir. Bu hususa İmamul-Haremeyn el-Cüveynî şöyle diyor: "Şüphesiz biz bu mu'cizenin ızharını bir tasdik kabul ederiz. "O'nu Nebî yaptım, O'na Nebî'liği verdim" sözü, senin: "Seni vekil kıldım, seni işlerim için haberci tayin ettim" sözü gibidir. Görüldüğü gibi burada haber vermeye, bildirmeye bir kasıt yoktur." (147)

Hülâsa: Buradaki söz, haber vermek şeklinde değil de hükmü, aniden ortaya koymak hususu nazar-ı itibara alınır. Nebî'nin haberi olmaksızın O'nun yalancı olmadığı bizim için tam manasıyla tebeyyün ederse (belli olursa) hiç bir problem kalmaz.

Taftazânî, bu konuda sonuç olarak fikrini şöyle açıklar. (148) Allah Teâlâ'nın zaruri bir ilmi yaratması suretiyle, nübüvvetin subutunda yine hiç bir gizlilik yoktur. Hz. Ebû Bekir'in ilmi gibi. Böyle, yalandan masumiyeti sabit olan kimsenin haberi de nübüvvetin subutunda yine hiç bir gizlilik bulunmaz. Buna misâl: Peygamberimiz (S)'in nübüvveti hususunda Tevrât ve İncil'in nass'ları gibi. Yine Hz. Hârûn, Kâleb b. Yûşâ, (A). Peygamberlerin, peygamberlikleri hususunda Hz. Müsâ'nın verdiği haberler de buna misâldir. (149) el-Cüveynî'nin belirttiği gibi nübüvvetin isbatına dair mu'cizeden başka

(145) Hikmet (övgüye değer bir sonucu olan şey)'in zıddıdır: Haksızlık veya şuarsuzca hareket. bu açıklamalar Mâtürîdhi'ye göredir. Bkz. Gölcük-Toprak, Kelâm, Konya, 1971, s. 230-231.

(146) Mâtürîdî, Kitabu't-Tevhîd, s. 189; trc. s. 318-319 (Yaklaşık olarak aynı mana).

(147) Cüveynî, Kitabu'l-İrşâd, s. 329; el-Akîdetü'n Nizâmiyye: Her iki eserde de: Melik misâli var. Gazzâlî, el-İktisâd, fi'l-İtikâd, s. 198-199, trc. s. 146: Aynı ifade mevcud.

(148) Taftazânî, Şehu'l-Makâsîd, c, II, s. 179.

(149) Kitab-ı Mukaddes Eski Ve Yeni Ahid (Tevrât ve İncil), Kitab-ı Mukaddes şirketi, İstanbul, 1958: Tevrât, Tesniye, bab: 33 (s. 213); Tesniye, bab: 18 (s. 195); Tekvin, bab: 16, ayet 10-13; İncil, İstanbul, 1964, Yuhanna, bab: 14, ayet, 16 (s.110); ve ayet; 25-30; Yuhanna, bab: 16, ayet: 7-14.

hiç bir şeyin delil olarak ileri sürülmesi mümkün değildir. Zira elil olarak ileri sürülen şey hârikulâde bir şey değil ise veya hârikulâde bir olay olduğu halde dâvâ ile beraber bulunmuyorsa delil olmaya elverişli olamaz. Çünkü Allah Teâlâdan gelen hârikulâde olayların (150) başlangıçta meydana gelmesinin caiz olması, mutlak manada nübüvvet için delil olmaya ve münkirler yani kabul etmeyenler için de bir delil olmaya elverişli olan olaylara hamledilir. (151) Bu husus her nebî, için; hatta kendisinden önce bir nebî ve bir kitap olmayan bir peygamber için de geçerlidir. Hz Muhammed (S)'in şayi' olan ahlâkı ve O'nun nübüvvetine delil teşkil ediyorsa onlar da mu'cizeye rücû etmekte, mu'cize olmaktadır.

"Allah'ın peygamberleri mu'cize ile teyid edilmemiş olsalardı, peygamberlerin sözlerini kabul etmek vacip olmazdı ve peygamberlik davasında doğru olanla yalancı belli olmazdı." (152) görüşü ile Taftazânî, mu'cizenin mümkün olup nübüvmete delil teşkil ettiğini açıklamış olmaktadır. Taftazânî'nin de belirttiği gibi risâlet ve nübüvvetin delili yalnız mu'cizeler değildir. Peygamberlerin ahlâkları, seciyyeleri, doğrulukları,... kendilerinden başka insanlarda bulunmayacak derecede üstün olup, peygamberliklerinde doğruluklarına birer delildir. (153)

II. MUCİZE'NİN ÇEŞİTLERİ

Mu'cizenin çeşitleri konusunda farklı tasnifler yapılmıştır.

a-) Bakillânî'ye göre mu'cize iki çeşittir. (154)

1- Bizzat Allah'ın Fiilleri Olan Mu'cizeler: Bunlar sadece, Allah Teâlâ'nın kudreti ile ve kendisinin yaratıcısı olduğunu ve bizzat yaratıp meydana getirdiği fiilleridir, mu'cizeleridir. Cisimleri yaratma, ölüleri diriltme, Doğuştan körü ve Abras (Alaca hastalığı olan) kişiyi iyileştirme, Camid (cansız, cisim)'i canlıya dönüştürme.. gibi.

(150) Taftazânî, a.g.e.c.İI, s. 179.

(151) Taftazânî, a.g.e.c.İI, s. 180.

(152) Taftazânî, Şerhu'l-Akâid, s. 72-73; trc. s. 305.

(153) Mâturîdî, Kitabu't-Tevhîd, s. 189-191;trc. 318-321; Gazzâlî, el-İktisâd fil'İtikâd, s. 198; trc. s. 145; el-Munkız mine'd Dalâl (talık: M, M, Câbir), Mısır, ts, trc, Doç.Dr. Ahmet Subhi Furat: Dalâletten Hidâyete (Arapçası ile birlikte), İstanbul, 1972, 1978; s. 70 (80).; Buhârî, Sahihu'l-Buhârî, c. I, s. 5-6: Hz. peygamber (S)'in mektubunu alan Bizans İmparatoru Heraklyus (v. 34/655)'a sorduğu sorulara aldığı cevap üzerine "... Söylediklerin doğruysa, O buralara yakında sahip olacaktır." demiştir.

(154) Bakillânî, Kitabu'l-Beyân, s. 23; Bağdâdî, Usûlü'd-Din, s. 170-171: Mu'cize iki kısımda açıklanmıştır; Gölcük, Kelâm Açısından İnsan Ve Fiilleri, s. 112, 114; Gölcük-Toprak, Kelâm, s. 319.

2- İnsanların yapabilecekleri cinsten olduğu halde asla benzerini yapamadıkları mu'cizeler: Bunlar genellikle insanların yapabilecekleri türden yani benzerlerinin ve aynı cinsten olanların bir çoğu kendilerinin irade ve kudretleri dahilinde olduğu halde asla yapamadıkları hârikulâde olaydır, mu'cizedir. Kur'an-ı Kerim'in nazmındaki belâğatı, Denizi atlama (Vasitasız geçme), Sabit (Sarsılmaz, yüksek) dağları (vasitasız olarak) nakletme... gibi.

b-) Mu'cizeler derinlemesine incelendiğinde Allah Teâlâ'nın Resûllerine ve Nebîlerine ihsan ettiği mu'cizelerin üç madde altında sınıflandığını bulmaktayız. (155)

1- İlim Bölümü: Geçmiş ve geleceğe dair gizli (bilinmeyen) haberler (bilgiler); Allah'ın izni ile Hz. İsa'nın, kavminin insanların evlerinde neler sakladıkları (biriktirdikleri) ve neler yedikleri (vasitasız) bildirmesiyle ilgili haberler, Fitneler ile ilgili haberler, Kıyâmet alâmetleri... gibi mu'cizeler. Bunların hepsi "İlim Bölümü"ne girer.

2- Kudret Bölümü : Allah'ın izni ile Hz. Mûsâ'nın yılanı Ejderha'ya döndürmesi, Anadan doğma körü, ve Abras (Alaca hastalığı olan) kişiyi iyileştirmesi, ölüleri diriltmesi; Hz. Muhammed'in Ay'ı ikiye bölmesi gibi mu'cizeler. bunlar da "Kudret Bölümü"ne girer.

3- Gınâ (Muhtaç Olmama) Bölümü: Hz. Muhammed'i insanlardan her bakımdan her yoluyla, Allah tarafından korunması, Kendisine bir kötülük yapmak isteyenlerden esirgenmesi, Devamlı olarak kuvvetine, kudretine, enerjisine hiçbir olumsuz tesiri olmamakla beraber oruç tutması... gibi mu'cizeler. Bunlar da "Gınâ (Muhtaç Olmama) Bölümü"ne girer.

c-) Mu'cizeler iki kısma ayrılır. (156)

1- Hidâyet Mu'cizeleri

a) Maddi (Hissi) Mu'cizeler

b) Manevî (Aklî) Mu'cizeler

2- Helâk Mu'cizeleri

(155) Dr. M. Ahmed el-Hatîb- M. İvvez el-Hezâyime, Dirâsât fi'l-Akhideti'l-İslâmiyye, I. baskı, Ammân. 1990, s. 162.

(156) Muhittin Bahçeci, Ayet ve Hâdislerle Peygamberlik ve Peygamberler, İstanbul, 1977, s. 221,

d) Sâbû'nî, mu'cizeleri üç kısma ayırarak açıklar. (157) Bunlar Hz. Muhammed'in mu'cizeledri ile ilgili örneklerden oluşmaktadır.

1- Aklî Mugcizeler: Kur'an-ı Kerim.

2- Hissî Mu'cizeler

a) Hz. Muhammed'in Zâtı İle İlgili Mu'cizeler

b) Hz. Muhammed'in Zâtının Dışında Olan Mu'cizeler

3- Haberî Mu'cizeler

a) Geçmişe Dair Haberler

b) Geleceğe Dair Haberler

e) Bazı Kelâm kitaplarında, mu'cizeler dört kısma ayrılarak açıklanmıştır. (158)

1- Aklî (Manevî) Mu'cizeler

2- Hissî (Maddî) Mu'cizeler

3- Hidâyet ve Helâk Mu'cizeleri

4- Kur'an Mu'cizesi

e) Bu tasnifleri gözönüne alarak biz de "Mu'cize"yi, "Mu'cizenin Çeşitleri" başlığı altında ve şu şekilde açıklamayı uygun bulduk.

1- Objektif (Afâkî) ve Subjektif (Enfüsî) Mu'cizeler

a) Hissî (Maddî) Mu'cizeler

b) Aklî (Manevî) Mu'cizeler

2- Hârikulâde (Olağanüstü) Mu'cizeler

a) Mu'cizenin Fiili Olarak Hârikulâde Olması

b) Mu'cizenin Fiili Olarak Hârikulâde Olmaması

c) Mu'cize Oluşuyla Hârikulâdelik Kazanması

(157) Nüreddin Ahmed b. Mahmûd es-Sâbûnî, el-Bidâye fi Usûlî'd-Din, trc. Bekir Topayoğlu: Mâturîdiyye Akâidi, 1. baskı, İstanbul, 1979, s. 112-119 ve s. 112 dpn. no: 5 de açıklamalar var.

(158) Gölcük-Toprak, Kelâm, Konya, 1991, s. 320-327 gibi.

d) Önceden Bildirilmesiyle Mu'cize Olması

3- Mü'minlere Yönelik Mu'cizeler

a) İnanç Yönlerine Tesir Eden Mu'cizeler

b) Amel Yönlerine Tesir Eden Mu'cizeler

4- Kâfirlere Yönelik Mu'cizeler

a) Hidâyet Mu'cizeleri

b) Helâk Mu'cizeleri

Şimdi bunları kısaca açıklayalım.

e) 1. Objektif ve Subjektif Mu'cizeler

Genellikle Kelâm bilgileri mu'cizeleri: a- Objektif=Maddî=hissî=Afâkî b- Subjektif= Manevî= Aklî= Enfûsî diye kısımlara ayırarak açıklamışlardır.

a-Objektif (=Maddî=Hissî=Afâkî) Mu'cizeler: Bu mu'cizeler gözlerle görülüp duyu organlarıyla hissedildiğinden; gösterildiği devirlerde; peygamberlerin bizzat yaşadığı asırlarda gösterildiği zaman doğrudan insanların his ve duyu organlarına hitabettiğinden bunlara "Hissî = Maddî = Afâkî = Subjektif" gibi isimler verilmiştir.

Bu mu'cizeler, gösterildikleri devir ve asırlarda yaşayan insanların kültür ve anlayışına; o devirlerde geçerli olan mesleklere ve olaylara uygun olarak ortaya çıkmıştır. Bunlar düşünülmeden, zihni faaliyet göstermeden, hiç bir çaba sarfetmeden o anda görülen kabul edilebilecek mu'cizelerdir. Hz. Sâlih, Hz. İbrahim, Hz. Mûsâ, Hz. İsâ ve Hz. Muhammed'in mu'cizeleri gibi. Konunun daha iyi anlaşılması için örnek olarak bunları kısaca açıklayalım.

1- Hz. Sâlih'in Kaya'dan Deve Çıkarma Mu'cizesi: Hz. Sâlih, Semûd Kavmi'ne peygamber olarak gönderildiğinde kendisinden mu'cize istediler. Allah Teâlâ da, mu'cize olarak "Kaya'dan Dişi Bir Deve" çıkardı. Bu olay Kur'an'da şöyle açıklanıyor. "Şüphesiz ben size gönderilmiş emin bir peygamberim.* Artık Allah'tan korkun ve bana itaat edin." (159)... "Semûd Kavmi ileri gelenleri: "Sen bizim gibi bir beşerden (insandan) başkası de-

ğilsin. Bununlar beraber eğer peygamberlik davasında doğruculardan isen haydi bir âyet (mu'cize) getir.* Sâlih dedi: İşte mu'cize "Dişi Deve". Su içme hakkı bir gün onundur, belli bir günün içme hakkı da sizindir.* Sakın ona bir kötülük yapmayın. Sonra sizi büyük bir günün azâbı yakalar.* Onlar ise Deve'yi kestiler. Ama pişman da oldular.* Çünkü kendilerini o azâb yalayiverdi (onları kökünden yok etti). Doğrusu bunda bir ders vardır, fakat çoğu inanmamıştır.* (160)

2- Hz. İbrâhîm Ateşe Atıldığı Halde Yanmaması Mu'cizesi: Hz. İbrâhîm, gençliğinde, puta tapan kavminin putlarına kırmış; Nemrud ile tartışmış; ateşe atılmış. Fakat Allah'ın emri ile ateş onu yakmamıştır. Allah Teâlâ bu durum şöyle bildirmiştir: "İbrâhîm:" O halde, Allah'ı bırakıp da size hiç bir fayda ve zarar veremeyecek olan putlara ne diye taparsınız?*" size de, Allah'ı bırakıp taptıklarınıza yazıklar olsun! Akletmiyor musunuz?" dedi.* Onlar:" bir şey yapacaksınız, şunu yakın da tanrınıza yardım edin" dediler.* Biz: Ey ateş! İbrâhîm'e karşı serin ve zararsız ol" dedik (Allah ateşten sıcaklık ve yakıcılık tabiatını giderip onu ışık haline getirdi. O herşeye hakkıyla kâdirdir.)" (161)

3- Hz. Mûsâ'nın Asâsı'nın Yılan Olma Mu'cizesi: Hz. Mûsâ peygamberliğine delil olarak meşhur "Asâ Mu'cizesi" ile "Bembeyaz Işık Saçıp Gözleri Kamaştıran el Mu'cizesi"ni gösterince Firavun ve kavmi buna: "Büyü" demiştir. Sonra Firavun, bür gün tayin ederek Mısır'ın en usta sihirbazlarını aletleriyle toplamış ve üstün sihirlerini göstermeleri ve galip gelmeleri halinde mükâfat (ödül) verileceği sözünü vermişti. Bunun üzerine sihirbazlar: toplanan büyük kalabalığın gözleri önünde (içlerinde cıva olduğu bildirilen) iplerini ve sopalarını yere atarak bakanların gözlerini büyüleyerek hareket eden yılanlar haline getirmiştir. Bunun üzerine Allah Hz. Mûsâ'ya Asâsı'nı bırakmasını bildirmiş, O da bırakınca Asâsı ejderha olup ortada ne varsa hepsini yutuvermiştir. Bu mu'cize Kur'an'da şöyle bildirilmiştir: "Mûsâ "Ey Firavun! Ben âlemlerin Rabbi'nin peygamberiyim.* Bana Allah'a karşı ancak gerçeği söylemek yaraşır. Size Rabbinizden bir mu'cize getirdim. İsrâiloğullarını benimle beraber koyuver" dedi.* Firavun:* Bir mu'cize getirdiysen ortaya koy

(160) Şuarâ, 26/154-158; Ayrıca bkz. A'râf, 7/73; Hûd, 11/64; İsrâ, 17/59; Kamer, 54/27,29; Hasan Basrî Çantay, Kur'an-ı Hakîm ve Meâl-i kerim, 6. baskı, İstanbul, 1969, c. III, s. dpn: 48-51; Bilgi verilmektedir.; Şems, 91/11-14.

(161) Enbiya, 21/66-69, bk. Çantay, a.g.e., C. II, s. 591, dpn. 54.

bakalım, doğru sözlülerden isen bunu yaparsın" dedi.* Mûsâ, Asâsı'nı yere atar atmaz apaçık bir yılan (ejderha) oluverdi; Elini çıkardı, bakanlar, bembeyaz olduğunu gördüler.* Firavun, milletin ileri gelenleri, "Doğrusu bu bilgin bir sihirbazdır.* Sizi memleketinizden çıkarmak istiyor, dediler. Firavun, ne buyursunuz?" dedi.* Onu ve kardeşini (Hz. Mûsâ ve kardeşi Hz. Harûn'u) eyle (alıkoy); şehirlere toplayıcılar gönder,* bütün bilgin sihirbazları sana getirsinler" dediler.* Sihirbazlar Firavun'a geldi, "Yenecek olursak bize şüphesiz bir makâfat var değil mi?" dediler.* Firavun, "evet, yenerseniz gözdelerden olacaksınız" dedi.* Mûsâ: "Siz koyun" dedi. Sihirbazlar mârifetlerini ortaya koyunca insanların gözlerini sihirlediler ve onları ürküttüler, büyük bir sihir yaptılar.* Biz de Mûsâ'ya: "Asâ'nı koyuver" dedik, O da koyuverdi; hemen onların uydurduklarını yutmaya başladı.* Hak tahakkuk etti, onların yaptıkları boşa gitti.* İşte orada yenildiler, küçük düştüler." (162)

4-Hz. İsa'nın Allah'ın izni ile "Çamura kuş şeklini verip üflemeyle kuş olması, Anadan doğma körü ve Abraşlara dua edip elini sürmesiyle iyileştirmesi; Ölülere diriltmesi gibi mu'cizeleri: Bunları Allah Teâlâ bize şöyle bildiriyor:"... Allah Teâlâ... Sen iznimle, çamurdan kuş gib bir şey yapmış ona üflemeştin de o iznimle kuş olmuştu; Anadan doğma körü; Alacalıyı iznimle iyi etmiştin. Ölülere iznimle diriltiyordun İsrâiloğulları'na belgelerle (mu'cizelerle) geldiğinde, onlardan inkâr edenler," Bu apaçık bir büyüdür" demişlerdi ve Ben onların sana zarar vermelerini önlemiştim?" (163)

5-Hz. Muhammed'in Parmağıyla Ay'ı İkiye Bölme Mu'cizesi: Hicretten beş yıl önce Mekke halkı, Hz. Muhammed'den bir mu'cize göstermesini istediler. O da, onlara Allah'ın izni ile "Ay'ın ikiye ayrıldığını iki defa göstermiştir. Bu durum Kur'an'da şöyle bildiriliyor:" Saat yaklaştı. ay ikiye ayrıldı" (164) Bu mu'cize Hz. Peygamber'in en açık mu'cizelerindendir. Bu mu'cize ile ilgili râviler, hadîsler çoktur. Meselâ: Abdullah b. Mes'ûd (v.32/

(162) A'râf, 7/104-1 190 Hûd, 11/96-97; Tâhâ, 20/56-69.

(163) Mâide, 5/110; Al-i İmrân, 3/49 da Allah Teâlâ:" Hz. İsa... "Ben size Rabbi'nizden bir ayet (mu'cize) getirdim. Ben size çamurdan kuş gibi bir şey yapıp ona üfleyeceğim. Allah'ın izniyle, hemen kuş olacaktır. Anadan doğma körleri, Ab-raslıları (Alacalıları) iyi edeceğim; Allah'ın izniyle ölülere dirileceği; Yediklerinizi ve evlerinizde sakladıklarınızı (biriktirdiklerinizi) da size haber vereceğim., İnanmışsanız bunda size delil vardır" buyuruyor.

(164) Kamer, 54/1-2

653) (165); Abdullah b. Abbas (v. 68/687) (166); Abdullah b. Ömer (v. 73/692) (167); Enes b. Mâlik (93/712) (168); Cübeyr b. Mu'tım (v. 54/674) (169). Bu mu'cizeyi Hz. Peygamber'in en büyük ve en parlak mu'cizelerinden biri kabul ederek vuku bulduğunda Mu'tezîlî müfessirler dahil bütün Elh-i Sünnet âlimleri ittifak etmişlerdir.

b-Suvjektif=Manevî-Aklî=enfüsî Mu'cizeler: Bu mu'cizelere, insan aklı ile kavranılıp düşünülebilen, zihnî faaliyet ile anlaşılabilindiği için bu isimler verilmiştir. (170) Diğer mu'cizeler hemen olup bittiği, anı ve geçici olduğu halde bu mu'cizeler, zamanlarla sınırlı olmayıp devamlılık ve süreklilik arzettiğinden her devirde ve her asırda geçerliliğini korumuş, revaçta olmuştur. Bu sebeple aklî mu'cizeler, her devirde ve her asırda yaşayan insanlara hitabetmiştir. Daha çok "aklî ve Manevî Mu'cizeler" olarak bilinen ve meşhur olan bu mu'cizelere örnekler: 1-Peygamberlerin Gaybdan Haber Verme Mu'cizeleri, 2-Kur'an-ı Kerim Mu'cizesi'dir.

1-Peygamberlerin Gaybdan Haber Verme Mu'cizeleri: bunun örnekleri çoktur. Hz. Yûsuf'un ve Hz. Muhammed'in "Gaybdan Haber Verme Mu'cizesi"ni kısaca vermekle yetineceğiz: Mısır Hükümdarı Reyhan b. Velîd (Hz. Yûsufa, bildirdiklerine iman etmiştir)in Mâliye Bakan çocuksuz Kıtîr (veya İtfîr)'in (171) eşi tarafından iftira edilen Hz. Yûsuf, Allah'a yaptığı dua kabul edilerek hapse atılmıştır. Burada bulunan iki delikanlının rüyasını Allah'ın izni ile tâbir ederek gaydan haber vermiş; birinin öldürüleceğini, diğerinin kurtulup eski işine döneceğini bildirmiştir. O sırada Mısır Hükümdarı, gördüğü rüyasını tabir edecek birini bulamayınca yanında çalışan delikanlı Hz. Yûsuf'u bildirmiştir. O da Allah'ın izni ile rüyayı tâbir ederek gaybdan vermiştir. Bunun

(165) Buhârî, Sahihu'l-Buhârî, c. IV, s. 186; c. VI, s. 52; Müslim, Sahihu Müslim, c. IV, s. 158, Hadis no: 44.

(166) Buhârî, a.g.e.c.IV, s. 186,243-244;p c.VI, s. 53; Müslim, a.g.ec.IV, s. 2159, Hadis no: 4,48.

(167) Muhammed b. İsâ Tirmîzî, Câmiu't-Tirmîzî, I-V, c. Çağrı Yay. Tefsir Sûre, 17, bab=19; Fiten,= 20.

(168) Buhârî, a.g.e.c.IV-s. 186,243; cVIO, s. 53; Müslim, a.g.e.c.IV. s. 2159, Hadis no: 46-47.

(169) Tirmîzî, Câmiu T-Tirmîzî (Sünnenü't-Tirmîzî), Tefsir Sûre, 17, bab=19; Fiten, 20.

(170) Sâbûnî'nin tarifi şöyledir: Herkes asırdaki akıl sahibi insanlara hitâbedip kat'iyet ve devamlılık vasfı taşıyan mu'cizedir. Sâbûnî, el-Bidâye, trc. Bekir Topaloğlu, s. 188 (İstilahlar kısmındadır).

(171) Çantay, a.g.e.c.III, s. 349, dpn, 25-27 ve s. 365, dpn, 61 (Yûsuf, 12/21-56)

üzerine O'nu kendisini önce müşteşar sonra da ölen Mâlîye Bakan'ının yerine atamıştır. Bu olay Kur'an'da şöyle bildirilmiştir: "Yûsuf: "Rabbim! Hapis benim için, bunların istediklerini yapmaktan daha iyidir. Eğer Sen bunların tuzaklarını benden uzaklaştırmazsan onlara meyleder, cahillerden (bilmeyenlerden) olurum." dedi.* Rabbi onun duasını kabul etti ve kadınların tuzacağına engel oldu... Zira O, işitir ve bilir.* Sonra kadının ailesi delilleri Yûsuf'un lehinde gördüğü halde, O'nu bir süre için hapsedmeyi uygun buldu.* Hapse, onunla beraber, iki genç daha girdi. (172) Biri, "Rüyamda şaraplık üzüm sıkığımı gördüm" dedi; diğeri, "Başımın üzerinde, kuşların yediği bir ekmek taşıdığımı gördüm" dedi. "Bize bunu yorumla; senin iyi bir kimse olduğunu görüyoruz"* Yûsuf: Rabbin bana öğrettiği bilgi ile, daha yiyeceğiniz yemek gelmeden size onu yorumlayayım. (173) Doğrusu ben, Allah'a inanmayan ve âhiretini inkâr eden bir milletin dinini bırakmışımdır" (174).

2-Kur'an-ı Kerim Mu'cizesi: Aklî (Manevî) mu'cizelerden olan "Kur'an-ı Kerim" mu'cizesi çok geniştir. Onun her harfi, her sûresi hem lafız ve hem de mana yönünden mu'cizedir. Bu konuda yapılmış ve yazılmış eserler elbette çoktur. Bunun için biz kısacı değinmekle yetineceğiz.

a) Kur'an'ın Lafız Yönünden Mu'cize Olması

Bu da bir kaç bakımdan mu'cizedir:

1-Kur'an'ın Fesâhat ve Belâgat Bakımından Mu'cize Olması:

Fesâhat: Sözün kelime, mana, âhenk ve sıralama yönlerinden kusursuz olması; Dilin doğru, düzgün, açık ve akıcı şekilde kullanılması. (175)

Belâgat: Söz ve yazıda, düzgün, sanatlı ve tesirli ifade. Bu ilim üçe ayrılır: Meânî: Dil ve ilgili dilbilgisi. Beyân: Sözün manaya uygunluğunda

(172) Çantay, a.g.e.c. III, s. 352 (Yûsuf 12-36) dpn. 48: Birisi hükümdarın Sâkî'si(içki ve su dağıtanı), diğeri de Ekmekçi'si idi. Bunlar, Hükümdar'ı zehirlenmeye teşebbüs etmek suçuyla aynı anda hapse atılmışlardı.

(173) Çantay, a.g.e.c.III, s. 353 (Yûsuf 12/37) dpn. 52: Yûsuf (A.), kendisine sorularına cevap vermeden evvel tevâhîde davet ve doğru yola irşâd etmek istedi de bu davet ve tâbirinde sıdkına delâlet etmek "üzere gaybı haber verme mu'cizesi"ni öne sürdü...

(174) Yûsuf, 12/33-37.

(175) Tahirü'l-Mevlevî, Edebiyat Lûgatı, İstanbul, 1973; D.Mehmet Doğan, Büyük Türkçe Sözlük, İstanbul, 1981, s. 314; Ferid Develioğlu, Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat, Ankara, 1970, s. 300.

açıklığı sağlamak için gereken melekeyi kazandırmakla ilgili kaideleri içine alan ilim. Beyân, mecaz, kinaye, teşbih, istiare gibi gibi. Bedî': Bir şeyi, örneği olmadığı halde meydana getiren... sözün lafzî, (176) manevî süsüdür.

Burada Kur'an'ın icâzını açıklamak, icâz yönlerini belirtmek ve münkirlerin şüphelerini ortadan kaldırmak olkâk üzere üç şekil var:

a- Birinci Şekil: Hz. Muhammed, Kur'an ile meydan okumuş ve O'ndaki benzer bir sûreyi ortaya koymak için belâgat ve fesâhat erbâbını (mâhir, becerikli olanını) davet etmiştir ki; bunlar hâlis (saf, arı) Araplardandı, çölün kumları gibi sayıca çoktu. Irk ve câhiliyye taassubu ile son derece şöhret bulmuşlardı. Övünmeye, karşı koymaya, soyu sopu müdafaa etmeye ve bu konuda yani edebî gücü ortaya koymada her şeyi göze almakta idiler. Fakat buna rağmen, bunlar Kur'an'ın sûrelerinden birinin benzerini getirmekten aciz kaldılar. Hatta cevap vermayerek geri durmayı; susmayı, karşı durmayı tercih ettiler. Öyle ki, Müslümanlarla savaştılar, ruhlarını feda ettiler de müdafaada bulunmadılar. Şayet bunlar, karşı koymaya güçleri olsaydı elbette karşı koyacaklardı ki; zaten karşı koyabilselerdi bu karşı koyma bize kadar ulaşırdı. Çünkü ulaşma şekilleri, yolları, sebepleri boldur. Ulaşmaya mani bir durum da olmamıştır. Bütün bunları bilmek, diğer normal şeyler gibi kesindir. Muarazaya (çekişmeye) güçleri yettiği halde onu terkettikleri veya karşı koydukları halde bu karşı koyuş; aldırışın yokluğu, önemsemenin azlığı ve mühim şeylerle meşgul olma gibi bir maniden dolayı bize ulaşmamış olması ihtimali yukarıdaki kesinliğe halel getirmez. (177)

b- İkinci şekil: Kur'an'ın icâz yönlerini belirtmek: Kur'an'ın icâzı, O'nun fesâhatın en yüksek mertebesinde ve belâgatın en son derecesinde olmasından dolayıdır. Bu hususu Arapların fâsîh konuşan kişileri selika (güzel ve yerinde konuşma melekesi) ları sayesinde ve âlimler de beyân ilmindeki maharetleri ve sözün uslûplarını ihâta etmeleri sebebiyle iyi bilirler. (178) Bununla beraber Kur'an-ı Kerim, ileride de zikredeceğimiz vechiyle, geçmişteki gayba dair haberleri ve gelecekteki olayları, ilâhî ilimlerin inceliklerini, mebde' ve

(176) el-Mevlevî, a.g.e.s. 23-27; D, Mehmet Doğan, a.g.e.s.90; Ferit Develioğlu, a.g.e.s. 102.

(177) Gazzâlî, el-İktisâd fi'tikâd, s. 207-208; Seyfû'd-Din en-Amidî, Gâyetü'l-Merâm fi-İlmî'l-Kelâm, Tahkik: Hasan Mahmûd Abdullatîf, Kahire, 1391/1971, s. 342-343; el-Maturîdî, Kitabu't-Tevhîd, s. 204; el-Cürcânî, Şerhu'l-Mevâkif, c.III, s. 190-191.

(178) Tahtazânî, Şerhu'l-Makâsîd, c.II, s. 184; s. 73-74.

meâd ahvâlini, güzel ahlâkı, ilmî ve amelî hikmet konularını, dinî ve dünyevî faydaları da ihtivâ etmektedir. 179 Kur'an-ı Kerim'i, düşünerek okuyanlarca bu hususlar açıkca görülür. Keza (yine, aynı şekilde) bu özellikler mütefekkirlerce (düşünürlerce) ortaya konur ve belirlenir. İbrahim en-Nazzâm (v. 231/845) ve Mu'tezile'den birçoğu, Şiâ'dan el-Mürtezâ'nın (180) görüşlerine göre Kur'an'ın icâzı "Sarfe" ile dir." Sarfe'nin manası şudur: Allah Teâlâ'nın, muarazaya güçleri olduğu halde meydan okuyanların güçlerini meydan okumaktan alıkoymasıdır. Bu şu şekillerde olur: 1-Allah Teâlâ'nın, meydan okuyanların kudretlerini gidermesi suretiyle olur. 2- Kudretin fonksiyonların gidermek suretiyle olur. 3- Kur'an'ın benzerini getirmek hususunda gerekli olan ilimlerin giderilmesi suretiyle olur. Yani bu ilimler, onlar için yoktu. Veyahut onların bu ilimleri vardı, fakat Allah Teâlâ, onların bu ilmîni ortadan kaldırdı. Bu görüş el-Mürtezâ'nın tercih ettiği görüştür. Bu görüşlerin tahkiki şöyledir: Meydan okuyanların Kur'an'ın nazmına dair bilgileri vardı. Bunlar Kur'an'a eşit olabilecek veya yaklaşabilecek bir sözün nasıl meydana getirileceğini de biliyorlardı. Alışlagelen bir hususdur ki; bu iki tür bilgiye sahip olanlar, Kur'an'ın benzerini meydana getirebilirler. Fakat onlar, meydan okuyanlar, Kur'an'ın benzerini meydana getirmeye yeltenince Allah Teâlâ onların kalblerinden bu ilimleri sildi. Bu görüş pek yerinde değildir. en-Nazzâm, Mu'tezile'den birçoğu ve Şiâ'dan el-Mürtezâ görüşlerine deliller ileri sürmüşlerdir. (181)

c- Üçüncü şekil: Arapların ileri gelenleri, sözün esrarında tam manasıyla mâhir oldukları ve İslâm'a aşırı derecede düşman oldukları halde Kur'an-ı Kerim'e, karşı koymak hususunda güç yetiremediler ve onu kötüleyecek bir söz söyleyemediler. Derken onlar yani Arap ileri gelenleri Kur'an'a ancak sihir dediler ki; bu da Kur'an'ın fesâhatından ve belâgatının güzelliğinden dolayı hayrette kalmaları sebebiyle idi. Yine Arapları ileri gelenleri Kur'an'ın, hatiplerin hitabeleri (182) cinsinden veya (183) şairlerin şî-

(179) Taftazânî, Şerhu'l-Makâsîd, c.II, s. 184; Şerhu'l-Akâid, s. 73-74.

(180) el-Mürtezâ, Emevîler devrinin ilk asrında yaşamış, "el-Müniyye ve'l-Emel" sahibi.

(181) Cürcânî, Şerhu'l-Mevâkîf, c.III, s. 192; en-Nazzâm için bkz. el-Bağdâdî, Usûü'd-Din. s. 184; (el-Amidî Ebkaru'l-Efkâr, Vrk. 80a dan naklen: M. Safî ez-Zerkânî, Fahru'd-Din er-Râzî, s. 566 da Şiâ'nın görüşü olarak veriliyor) İbn Hazm, el-Fasl, c.III, s. 19. Geniş bilgi için bkz. durmuş Özbek, Taftazânî Ve Nübüvvet Görüşü (Basılmamış Doktora Tezi), s. 225-229.

(182) Cürcânî, a.g.e.III, s. 191.

(183) Taftazânî, Şerhu'l-Makâsîd, c.II, s. 185.

irleri nev'inden olmadığını ve Kur'an'ın bir tatlılığa sahip olduğunu ve son derece güzel olduğunu, gerek lafız ve gerek mana itibarıyla kökü sağlam ve dalları meyve veren bir ağaç gibi olduğunu itiraf ettiler. (184) Neticede Arapların bu ileri gelenleri, boyun eğmeyi karşı gelmeye; sulhu ve mukaveleyi savaşmaya tercih ettiler. Müşrikler ve muannitler (inatçılar) istemese de Allah Teâlâ, mutlaka nurunu tamamlayacaktır. Yani Kur'an'ın mu'cizeliği kıyâmete kadar devam edecektir. Bu Araplardan sonraki devirlerde din düşmanları ve mühlit fırkalar Kur'an-ı Kerim hakkında bazı uydurmalar ve saçmalıklar ortaya attılar ki; bu saçmalıklar bir çirkeflikten, itirazdan ve gülünç olmaktan başka birşey değildir. Bu çirkin ve saçma itirazlar ile cevaplarını Taftazânî genişçe açıklamaktadır. (185)

2- Kur'an'ın Üslûb Bakımından Mu'cize Olması:

Lügatte Üslûb: Çoğulu "Esâlib"dir." Metod, yol, gidiş, usûl, tarz, stil, sanat, çeşit, dizi. Yazı veya konuşma tarzı, kendine has ifare tarzı. Söylemede takip edilen usûl ve yöntem. Bir eserin şekil ve ifade yönü... gibi manalarına gelir. (186)

İstulahta Üslûb: "Her insanın duygu ve düşünce hayallerini anlatmak için kullanıldığı, kendine has şahsî bir ifade yoludur." Veya "Konuşan kişinin, sözlerini söylerken lafızları ve manaları seçip ifade ettiği usûldür." (187)

Kur'an-ı Kerim'in kendisine has, orjinal bir üslûbu vardır. O'ndaki her harf, her kelime, her terkîb ve âyetin seçilmesi, dizilmesi başlı başına bir mu'cizedir. Hiçbir şiirde, hiçbir nesirde, hiçbir hitâbette bir benzeri yoktur. Her birinin yerine başka bir harfîn, kelimenin, terkîbin, âyetin ve âyetlerin konması mümkün değildir! Vezin ve kafiyeli olmaması ile değildir. Fakat nesir de değildir. Çünkü O'nun üslûbu, hiç birisinin ölçüsüne uymamaktadır. Bunlara

(184) Taftazânî, a.g.e.c. II, s. 186; Cürcânî, a.g.e.c. III, s. 191 vd.: Her bakımdan icâzın açık olduğu belirtilmektedir.; M. Sâlih ez-Zerkânî, a.g.e.s. 570 de: er-Râzî'nin üç görüşünü açıklar.

(185) Tazazânî, Şerhu'l-Makâsîd, c. II, s. 186 vd. Ayrıca bkz. Durmuş Özbek, Taftazânî ve Nübüvvet Görüşü (Basılmamış Doktora Tezi), s. 230-236

(186) Mu'cemu'l-Vesîf, İstanbul, 1989, c. I, s. 441; Mevlüt Sarı, el-Mevârid-Arapça-Türkçe Lügat, İstanbul, 1980, s. 769; Serdar Mutçalı, Arapça-Türkçe Sözlük, Basıldığı yer ve tarih yok, s. 398; Ferid Develioğlu, a.g.e.s. 1358; D. Mehmet Doğan, a.g.e.s. 1014; İbn Manzur, Lisânul-Arap, Mısır, 1300/1882, c. s. 454.

(187) Mehmet Talu, l'câzu'l-Kur'an, Erciyes Üniv. İ. Fak. dergisi, kayseri, 1986, Sayı, III, s. 320; İsmet Ersöz, Kur'an'ın Üslûb Ve l'câzı, Diyanet Dergisi, Ankara, 1987, Sayı, XXIII, s. 25-50; Tahîru'l-Mevlevî, Edebiyat Lügati, s. 177; ez-Zerkânî, Menâhilu'l-İrfân fi Ulûm'il-Kur'an, Mısır, 1362/1943, c. II, s. 199.

rağmen O herkese hitâb edebilmekte; ahmak normal ve üstün zekâlı, en câhil, en meşhur şair veya edîb kişileri O'nu okudukları veya dinledikleri anda etkilemekte; hayrette bırakmakta, ilhamlar vermektedir. O'nun lafızları hatta en basit ve sade manaları bile öyle akıcı ve belîğ; o kadar hoş, o kadar zevkli, o kadar ahenkli, o kadar etkili bir üslûbla beyan eder ki; hiçbir şiirde, hibir nesirde bir benzeri yoktur. Çünkü O'nun her yerinde aynı özellikler vardır: O'nda bulunan, görülen bütün kelimeler, terkîbler, âyetler, vasıllar, vakıflar, te'kidler, tekrarlar, hazflar, takdim ve te'hirler... dengeli, uygun ve yerli yerinde kullanılmıştır. O'ndaki ses, lügat ve mana uyumu devamlı olup bu üslûb özellik ve güzelliği ile Kur'an-ı Kerim, Allah Kelâmı olduğunu ilân etmekte, mu'cize olduğunu meydan okuyarak apaçık göstermektedir. (188)

3- Kur'an'ın Meydan Okuması Bakımından Mu'cize Olması:

Meydan okuma (tahaddî) daha önce "Mu'cize'nin Mahiyeti" ve "Mu'cize'nin Şartları" bölümlerinde geçmişti. Allah Tealâ, Hz. Muhammed'in elinde, nübüvvet davasında doğru olduğunu tasdik etmek için hârikulâde olaylar meydana getirdi. Yine Allah Teâlâ, insanların bir benzerini meydana getiremedikleri maddî (hissî) mu'cizelerin yanında bir de "Manevî (Akîf) Mu'cize" verdi. O da Kur'an âyetleri idi. Fakat insanlar O'nun mucizseliğini, mu'cize olduğunu meydan okumasıyla daha iyi öğrendiler. Kur'an-ı Kerim'deki "Meydan Okuma"nın üç safhalı olduğunu görmekteyiz:

1- Kur'an-ı Kerim, Allah ve Resûlüne iman etmeyenlere, müşriklere, kendisinin bir mislini ve benzerini meydana getirmelerini isteyerek şöyle meydan okumuştur:

"De ki: "İnsanlar ve Cinler, Kur'an'ın benzerini meydana getirmeleri için bir araya toplansa, birbirlerine yardımcı da olsalar, and olsun ki, yine de O'nun benzerini ortaya koyamazlar." (189)

2- Kur'an-ı Kerim, inkârcılar: kendisinin bir benzerini meydana getirememeleri karşısında bu defa sadece "On sûre"si kadarının benzerini mey-

(188) Kur'an-ı Kerim'de, sözde kısalık, manada açıklık ve derinliğin bir arada bulunması... mu'cizedir. bk. Ersöz, a.g.e.s. 34-35; İzzu'd-Din Abdul-Aziz İbn Abdî's-Selâm, el-İşâra ile'l-'icâz fi Bazı Envâi'l-Mecâz Matbaâ-i Amira, Dimaşk, Tsiz. (1313/1895 baskısından ofset).

(189) İsrâ, 17/88; Ayrıca bkz, Kasas, 28/49-50; Tûr, 52/34: "Eğer iddialarında samimî iseler Kur'an'ın benzeri bir söz meydana getirsinler."

dana getirmelerini isteyerek şöyle meydan okumuştur: "Yoksa O'nu (Kur'an'ı) kendisi mi uydurdu diyorlar? De ki: "O halde haydi siz de O'nun gibi "On Sûre" getirin düzme ve uydurma olarak. Allah'tan başka kime gücünüz yetiyorsa (Kime güveniyorsanız), onları da (yardıma) çağırın, eğer iddianızda doğrular iseniz". (190)

3- Kur'an-ı Kerim, intârcılara: Kendisinin "On Sûresinin benzerini" meydana getirememeleri üzerine bu defa sadece ve sadece "Bir Sûresi"nin benzerini meydana getirmeleri için de şöyle meydan okumuştur: "Eğer kulumuz Muhammed'in üzerine parça parça (shure, sûre, âyet âyet) indirdiğimiz Kur'an'ın Allah katından geldiğine şüphe ediyorsanız, haydi O'nun benzerinden siz de meydana bir sûre getirin. Allah'tan başka şahitlerinizi (tapıtığınız putları ve bilginlerinizi) de yardıma çağırın, eğer iddianızda doğru insanlar iseniz" Fakat bunu yapmasanız-ki hiçbir zaman yapamayacaksınız-artık sakının o ateşten ki onun yakıtı (odunu, çırası, ocaktaşı) insanlarla o taştır. O ateş kâfirler için hazırlanmıştır." (191)

Fesâhat ve belâgatta üstün başarılar elde eden Arap şairleri, edipleri ve hatipleri Kur'an-ı Kerim'in "en kısa bir sûresi'nin benzerini" dahi yapmaktan aciz kalmışlardır. Bu durumu anlayınca da müslümanlarla savaşmayı göze almışlardır. Gerçekten Kur'an-ı Kerim, "Onbeş asırdır meydan okumakta"dır. Fakat hiçbir münkir (inkâr eden), buna cevap verememiş, muvaffak olamamıştır. Bu gidişle Kur'an'a ve O'nun benzerine yakın bir kitap dahi meydana getiremeyecekleri anlaşılmaktadır. O'nun benzerine yakın bir kitap dahi meydana getiremeyecekleri anlaşılmaktadır.

b-) Kur'an'ın Mana Yönünden Mu'cize Olması

Kur'an-ı Kerim: Geçmiş milletlerden ve peygamberlerinden verdiği gaybî haberler mu'cizedir. Zira Hz. Peygamber, okuma-yazma bilmiyen, ümmî olup, bu gaybî haberleri bilmesi de mümkün değildir. Allah Teâlâ bunu da haber verdiği gaybî kıssalarının sonunda da açıkıcı bildirmiştir. İşte bir kaç örneği:

(190) Hüd, 11/13.

(191) Bakara, 2/23-24; bkz. Yunus, 10/38: "Yoksa peygamber, kendiliğinden uydurdu mu diyorlar? Deki: "Öyleyse, eğer iddianızda doğru söyleyiciler iseniz siz de "O'nun benzeri bir sûre" meydana getirin. Bu hususda Allah'tan başka gücünüzün yettiği güvendiğiniz kim varsa onları da yardıma çağırın!"

1- "Ey Muhammed! bunlar gayb haberlerindedir ki, sana onları vah-yediyoruz. Onları bundan evvel ne sen biliyordun, ne kavmin..." (192)

2- "Sen Kur'an'dan evvel hiçbir kitaptan okumuş ve elinle de O'nu yazmış değildin. Böyle olsaydı batıl söze uyanlar elbette şüpheye düşerlerdi (şüphelenirlerdi). (193)

3- "Ey Muhammed! Mûsâ'ya hükmümüzü bildirdiğimiz zaman, sen batı tarafında (Tûr'da Hz. Mûsâ'nın Rabbi'ne münâcât ettiği yerde, Mûsâ'yı bekleyenler arasında) değildin, O'nu görenler arasında da yoktun. "Fakat biz Mûsâ'dan sonra daha birçok nesiller yarattık da ömürleri uzadıkça uzadı onların. (194) Ey Muhammed! Sen, Medyen ahâlisi (Şuayb Aleyhisselâm ile Ona iman edenler) içinde ikamet edici olup (bulunup) da âyetlerimizi onlardan okuyarak öğrenmiş de değildin! Ancak (geçmişlerin haberleri sana) gönderenler biziz. "Sen, Mûsâ'ya hitâpettiğimiz zaman da "Tûr"un yanında değildin. Fakat Sen, Rabbinden bir rahmet olarak gönderildin. Tâki senden evvel kendilerine uyarıcı bir peygamber gelmemiş olan bir kavmi (Mekkelileri) sen uyarasın. Olur ki, onlar iyice düşünüp nasihatını kabul ederler" (195)

Kur'an-ı Kerim'de geçmiş milletlere ve peygamberlere dair gayb haberlerinden bazıları: Hz. Adem, Hz. Nûh, Hz. İbrâhim, Hz. Mûsâ ve Hz. İsâ gibi.

Kur'an-ı Kerim, bu kıssaları detaylı bir şekilde, uzun uzadıya anlatmaktadır ki; Hz. Peygamber bu kıssaları, hiç kimseden duymamış, hiç bir kitaptan okumamıştır.

1- Hz. Adem ve Havvâ'nın yaratılışları, Şeytanın aldatışı, Yasak meyveyi yemeleri, Cennet'ten çıkarılışları, Melekler'in Hz. Adem'e secde ettiği halde İblis'in secde etmemesi, ilk kan'ın dökülmesi, Kâbil'in Hâbil'i öldürmesi,... gibi. (196)

(192) Hûd, 11/49.

(193) el-Ankebût, 29/48.

(194) Çantay, a.g.e.c.ii, s. 696 (Kasas, 28/45), dpn. no: 54 "Haberleri tahrif ettiler, şeriatları değiştirdiler. Ahitlerini (anlaşmalarını) unuttular. İlimleri mûnderis (eseri, izi, nişanı kalmamış) oldu. Vahiy kesildi. Şimdi Habibim, seni gönderdik ve sana Mûsâ'nın haberlerini biz verdik" Beyzâvî Celâleyn, Medârik".

(195) el-Kasas, 28/44-46.

(196) Sad, 38/71-83; Bakara, 2/30-38; Mâide, 5/27-31; İsrâ, 17/61; Tâhâ, 20/116; Ayrıca bk. nisâ, 4/1; A'râf, 7/27-31; Mü'min, 40/67; Hicr, 15/26; Mü'minûn, 23/13.

2- Hz. Nûh'un kavmine Peygamber olarak gönderilmesi, onları Tevhûd'e davet etmesi, fakat kabul etmemeleri; neticesinde de Hz. Nûh'a uyup gemisine binenler kurtulmuş, binmeyenler suda boğulmuşlardır. (197)

3- Hz. Sâlih, Şam ve Hicaz arasında yaşayan sapık, putperest Hicr halkı da denilen Semûd Kavmi'ne gönderilmişti. Hz. Sâlih'in mu'cize olarak gösterdiği, aynı zamanda da Allah'ın onları imtihan için gönderdiği Semûd kavmi, Deve'yi öldürmeleriyle; şiddetli bir sarsıntı ve müthiş bir sayha (ses) ile yok olmuşlardır. (198)

4- Hz. İbrâhim, Bâbil hükümdarı Nemrut zamanında; onunla ve ona tâbi putperestlerle mücâdele etmiş, yaptığı tartışma sonunda ateşe atılmış, Allah'ın enriyle de ateş Hz. İbrahim'i yakmamıştır. (199)

5- Hz. Mûsâ, zalim Firavun'u imana davet etmesi ve onula mücâdelesini; sonunda da Firavun ve ona tâbi olanları suda boğulması. (200)

6- Hz. Meryem'in bir insanla münasebeti olmadan, evlenmeden bir mu'cize olarak Hz. İsâ'ya hamile kalıp, onu doğurması,... Yahudîler'in iftira etmeleriyle beşikte iken Hz. İsâ'nın konuşması; peygamberliğinde, Anadan doğma körü ve Alaca hastalıklı kişiyi iyileştirmesi, ölüleri diriltmesi... gibi hârikulâde olayları, mu'cizeleri göstermesi. (201)

Kur'an'da anlatılan bu olaylar, "Gaybî Haberler" olup Hz. Peygamber'in bunları daha önce bilmesi imkansızdır. Bu kıssalar tarihi bilgiler için değil; ibret ve ders alınması, sorulan sorulara cevap verilmesi (mu'cize) içindir. Bunlar Tevrât, İncil,... den alınmış da değildir. Onlarda olmayanlar da anlatılmakta ve doğru olarak verilmekte itiraz edilip yalanlanmamıştır. Onbeş asırdan beri de yalanlanmamaktadır. Çünkü "Kur'an", mu'cizedir.

(197) Hûd, 11/25-49; Şuarâ, 26/105-122; Ayrıca bk. A'râf, 7/52-64 Saffât, 37/75-83; Mü'minûn. 23/23-30; Kamer, 54/9-14.

(198) A'râf, 7/73-79; Hûd, 11/61-68; Şuarâ, 26/141-159; Şems, 91/11-15.

(199) Hz. İbrâhim ile ilgili âyetler: Bakara, 2/258; Nisâ, 4/125; En'am, 6/74-89; Tevbe, 9/114, Hûd, 11/69-77; İbrâhim, 14/35-41; Nahl, 16/120; Meryem, 19/41-50; Şuarâ, 26/70-89; Mümtehine, 60/4.

(200) A'râf, 7/115,128,133; Yûnus, 10/90-91; Tâhâ, 20/9,74; Şuarâ, 26/18-24; Kasas, 28/29-35; Şûrâ, 42/44-94.

(201) Meryem, 19/20-33; Al-i İmran, 3/45/49; Mâide, 5/110; Enbiyâ, 21/91; Tehrîm, 66/12.

b) Kur'an'ın Gelecekte Haber Vermesiyle Mu'cize Olması

Kur'an-ı Kerim'in gelecekle ilgili olayları haber vermesi ve bunların zamanı gelince aynen gerçekleştiği görülmüştür. Bu haberler pek çoktur. Biz bunların bir kısmını ve başlıklarıyla bildirmele yetineceğiz.

Kur'an-ı Kerim'de geleceğe dair "Gayb Haberleri"nden bazıları:

1- "Allah size alacağınız daha bir çok ganimetler de vadetmiş..." (202)

2- "Elif, Lâm, Mîm, Rumlar mağlûp oldu, yakın bir yerde. Halbuki onlar bu yenilmelerinin ardından galip olacaklar, bir kaç yıl (3-9 yıl) içinde. Önünde de sonunda da emir Allah'ındır. O gün müminler de ferahlanacak, Allah'ın yardımını ile. O, kimi dilerse ona yardım eder. O, yegâne galibdir, (müminleri) çok esirgeyicidir. (Bu) Allah'ın va'di Allah va'dinden caymaz." (203)

3- "Hakkında Allah'ın hiç bir hüccet (delil) indirmedeği şeyleri O'na eş tanıdıklarından dolayı küfür (ve inkâr) edenlerin kalblerine korku salacağız." (204)

4- "Yakında o cemiyetler bozulacak, onlar arkalarını dönüp kaçacaklardır." (205)

5- "Siz yakında çetin bir harp ehli olan kavme davet olunacaksınız" (206).

6- "... Onları da yeryüzünde muhakkak müşriklerin yerine geçirip hükümrân edecek..." (207)

7- "Mutlaka Mescid-i Haram'a gireceksiniz." (208)

8- "O (Bu hak dini) diğer bütün dinlere galip kılmak içindir." (209)

(202) Feth, 48/20 (Hayber'in ganimetleri gibi).

(203) Rûm, 30/1-6 Bu ayetlerde: Rûmlar, Ehl-i Kutap olan Bizanslılar, müşrik olan İranlılar'a önce mağlûp olmuş. Bunun üzerine Mekke Müşrikleri sevinmişler. Bunun üzerine bu sûre nâzil olmuş ve Bizanslıların galip geleceklerini haber vermiş, aynen de öyle olmuştur.

(204) Al-i İmrân, 3/151.

(205) Kamer, 54/45. Bu ayet Mekke'de nâzil olmuş, Bedr'de müşriklere galip gelineceği haber verilmiştir.

(206) Feth, 48/16. (Yemâme, Hanîfe oğulları, Farslılar, Romalılar.)

(207) Nûr, 24/55. (Müşriklere karşı Hz. Peygamber ve Ashabı, Müslümanlar.)

(208) Feth, 48/27. (Mekke'nin fethi.)

(209) Feth, 48/28. Ayrıca bk. Sâf, 61/9; Tevbe, 9/33.

9- "Onun (Kur'an'ın) benzerini getiremezler." (210)

10- "Fakat bunu yapamazsınız ki hiç bir zaman yapamayacaksınız" (211).

11- "Her halde o Kur'an'ın tilâvetini (usûlüne ve tecvit üzere okunmasını), tebliğini ve mucibince amel etmeni üzerine farz kılan Allah, seni yine dönüleek yere döndürecektir." (212)

2- Kur'an'ın Ayetleri Arasında Çelişki Bulunmayışı ile Mu'cize Olması

Kur'an'ı Kerim Hz. Muhammed'e 23 senede nazil olmuştur. Bu uzun zaman boyunca Arap ileri gelenleri, Kur'an'ın fesâhat ve belâğatının eşsiz güzelliğini görünce O'na sihir dediler. Fakat sonunda; O'nun hitabe cinsinden, şiir nev'inden olmayan bir tatlılığa sahip olup son derece güzel olduğunu, medan okumasına cevap veremeyeceklerini görünce bu durumu itiraf ederek anlaşmayı tercih ettiler. Son devirlerde mülhit fırkalar, din düşmanları ve bazı müsteşrikler Kur'an hakkında uydurmalar, saçmalıklar ortaya attılar. Bunlardan en önemlilerini cevaplarıyla birlikte vermekte yetineceğiz.

a- "Kur'an'da arapça olmayan bazı kelimeler (el-Kıstâs, el-Makâlid, el-İstebrak, es-Sicil: (القسطاس، المقالد، الاستبرق، السجيل gibi) vardır."

Bu iddia yersizdir. Zira, Kur'an'da bu kelimelerin bulunması ya iki lügatın olması veya Kur'an'ın arapça olması veyahut da Kur'an'ın arapça olması çoğunluk bakımındandır. (213)

b- "Kur'an'da irab bakımından hatalar vardır. Mealleri verilen şu ayetlerde olduğu gibi:

1. "Dediler ki bunlar her halde iki sihirbazdır." (214)

2. "Şüphe yok ki iman edenlerle Yahudi olanlardan, sabîflerden, Nasrânîlerden..." (215)

(210) İsrâ, 17/88.

(211) Bakara, 2/24. (Kur'an'ın meydan okuması karşısında kimsenin bir benzerini getiremeyeceği.)

(212) Kasas, 28/85. (Mekke'nin feth edileceğine işaretler.)

(213) Durmuş Özbek, Taftazânî Ve Nübüvvet Görüşü, Basılmamış Doktora Tezi, Tonya, 1987, s. 230.

(214) Tâhâ, 20/63.

(215) Mâide, 5/69; Bakara, 2/62; Hacc, 22/17.

3. "Şu kadar ki onlardan ilimde yüksek pâyeye erenlerle, müminler, iman edenler, onlar namazı dosdoğru kılanlar.." (216)

Cevabı: "Bu ayetler irab ilminde açıklandığı şekilde doğrudur. İrab hatası yoktur" denilmiştir. (217)

c- "Kur'an'da birbirini yalanlayan ayetler vardır" Bu iddialardan bir kaçışöyledir:

1- Kur'an insanlar ve cinler bir araya gelseler bir "surê" nin benzerini meydana getiremezler" diye bildirmiştir ki; Kur'an'da en kısa sûre üç ayettir. Halbuki Hz. Hârûn, Hz. Mûsâ'dan onbir ayet hikaye eder. (218) Bu ayetler: "Mûsâ dedi: Rabbim! göğsümü genişlet" (219) ile başlar, "Şüphesiz sen bizi hakkıyla görensiz" (220) diye sona erer. Bunda çelişki vardır denilirse: Bunda yalanlama ve çelişki yoktur. Hikaye edilen bu sözlerin Kur'an nazmı olmasını gerektirmez; Kur'an nazmı için gerekli de değildir.

2- Kur'an, çeşitli sûrelerde "Göklerin ve yerin altı günde yaratıldığını bildiriyor. "Rabbimiz, gökleri ve yeri altı günde yaratan... Allaktır.." (221) Halbuki şu sûre'de "Ey Muhammed, De ki "Siz yeri iki günde yaratanı mı inkâr ediyor ve O'na eşler koşuyorsunuz! O, âlemlerin Rabbidir-Yeryüzüne sabit dağlar yerleştirdi, onu bereketli kıldı; arayanlar için yürüyünde eşit gıdalarını dört günde takdir etti. Sonra, duman halinde bulunan göğe yöneldi, ona ve yeryüzüne "isteyerek veya istemeyerek buyruğuma gelin" dedi. İkisi de isteyerek geldik dediler-Allah bunun üzerine, iki gün içinde yedi gök var etti. Ve her göğün işini kendisine bildirdi. Yakın göğü (dünya göğünü de) ışıklarla donattık ve bozulmaktan koruduk. İşte bu, bilen, güçlü olan Allah'ın takdiridir." (222) Ayetlerinde yaratma günleri: a- Yeryüze yaratılışı iki gün; b- Yeryüzündeki bereketler, rızıkların yaratılışı dört gün; c- Göklerin yaratılışı iki gün, toplam sekiz gün olur ki bu, bir hatadır, denilirse: Bunda hata ve çe-

(216) Nisâ, 4/162.

(217) Taftazânî, Şerhu'l-Makâsîd, I-II c., İstanbul, 1305/1887, c. II, s. 186; Özbek, a.g.e., s. 230 ve dnp 4.

(218) Tâhâ, 20/25-35.

(219) Tâhâ, 20/21.

(220) Tâhâ, 20/35-

(221) A'râf, 7/54; Ayrıca bk. Yunus, 10/3;Furkân, 25/59.

(222) Fussilet, 41/9-12.

lişki yoktur. Zira, yeryüzünün yaratılışı iki gün; yeryüzündeki bereketler ve rızıkların takdiri şeklindeki anlayış ve iddia yanlıştır. Yeryüzünün yaratılışı, bereketler ve rızıkların takdiri toplamı dört gündür, ayrı ayrı değildir. Buna göklerin yaratılışı iki gün eklenirse altı gün olur. 223 Sonra unutmayalım ki; Yüce Allah: "Rabbinin katında bir gün, sizin saydıklarınızdan bin yıl gibidir." (224) buyurmaktadır.

3- Kur'an'da: "Allah'a ahiret gününe inanan bir milletin-babaları veya oğulları veya kardeşleri veyahut da akrabaları olsa bile (225) -Allah'a ve Peygamberine karşı gelenlere, sevgi beslediklerini (dostlaşacaklarını) görmezsin." (226) ayetinde geçen: "onlara sevgi besleyemezsin" ile (Ey insanoğlu!) Eğer onlar (Ana-Baba) seni, hakkında bir bilgin olmayan bir şeyi bana ortak koşman için zorlarsa kendilerie itaat etme. Onlarla dünyada iyi geçin." (227) ayetinde geçen "onlarla iyi geçin" arasında çelişki vardır, denilirse; burada çelişki yoktur. Zira, sevgi başka şeydir, iyi geçinmek ve iyi davranmak başka şeydir. İlk ayette geçen sevgi, kalb ile ilgili olup bir mü'minin Allah'a ve Resûlüne savaş açanı sevmesi mümkün değildir. Bu savaş açan kişi; ister baba-oğul; ister kardeşler; isterse akrabalar olsun. İkinci ayette ise: Allah; bizi, büyüten, bu uğurda zorluklara katlanan, zamanla yaşlanıp zayıflayan anne ve babaya, iyi, hoş; ve güzel davranmamızı emrediyor. Onlar bize Allah'a şirk koşmamızı isterlerse buna uymamamızı emrediyor. Dikkat edilecek olursa burada iyi davranmak kalb ile ilgili değildir. (228)

4- Kur'an'da: "Biz insana, anne ve babasına karşı iyi davranmasını tavsiye etmişizdir. Zira annesi, onu, karnında, zorluğa uğrayarak taşımış; onu güçlülkle doğurmuştur. Taşınması ve süttten kesilmesi otuz ay sürer. Sonunda ergenlik çağına erince ve kırk yaşına varınca: "Rabbim! Bana, anne ve babama verdiğin nimete şükretmemi ve benim hoşnud olacağın yararlı bir işi yapmamı sağla..." (229) Ve "Biz insana, anne ve babasına karşı iyi davranmasını tavsiye

(223) Muhammed Mütevelli Şa'ra'vî, Mu'cizetü'l-Kur'ani'l-Kerim, Çeviri: M. Sait Şimşek: Kur'an Mu'cizesi, Esra Yayınları, Konya, 1993, s. 105

(224) Hacc, 22/47.

(225) Örnekleri (Bedir ve Uhud savaşında geçen baba-oğul-kardeş-akraba isimleri) için bk. Çantay, a.g.e.c.III, s. 1020, dpn. 52 (Mücadele, 58/22).

(226) Mücâdele, 58/22.

(227) Lokmân, 31/15.

(228) Şimşek, çeviri, a.g.e.s. 106-108.

(229) Ahkâf, 46/15.

etmişizdir. Annesi, onu, güçsüzlükten güçsüzlüğe uğrayarak karnında taşımıştı. Çocuğun süttten kesilmesi iki yıl içinde olur. Bana, anne ve babana şükret diye tavsiyede bulunmuşuzdur.." (230) Bazı müşrikler iki ayetin başında Allah Teâlâ insana, anne ve babaya iyi davranmasını tavsiye ettikten sonra niçin sadece anneden söz edip babadan söz etmemektedir? Burada çelişki var iddiaları yersizdir. Bu ayetlerde çelişki yoktur. Zira bir çocuk, anne rahmi ve emzirme dönemi dahil ergenlik çağına gelinceye kadar olan yaşantısını değerlendirme yeteneğinden mahrumdur. Annesinin kendisi için yaptığı fedâkârlıkları, iyilikleri bilemez. Bu çocuk ancak büyüyünce, akli başına gelince isteklerinin babası tarafından karşılandığını; kendisine yapılan iyilikleri rahatlıkla görür ve anlar. İşte bu sebeple Allah Teâlâ özellikle anneden söz etmektedir. (231)

Kur'an'da: "Allah'ın emri geldi. Artık onun acele gelmesini istemeyin." (232) ayetinde "geldi" geçmiş zaman, "acele gelmesini istemeyin..." kısmı ise gelecek zamanı bildirmektedir. burada çelişki vardır, diyen müşrikler yanılmaktadır. Zira "bu ayetteki "Allah'ın emri"nden maksad mü'minlerin selâmeti, nusreti, kâfirlerin felâketi saatidir. Bunun vukuu muhakkak olduğu için ayette mazi sîgâsıyla varid olmuştur." (233) "kıyametin kopması kararlaştırılmıştır. Bu iş kesin olarak sonuca bağlanmıştır. O halde hemen gelsin demeyin. Hesap gününün bir an önce gelmesini dilemeyin. Sizler o günün ne kadar korkunç olduğunu bilmiyorsunuz." (234) demektir.

6- Kur'an'da: "Ey Muhammed! (Kabe'yi yıkmaya gelen) fil sahiplerine Rabbinin ne ettiğini görmedin mi? (235) ayetinde: Hz. Muhammed'e fil yılını görmediği halde niçin "görmedin mi?" deniliyor, diye bazı müsteşrikler burada çelişki var diyorlar. Halbuki burada çelişki yoktur. Zira bu olay imanla ilgili bir mu'cizedir." Yüce Allah'ın mü'min kişiye her söylediği, gerçek bir görmedir. Ayrıca Kur'an, okunması ibadet olan ve asla değişikliğe uğramayan bir kitaptır. Yüce Allah: "görmedin mi?" buyururken bunun anlamı; görme, her mü'min için sürekli, demektir. Çünkü buradaki görme büyük bir

(230) Lokman, 31/15.

(231) Şimşek, çeviri, a.g.e.s. 109-111.

(232) Nahl 16/1.

(233) Çantay, a.g.e.c. II, s. 485 (Nahl, 16/1) dpn.2: Şimşek, çeviri, a.g.e.s. 113-115.

(234) Şimşek, çeviri, a.g.e.s. 114-115.

(235) Fil, 105/1.

mu'cizeyi görmedir." (236) Allah'ın bildirdikleri kesinlik ifade ettiğinden, "gördüğün gibi" veya "bildiğin gibi" dememiş; "görmedin mi?" diyerek şimdiki ve gelecek zamanı da içine alan sürekliliği olan ve kıyamete kadar da devam edecek bir zamanla ifade etmiştir. Mü'min kişi de bu olayı hem kalbiyle hem de gözüyle onu görüyormuş gibi inanması gerekir. (237)

7- Kur'an'da: Ey Muhammed! münafıklar sana gelince "senin şüphesiz Allah'ın peygamberi olduğuna şahadet ederiz." derler. Allah, senin kendisinin peygamberi olduğunu bilir; bunun yanında Allah münafıkların yalancı olduklarını da bilir" (238) ayetinde müsteşrikler: münâfikların "Hz. Peygamberin şüphesiz Allah'ın peygamberi olduğuna şahâdet ederiz" demeleri nasıl yalan olmaktadır. Burada çelişki vardır, demeleri gerçek değildir. Zira ayette: münâfikların "Hz. Muhammed'in Allah'ın peygamberi" olduğunu söyledikleri halde bunu "kalbleriyle tasdik etmedikleri"ni Allah Teâlâ haber veriyor. Hz. muhammed'in Allah'ın peygamberi olduğu doğru fakat münâfikların şahitliği yalandır. (239)

8- Kur'an'da: "O gün ne insana ve ne cinne suçu sorulur" (240) ayeti ile "Onları durdurun, çünkü onlar mesuldurlar." (241) ayetinde müsteşrikler, çelişki vardır, derler. Bu ayetlerde çelişki yoktur. Zira ilk ayette Allah Teâlâ insan ve cinlerin suçunu bilmektedir. İkinci ayette ise Allah Teâlâ: kafir ve yalanlayanlardan: adidelerinden, sözlerin ve hareketlerinden sorguya çekileceklerini açıklamaktadır. (242)

9- Kur'an'da: "Kimse başkasının yükünü taşımaz..." (243) ayeti ile "Onlar kendi yüklerini, kendi yükleri yanında daha nice yükleri de yüklenecekler..." (244) ayeti arasında da bazı müsteşrikler çelişki vardır, derler. Halbuki bu ayetler arasında çelişki yoktur. Meâli verilen ilk ayette "sapanlar", ikinci meâli verilen ayette ise: "Allah'ın yolundan saptranlar kas-

(236) Şimşek, çeviri, a.g.e.s. 117.

(237) Şimşek, çeviri, a.g.e.s. 117-119.

(238) Münâfikûn, 63/1.

(239) Şimşek, çeviri, a.g.e.s. 121-122.

(240) Rahmân, 55/39.

(241) Sâffât, 37/24.

(242) Şimşek, çeviri, a.g.e.s. 123-125.

(243) En'an, 6/164; Fâtır, 35/18; Necm, 53/38.

(244) Ankebût, 29/13.

tedilmektedir. Onların saptırdıkları kimselerin işledikleri günahlardan da payları vardır." (245)

10- kur'an'da: Allah Teâlâ'nın Hz. Adem'i, "Toprak" (246), "Kuru bir çamurdan, sûretlenmiş bir balçıktan" (247); Cıvık (yapuşkan) çamurdan" (248); Kupkuru balçıktan" (249) yarattığı bildirilmektedir. Bazı müsteşriklerin bu durumu çelişkili olarak nitelemesi yanlıştır. Zira bu ayetler Hz. Adem'in yaratılışının merhalelerini açıklamaktadır. Çünkü bunların bu madelerin kaynağı "Toprak"tır. (250)

11- kur'an'da"... Şayet aralarında (eşleriniz arasında) adaletsiz yapmaktan korkarsanız bir tane almalısınız (bir tane ile yetinin, evlenin)" (251) ayeti ile "Adil hareket etmeye ne kadar uğraşsanız, kadınlar arasında asla eşitlik yapmaya güç yetiremezsiniz. Bâri bir tarafa kalben tamamen meyiletmeyin ki diğerini askıdaymış (ne dul, ne kocalı) gibi bırakmayın..." (252) ayeti arasında çelişki vardır, diyenlere: Çelişki yoktur. Zira ilk ayette âdaletin korunması, gözetilmesi ki; insanın buna gücü vardır. İkinci âyette ise kalbî bir meyil söz konusudur ki; insanın buna gücü yetmez. (253)

12- Kur'an'da: "...Attığın zaman da sen atmadın. Ancak Allah attı..." (254) ayetinde çelişki vardır, diyenlere: çelişki yoktur. Zira, bu ayetin nüzûl sebebi, Cerîr ve İbn Ebî Hatem'e göre: Bedir Savaşında Hz. Peygamber, Cebrâîl'in tavsiyesine göre yerden bir avuç çakıl alıp kâfirlere atması ve onların hezîmete uğramasıdır. (255) Bu ayetteki "atma"nın iki yönü vardır: 1- İsteme, meyil 2- yaratma. Hz. Peygamber'in çakıl taşlarını atmak istemesi,

(245) Şimşek, çeviri, a.g.es. 127.

(246) Al-i İmrân, 3/59.

(247) Hicr, 15/26,28,33.

(248) Sâffât, 37/11.

(249) Rahmân, 55/14.

(250) Celâleddin Abdurrahman b. Ebî Bekr es-Suyûtî (v.911/1505), el-itkân fi Ulûmî'l-Kur'an, Mısır, 1368/1948, c.II, s. 29 (Zerkeşî (v.793/1390)'den nakildir); Suat Yıldırım, kur'an-ı Kerim Ve Kur'an ilimlerine Giriş, Ensâr Neşriyat, İstanbul, 1983, s. 114.

(251) Nisâ, 4/3.

(252) Nisâ, 4/129.

(253) Suyûtî, a.g.e.c.II, s. 29 (Zerkeşî'den nakildir); Yıldırım, a.g.e.s. 115.

(254) Enfâl, 8/17.

(255) Çantay, a.g.e.c.I.s. 257 (Enfâ,8/17), dpn.7.

meyletmesiyle Allah Teâlâ'nın atma işini yaratmasıdır. Birisi kesb, diğeri ise yaratmadır. Bunda bir çelişki yoktur. (256)

13- Kur'an'da: "...(Kıyamet gününde) insanları sarhoş olmuş gibi görürsün. Halbuki onlar sarhoş değildirler..." (257) Bu ayette de çelişki yoktur. Ayette geçen ilk "sarhoş" kelimesi mecazîdir; kıyamet gününün şiddetini, dehşetini hissedip görenlerin düşecekleri durumu ifadedir. İkinci "sarhoş" kelimesi ise hakiki sarhoşluğu ifade eder. Bu sebeple bu ayette çelişki yoktur. (258)

Görülğü üzere Kur'an'a çelişki yoktur. Ancak kötü niyetli, cahil insanlar, Kur'an-ı Kerim'i iyi niyetle ve dikkatlice okumadıkları zaman O'nu anlayıp kavramayadıkları için, O'nun bazı ayetlerinde çelişki olduğunu zannedebilirler. Halbuki "değişik ve tahrif edilmiş (bozulmuş) Tevrat ve İncil nüshalarında açıkca görüldüğü üzere nesih ve değiştirme konusu olmayan aynı olayda, aynı zamanda bir çok uyumsuzlukla değişik ve çelişkili nice haberler, hükümler bulurlar." (259)

3- Kur'an'ın Müsbet Bilimlerle Çelişkili Olmayışı İle Mu'cize Olması

Kur'an, elbette Fizik, Kimya, Astronomi, Jeoloji, Botanik, Genetik, Biyoloji, Dastiloskopi, Tıp, Sağlık, Edebiyat, Coğrafya, Tarih,... kitabı değildir. "Kur'an'da her şey vardır, bütün keşifler, icadler, buluşlar ondan alınmıştır" görüş ve düşüncesi ne kadar hatalı ise Kur'an'da hiç bir şey yoktur. O sadece bir ahlâk kitabıdır, O'nda hiçbir ilmî gerçek yoktur" görüş ve iddiası da, o kadar hatalı ve gerçekten uzaktır. Kur'an okunup üzerinde düşünüldüğünde; O'nda birçok ilmî gerçeklerin, birçok tabiat kanunlarının formül halinde sunulduğu; asla müsbet bilimin verileriyle çelişkili olmadığı görülebilecek, mu'cize oluşu daha iyi anlaşılacaktır.

Kur'an'ın müsbet ve moderna ilimlerle münasebeti konusunda Farabî, İbn Sinâ, Gazzâlî, Fahreddin Râzî,.. gibi gibi bir çok alimler tıp, astronomi, biyoloji, kimya, Fizik ve bu ilimlerin kollarına dair bilgilerin ışığı altında

(256) Suyûtî, a.g.e.c.II, s. 29 (Zerkeşî'den nakildir); Yıldırım, a.g.e.s. 115.

(257) Hacc, 22/2.

(258) Suyûtî, a.g.e.c.II, s. 29 (Zerkeşî'den nakildir); Yıldırım, a.g.e.s. 115. Başka misaller için bk. Suyûtî, a.g.e.c.II, s. 29 vd.; Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır, Hak Dini Kur'an Dili, İstanbul, 1982, c.II, s. 1401 vd.

(259) Süleyman Ateş, İslam'a İtirazlar Ve Kur'an-ı Kerim'den cevaplar, 3. baskı, Kılıç Kitabevi, Ankara, 1976, s. 245.

Kur'an ayetlerini ele alıp derin incelemelerde bulunmuşlar. Çelişkili olmayışı ile Kur'an'ın mu'cize oluşunu gözler önüne sermişlerdir. (260)

Kur'an'ın nüzûlundan onbeş asır geçmesine ve XXI. yüzyıla dayandığımız bugünün modern çağında ilim ve teknolojideki yeni buluşlarla Kur'an ayetlerinin açıklamalarının daha mükemmel ulaştığını aralarında bir çelişki bulunmadığına dair eserler pek çoktur. Konu ile ilgili bütün verileri burada yazmamız gerçekten mümkün değildir. Sadece bir fikir vermek için başlıklarını sunmakla yetineceğiz. Kâinâtın Yaratılışı, (261); Astronomi, (262); Göklerin Ve Yerin Yaratılışı, (263); Fizik, (264); Biyoloji, (265); Jeoloji, (266); Botanik (267); Genetik, (268); Tıp, (269); Jinekoloji, (270);

(260) Celâl Kırca. Kur'an-ı Kerim'den Fen Bilimleri, Marifet Yayınları, İstanbul, 1984, s. 27-39; Osman Keskiöğlu, Kur'an Tarihi ve Kur'an Hakkında Ansiklopedik Bilgiler, Nebioğlu Yayınevi, İstanbul, 1953, s. 277-297.

(261) Enbiyâ, 21/30.

(262) Mâide, 5/4, 17-12,44;55 Meryem, 19/65,93; Tâhâ, 20/6; Enbiya, 21/16,33; Hacc, 22/47, 65;Mü'minûn, 23/86; Nûr, 24/43; şuarâ, 26/14-19; Rûm, 30/8; lokmân, 31/24-29; Secde, 32/45; Ahzâb, 33/62; Fâtir, 35/43; Yâsin, 36/43; Yâsîn, 36/37-40; Sâffât, 37/5; Sâd, 38/10,27,66; Zümer, 39/5; Zuhuruf, 43/85; Duhân, 44/7,38; Câsiye, 45/13; Ahkâf, 46/3; Feth, 48/23; Kâf, 50/6,38; Rahmân, 55/5,7,33; Nûh, 71/15-16; Nebe; 78/12-13,37.

(263) A'râf, 7/54; Yunus, 10/3, 101; Hûd, 11/7-12; Furkân, 25/59; 61; Fussilet, 41/9-12,53; Hadîd, 57/4.

(264) Nisâ, 4/40; En'âm, 6/38,125; Yunus, 10-6; Nûr, 24/35; Şuarâ, 26/35; Şuarâ, 26/7; Sebe; 34/3,10,22; Yâsîn, 36/36,80; Şûrâ, 42/11; Zâriyât, 51/49; Hadîd, 57/25, Zilzâl, 99/7-8.

(265) Al-i İmrân 3/59; En'âm 6/2; Hicr 15/26; Enbiyâ 21/30; Hacc 22/5; Nûr 24/45; Furkân 25/54; Rûm 30/20; Rahmân 55/14.

(266) Bakara, 2/22, 164; A'râf, 7/57; Ra'd, 13/3, 17; İbrâhîm, 14/32; Hicr, 15/19-22; Nahl, 16/15-17; Tâhâ, 20/53-54; Enbiyâ, 21/21; Mü'minûn, 23/18-19; Furkân, 25/48-49,53; Neml, 27/61; Rûm, 30/48; Lokman, 31/10.31; Yâsîn, 36/134,41-44; Zümer, 39/21; Câsiye, 45/5; Kâf, 50/9-110 Rahmân, 55/19-24; Vakia, 56/68-70; Nûh, 71/19-20; Nebe; 78/6-7; Nâziât, 79/30-33; Gâşiye (A'lâ)/19-20.

(267) Al-i İmrân, 3/59; Ra'd, 13/3; Hicr, 15/22; Nahl, 16/66-69,79; Tâhâ, 20/53; Hacc, 22/5; Neml, 27/18-19; Lokmân, 31/10; yâsîn, 20/36/36.

(268) En'âm, 6/38,95; A'râf, 7/172, infitâr, 72/8.

(269) Bakara 2/57,61,155,166,172-173,186,193,222,223,233,246; Al-i İmrân, 3/49; Nisâ, 4/72,81; Mâide, 5/5,87,90, 96, 110; En'âm, 6/99, 141, 151; A'râf, 7/31,55,58,69; Enfâl, 8/12; Tevbe, 9/108; Yunus, 10/107; Hûd, 11/6,53,61,69; Yûsuf, 12/96; Ra'd, 13/9,26,28 Hicr, 15-56; Nahl, 16/66-69-97,127; İsrâ, 17/32; Kehf, 18/61,61,85; Meryem, 19/8-8,16; Hacc, 22/5,19-21 Mü'minûn, 23/20,60,67; Nûr, 24/30-31; Furkân, 25/48,77; Şuarâ, 26/80; Rûm, 30/21; Lokmân 31/34; Fatir, 35/2,12,18; Yâsîn, 36/71-73; Zümer, 39/57; Hücürât,/4910; Hadîd, 57/23; Mülk, 67/15; Müddessir, 74/4; Tîn, 95/1.

(270) Bakara, 2/255; Al-i İmrân, 3/6,39; En'âm, 6/59, 151; Yûsuf, 12/37; Ra'd, 13/8; Nahl, 16-58-59; İsrâ, 17-31; Mü'minûn, 23/11-13; Secde, 32/8; Zümer, 39/6; Fussilet, 41/47; Şûrâ, 42/49-50; Necm, 53/45-46 Kamer, 54/49; Cin, 72/26-27.

Antropoloji, (271); Daktiloskopi, (272); Pskikoloji, (273),... gibi. Bu konu ile ilgili pek çok bilimsel çalışmalar yapılmıştır. (274)

Görüldüğü üzere Kur'an incelendiğinde O'nun sadece üslûb, ses, söz, deyiş, söyleyiş bakımından veya cümle, ayet ve sûrelerindeki insicam, ahenk ve bütünlüğüyle gözleri kamaştırmasından (275) veyahut da fesahat, belâğat; maddî, manevî, dinî, ilimler, müsbet ilimler... cihetinden değil her yönden mu'cize olduğu görülür. (276) "Kur'an'ın icaz yönlerini tek tek saymak ve onları sayı altına almak, güneşi avuç içine almaya kalkışmak gibidir. Çünkü Kur'an, zamana sığmayan, zamanları kuşatan bir kitaptır" (277), mu'cizedir.

(271) Al-i İmrân, 3/59; En'âm, 6/2; Hicr, 15/26; Rahmân, 55/14.

(272) Kıyâme, 15/4.

(273) bakara, 2/6-9,60-61; Al-i İmrân, 3/14; En'âm, 6/151; A'râf, 7/16-17,172-173,189; Enfâl, 8/2,67; Yûsuf, 12/23-24; İsrâ, 17/31, 85; Nûr, 24/32; Rûm, 30/21; Zâriyât, 51/21.

(274) Kırcı, a.g.e.s. 43-227; İsmail Karaçam, Çağ Yayınları, İstanbul, 1987, s. 221-311; Ateş, a.g.e.s. 251-305 Şeyyid Kutub, Fi Zilâli'l-Kur'an, Trc. Emin-saraç-İ.Hakkı Şengüler-Bekir Karlığa, Hikmet Yayınevi, İstanbul, 1970, c.I, s.376-382; Şa'ravî, Çeviri, Şimşek, a.g.e.s.129-156;; M. Rahmi Balaban, İlim-Ahlâk-İmân, Ankara, 1948, s. 70-993; Yıldırım, a.g.e.s. 202-213; Maurice Bucaille, terc. M. Ali Sönmez, Müsbet İlim Yönünden Tevrât, İnciller Ve Kur'an, Konya, 1979, s. 216-333; Haluk Nurbakî, kur'an-ı Kerim'den Ayetler Ve İlimî Gerçekler-V, 2. baskı, Ankara, 1986, s. 11-116; Haluk Nurbakî, kur'an Mu'cizeleri 2.baskı, İstanbul, 1985,27-118; Alpaslan Özyazıcı, Hücreden insana, İstanbul, 1979, s. 5-73; Suat Yıldırım, Kur'an-ı Kerim Ve Fenni Keşifler, Ankara, 1990, s. 24-36... gibi.

(275) İsmet Ersöz, Diyanet Dergisi, Ankara, 1987, c. XXIII, Sayı, 1, s. 30,32,46.

(276) Suyûtî, Muterekû'l-Akrân Fi l'câzi'l-Kur'an, (3c.), mısır tarihsiz, c.I, s.11 vd.Kur'an'ın i'câzında, 35 yönünü zikretmektedir.

(277) Ersöz, a.g.e.s. 44.